Θαλασσινοί Απόηχοι

«ΑΡΙΣΤΕΙΟΝ» ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ Ε.Ε.Λ. 2024

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΠΟΣΤΡΑΤΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΝΑΥΤΙΚΟΥ
ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ • ΕΤΟΣ 35ο • ΤΕΥΧΟΣ 194 • ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2026

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΡΑΤΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΠΝ ΚΑΙ ΛΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ **ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΙ ΑΠΟΗΧΟΙ** από το 1992

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2026 | ΤΕΥΧΟΣ 194 | ISSN 1105-6779

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: Ένωση Αποστράτων Αξιωματικών Ναυτικού
Ι. Παπαρρηγοπούλου & Π.Π. Γερμανού,, Πλατεία Κλαυθμώνος 105 61 Αθήνα
www.eaan.gr
Τηλ: 210 33.10.430 - 210 33.10.431
e-mail: info@eaan.gr

Copyright: © ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΙ ΑΠΟΗΧΟΙ

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ ΣΤΑ ΜΕΛΗ ΕΑΑΝ
Τιμή τεύχους: 4 €
Ετήσια συνδρομή: 24 €

ΕΚΔΟΤΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Αντιναύαρχος ε.α. **Θεόδωρος Γερούκης** ΠΝ (ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΕΑΑΝ)

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ναύαρχος ΛΣ ε.α. **Θεόδωρος Φουστάνος**

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
Πλοίαρχος (Ε) ε.α. **Ανδρέας Αναστασόπουλος ΠΝ**
Πλοίαρχος (Ε) ε.α. **Βασίλης Κατσαμπής ΠΝ**
Υποναύαρχος ε.α. **Συμεών Κωνσταντινίδης ΠΝ**

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ: Ανθυποπλοίαρχος ΛΣ **Άννα Φραγκιαδάκη**

ΠΑΡΑΓΩΓΗ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Κ. Πλέτσας Ζ. Κάρδαρη Ο.Ε.
Χαρ. Τρικούπη 107, 114 73 Αθήνα • τηλ: 210 36 07 132 - 210 38 20 148 • e-mail: info@typografio.gr • www.typografio.gr

Όροι για τη δημοσίευση στο περιοδικό «Θαλασσινοί Απόηχοι»

1. Το ΔΣ/ΕΑΑΝ, ύστερα από την εισήγηση της Συντακτικής Επιτροπής του περιοδικού, για τα επιλεγμένα άρθρα/κείμενα που δημοσιεύονται στο περιοδικό «Θαλασσινοί Απόηχοι», αποφασίζει τα ακόλουθα:
   α. Τα άρθρα/κείμενα γενικού και ειδικού ενδιαφέροντος, να χωρίζονται σε ενότητες, με επικεφαλίδα από τον/την συγγραφέα. Η έκτασή τους να μην υπερβαίνει τις τέσσερις σελίδες, ενώ η έγκριση θα αφορά την αυτοτελή δημοσίευσή τους και όχι την δημοσίευση σε συνέχειες. Η επιτροπή **δεν αναλαμβάνει** την διόρθωση των υφιστάμενων άρθρων/κειμένων, αλλά εάν το κρίνει απαραίτητο, μπορεί κατά την κρίση της να επισημάνει στους συντάκτριες/τες, τα σημεία εκείνα που δύνανται να επαναδιατυπωθούν ή και να αφαιρεθούν, βάσει πάντα των όρων δημοσίευσης.
   β. Τα άρθρα/κείμενα να κυμαίνονται από τις 1000-2500 λέξεις και να υποβάλλονται σε ηλεκτρονική μορφή word. Επίσης, να αναγράφονται πλήρως τα στοιχεία των συντακτριών/ών, καθώς και τυχόν πληροφορίες που αφορούν την επιστημονική τους κατάρτιση και εφόσον υπάρχουν οι πηγές των άρθρων.
   γ. Τα άρθρα - κείμενα που έχουν υβριστικό, συκοφαντικό, ρατσιστικό, κομματικό περιεχόμενο, ή προσωπικές επιθέσεις θα απορρίπτονται. Επίσης, όσα εξ' αυτών επιχειρούν να αποδώσουν αμφίσημη, διφορούμενη ή στρεβλή εικόνα για τους θεσμούς και τα σύμβολα του έθνους θα απορρίπτονται άνευ ενημέρωσης προς τους συντάκτριες/τες.
   δ. Τα άρθρα/κείμενα που έχουν σαφή αναφορά σε ιστορικά γεγονότα ή θέματα επιστημονικού ενδιαφέροντος, να εφαρμόζουν την δομή της ακαδημαϊκής πρακτικής. Η συντακτική επιτροπή συντάσσεται πλήρως με τις οδηγίες και τους κανονισμούς που αφορούν την ορθή συγγραφή.
   ε. Να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλο έντυπο της ΕΑΑΝ ή σε άλλο έντυπο, δηλαδή να είναι πρωτότυπα και όχι αντίγραφα με ευθύνη των συγγραφέων. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις δύνανται να δημοσιεύονται άρθρα/κείμενα ειδικού ενδιαφέροντος κατά την κρίση της συντακτικής επιτροπής από περιοδικά, βιβλία, έντυπα κ.λπ. σύμφωνα με τα κεκανονισμένα.
   στ. Τα μη δημοσιευμένα άρθρα-κείμενα, θα τίθενται στο αρχείο του περιοδικού για πιθανή μελλοντική αξιοποίησή τους.
   ζ. Το περιεχόμενο εκάστου άρθρου-κειμένου απηχεί τις προσωπικές απόψεις των συντακτριών/τών και δε δεσμεύει την ΕΑΑΝ και το περιοδικό.
   η. Οι συντάκτριες/τες, να λαμβάνουν υπόψιν τους τις αρχές και τις αξίες από τις οποίες εμφορούνται τα στελέχη του Πολεμικού Ναυτικού και του Λιμενικού Σώματος.
   θ. Οι ενδιαφερόμενες/οι που επιθυμούν την δημοσίευση άρθρων ή κειμένων τους στο περιοδικό, παρακαλούνται όπως τα αποστέλλουν αποκλειστικά στο ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: **periodiko@eaan.gr**
2. Το ΔΣ/ΕΑΑΝ αποφασίζει και **εγκρίνει ομόφωνα**.

Περιεχόμενα

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ 4

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ 6

Ομιλία για το Έπος του Μεσολογγίου
Του **Νίκου Ασημακόπουλου,** Ιστορικού Ερευνητή

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΔΙΕΘΝΗ

Οι προσπάθειες οργάνωσης του Ναυτικού από τον Πρώτο Κυβερνήτη της Ελλάδος Ιωάννη Καποδίστρια
http: methormisakathektou.blog/12/07/2023 11

Πόλεμος και Ανθρωπισμός 18
Του **Δημητρίου Β. Ζαμπίκου** Υποναύαρχου Λ.Σ. ε.α.

Αποσπάσματα από το βιβλίο «Το Έπος του Μεσολογγίου» 21
Του **Νίκου Ασημακόπουλου**, Ιστορικού

Το μακρύ ταξίδι στα αρχεία του κόσμου για την Ναυμαχία της Ναυπάκτου και ο συγκλονιστικός ρόλος των Ελλήνων σε αυτήν 25
Της **Ευρυδίκης Λειβαδά,** Συγγραφέως

ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ - ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

Η Τεχνητή Νοημοσύνη στις Πολεμικές Επιχειρήσεις 30
Του **Κωνσταντίνου Βαρβαρέσου** Αντιναύαρχου ε.α. ΠΝ

Μεταπτωτικός Μετανθρωπισμός - Όταν οι θετικοί επιστήμονες θεολογούν 32
Του **Ευάγγελου Κωστή,** Υποπλοίαρχου (Ε) ε.α. ΠΝ

Πόσο επικίνδυνα λανθασμένες μπορεί να είναι οι απαντήσεις του ChatGPT; 38
Της **Χρύσας Κυριαζή** Ανθυποπλοιάρχου (ΤΥ) ΠΝ

10+1 ερωτήσεις για τα Προσωπικά Δεδομένα 42
Της **Ελένης Μπαλασοπούλου**

Το θαύμα του νερού 45
Του **Γεωργίου Βρέκου,** Γεωπόνου

ΚΟΙΝΩΝΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Η Περιοχή του Ελαιώνα 47
Του **Κωνσταντίνου Βαρβαρέσου** Αντιναύαρχου ε.α. ΠΝ

Η πνευματική κληρονομιά ενός παγκόσμιου Χριστιανικού Μνημείου 49
Του **Μητροπολίτου Ν. Ιωνίας, Φιλαδελφείας, Ηρακλείου και Χαλκηδόνος Γαβριήλ**

Πρωταγόρας ο Αβδηρίτης- (Ιδρυτής της Σοφιστικής) 50
✞Του **Δημητρίου Γεωργαντά** Υποναύαρχου ε.α. ΠΝ

ΙΑΤΡΙΚΑ

Όταν το μέγεθος γίνεται ανησυχία: Μια σύγχρονη ματιά στην ανδρική σεξουαλική αυτοεικόνα 53
Του **Ευάγγελου Σπυρόπουλου,**
Χειρουργού Ουρολόγου, Υποναύαρχου (ΥΙ) ε.α. ΠΝ

ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΜΟΣ 55

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ 59

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ 60

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ 62

Ανασκόπηση γεγονότων

05-09-2026 Πρόσκληση από κ. ΥΠΕΘΑ, στα εγκαίνια του περιπτέρου του ΥΠΕΘΑ στην 90ή Δ.Ε.Θ. Παρευρέθηκε ο Πρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Θεόδωρος Γερούκης ΠΝ ε.α.

12-09-2026 Πρόσκληση ΕΑΑΝ/Κέρκυρας στο ετήσιο μνημόσυνο στη μνήμη των νεκρών μελών του πληρώματος του Υ/Β ΠΡΩΤΕΥΣ, στο νησί Οθωνών. Παρευρέθηκε ο Πρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Θεόδωρος Γερούκης ΠΝ ε.α.

20-09-2026 Πρόσκληση Περιφέρεια Αττικής για την Ημέρα Εθνικής Μνήμης της Γενοκτονίας των Ελλήνων της Μ. Ασίας από το Τουρκικό Κράτος. Την ΕΑΑΝ εκπροσώπησε το μέλος του Δ.Σ. Αντιπλοίαρχος (Ε) Δημήτριος Δέδης ΠΝ ε.α.

25-09-2026 Πρόσκληση Διευθυντή ΝΝΑ, στην τελετή έναρξης του 7ου Πανελλήνιου Σεμιναρίου Επεμβατικής Καρδιολογίας στο Divani Caravel Hotel στην Αθήνα. Παρευρέθηκε ο Πρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Θεόδωρος Γερούκης ΠΝ ε.α.

26/27-09-2026 Πρόσκληση ΕΑΑΝ/Πύργου σε συνεργασία με τον Δήμο Πύργου για την Ναυμαχία του Κατάκολου. Παρευρέθηκε ο Πρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Θεόδωρος Γερούκης ΠΝ ε.α., ο Αντιπρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Ιωάννης Σαμαράς ΠΝ ε.α. και το μέλος του Δ.Σ. Αντιναύαρχος (Μ) Κωνσταντίνος Μανωλιουδάκης ΠΝ ε.α.

30-09-2026 Πρόσκληση Αρχηγού Λιμενικού Σώματος – Ελληνικής Ακτοφυλακής στην Τελετή Ορκωμοσίας των Νέων Δοκίμων Λιμενοφυλάκων Εκπαιδευτικής Σειράς 2026-2027, στις εγκαταστάσεις του Κέντρου Εκπαιδεύσεως Παλάσκα. Την ΕΑΑΝ εκπροσώπησε ο Αντιπρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Ιωάννης Σαμαράς ΠΝ ε.α.

01-10-2026 Πρόσκληση Αρχηγού ΓΕΝ στην Τελετή Ορκωμοσίας των πρωτοετών 47ης σειράς ΣΜΥΝ, στο Ναυτικό Οχυρό Σκαραμαγκά. Την ΕΑΑΝ εκπροσώπησε το μέλος του Δ.Σ. Αντιπλοίαρχος (Ε) Δημήτριος Δέδης ΠΝ ε.α.

Ετήσιο μνημόσυνο στη μνήμη των νεκρών μελών του πληρώματος του Υ/Β ΠΡΩΤΕΥΣ, στο νησί Οθωνών.

05-10-2026 Πρόσκληση Ε.Α.Α.Λ.Σ. σε εκδήλωση, για την «Ημέρα Αποστράτων Αξιωματικών Λ.Σ. και απόδοση τιμητικών βραβείων σε αριστούχους μαθητές, τέκνα αποστράτων Λ.Σ., στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά. Την ΕΑΑΝ εκπροσώπησε ο Αντιπρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Ιωάννης Σαμαράς ΠΝ ε.α. και ο Διευθύνων Σύμβουλος, Πλοίαρχος (Ε) Εμμ. Αναγνωστάκης ΠΝ ε.α.

06-10-2026 Συμμετοχή της ΕΑΑΝ με τον Διευθύνοντα Σύμβουλο Πλοίαρχο (Ε) ε.α. Εμμ.Αναγνωστάκη ΠΝ στον εορτασμό συμπλήρωσης 35ης υπηρεσίας της 11ης σειράς ΣΜΥΝ στο ΠΝ που έλαβε χώρα στις εγκαταστάσεις της σχολής στον Σκαραμαγκά.

11-10-2026 - Πρόσκληση Πρόεδρου του Ελληνικού Συνδέσμου Υποβρυχίων στο ετήσιο μνημόσυνο πεσόντων και θανόντων Πληρωμάτων Υποβρυχίων, στο μνημείο των υποβρυχίων, στο πάρκο Φλοίσβου του Δήμου Παλαιού Φαλήρου. Παρευρέθηκε ο Πρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Θεόδωρος Γερούκης ΠΝ ε.α.

- Πρόσκληση Ιεράς Μητρόπολης Κηφισιάς-Αμαρουσίου-Ωρωπού και Μαραθώνος στο ετήσιο μνημόσυνο, υπέρ αναπαύσεως της ψυχής του Μακεδονομάχου ήρωα Παύλου Μελά, στον Ι.Ν. Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Πλατεία Κεφαλαρίου Κηφισιάς. Την ΕΑΑΝ εκπροσώπησε και κατέθεσε στεφάνι, ο Υποναύαρχος Μάρκος Μάστρακας ΠΝ ε.α.

12-10-2026 Πρόσκληση Δημάρχου Αθηναίων στην κατάθεση στεφάνων στο Μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη για την Επέτειο της Απελευθέρωσης των Αθηνών από τα στρατεύματα της γερμανικής κατοχής. Την ΕΑΑΝ εκπροσώπησε και κατέθεσε στεφάνι το μέλος του Δ.Σ. Αντιναύαρχος (Μ) Κωνσταντίνος Μανωλιουδάκης ΠΝ ε.α.

18-10-2026 Πρόσκληση Δήμου Αθηναίων στην επιμνημόσυνη Δέηση για την εκτέλεση της Λέλας Καραγιάννη - «Μπουμπουλίνα». Την ΕΑΑΝ εκπροσώπησε και κατέθεσε στεφάνι το μέλος του Δ.Σ. Αντιπλοίαρχος (Ε) Δημήτριος Δέδης ΠΝ ε.α.

19-10-2026 Πρόσκληση Πολεμικού Μουσείου στο Διεθνές Συνέδριο μουσείων με τίτλο «Ένας Πόλεμος, Διαφορετικές Οπτικές». Την ΕΑΑΝ εκπροσώπησε το μέλος του Δ.Σ. Αντιπλοίαρχος (Ε) Δημήτριος Δέδης ΠΝ ε.α.

Επέτειος της Ναυμαχίας του Κατάκολου.

Το Έπος του Μεσολογγίου

Του **Νίκου Ασημακόπουλου**
ιστορικού ερευνητή, συγγραφέα, Διευθυντή του εκδοτικού οίκου «Βεργίνα»

Ομιλία που έλαβε χώρα στο Λάτσιο Δημοτικό Μέγαρο του Δήμου Πύργου στις 21 Μαρτίου 2026.

Κυρίες και κύριοι, το έπος του Μεσολογγίου ήταν γέννημα της λιονταρίσιας καρδιάς των πιο αντρειωμένων σταυραϊτών του Μεσολογγίου, της Δυτικής Ρούμελης και του Σουλίου, που έδωσαν αδελφωμένοι τα υψηλότερα παραδείγματα αυτοθυσίας και γενναιότητας, υπογράφοντας με το αίμα τους την Ελευθερία της Ελλάδος. Στο βιβλίο μου, '' Το Έπος του Μεσολογγίου '', έχω καταγράψει αναλυτικότατα την 1η πολιορκία του Μεσολογγίου, τη 2η πολιορκία, την κατάληψη του Βασιλαδίου, την κατάληψη του Ντολμά, την περίφημη νυκτομαχία έξω από το Μεσολόγγι, τη μάχη της Κλείσοβας και την ηρωική Έξοδο.

1η πολιορκία: Στις 25 Οκτωβρίου του 1822 καταφτάνει και κατακλύζει την πεδιάδα του Μεσολογγίου η τεράστια στρατιά του Ομέρ-Βρυώνη με 20.000 σκληροτράχηλους Τουρκαλβανούς πολεμιστές. Στο Μεσολόγγι ήταν αρχηγός ο Μάρκος Μπότσαρης. Όταν άκουσαν οι Τουρκαλβανοί, ότι ήτανε μέσα ο Μάρκος, θορυβήθηκαν. Γιατί άραγε: Εδώ κυρίες και κύριοι θα πρέπει να κάνω μια μικρή παρένθεση και να αναφερθώ στα κατορθώματα του Μάρκου και των Σουλιωτών του, διότι τόσο στην πρώτη και στη δεύτερη πολιορκία, όσο στη νυκτομαχία έξω από το Μεσολόγγι, στη μάχη της Κλείσοβας και στην έξοδο, πρωταγωνιστικό ρόλο είχαν πάντα οι Σουλιώτες. Θα σας μιλήσω λοιπόν για τον θρύλο του Μάρκου Μπότσαρη και των Σουλιωτών του, ξεκινώντας από τα συγκλονιστικά γεγονότα που συνέβησαν τον Δεκέμβριο του 1820 στην Ήπειρο μέχρι και στις 2 Σεπτεμβρίου του 1822, διότι τα γεγονότα αυτά είχαν καταλυτικές επιπτώσεις στο επιτυχημένο ξεκίνημα της Ελληνικής Επανάστασης. Πρέπει δε να σας πω ότι τα γεγονότα αυτά, δεν αναφέρονται σε κανένα σχολικό βιβλίο και οι περισσότεροι από εσάς θα τα ακούσετε για πρώτη φορά. Στις αρχές Σεπτεμβρίου του 1820, οι Σουλιώτες ανταποκρινόμενοι στο φιρμάνι του Σουλτάνου, που τους υποσχόταν την επανεγκατάστασή τους στο Σούλι (αν θα βοηθούσαν τον Αρχιστράτηγο Πασόμπεη να εξοντώσει στα Γιάννενα τον αποστάτη Αλή πασά), έφυγαν από την Κέρκυρα (που ήταν εκτοπισμένοι από το 1803) και ενσωματώθηκαν με τα Σουλτανικά στρατεύματα. Στο τέλος όμως του Νοεμβρίου, ο Πασόμπεης, παρασυρμένος από τους αβυσσαλέους εχθρούς των Σουλιωτών, τους Τσάμηδες, αποφάσισε να τους εξοντώσει. Οι Σουλιώτες όμως το έμαθαν και έτσι στις 4 Δεκεμβρίου του 1820, δηλαδή τρεισήμισι μήνες πριν ξεκινήσει η Ελληνική Επανάσταση, συμμάχησαν με τον άσπονδο εχθρό τους, τον Αλή Πασά και στράφηκαν εναντίον των σαράντα χιλιάδων Σουλτανικών στρατευμάτων που τον πολιορκούσαν στα Γιάννενα από τις αρχές Σεπτεμβρίου του 1820. Και από εκείνη τη στιγμή κυρίες και κύριοι, άρχισε η εποποιία του Μάρκου και των Σουλιωτών του. Κατά τη διάρκεια του Δεκεμβρίου του 1820, κατατρόπωσαν τρεις μεγάλες σουλτανικές στρατιές στο Σούλι και στα Πέντε Πηγάδια και ο αντίκτυπος των νικών αυτών ήταν τεράστιος και οι επιπτώσεις συγκλονιστικές.

1η επίπτωση: Όταν έμαθε ο Σουλτάνος ότι μια χούφτα Σουλιώτες κατατρόπωσαν τρεις στρατιές του, εξοργίστηκε σε τέτοιο βαθμό, που έκανε το μοιραίο λάθος. Ανακάλεσε από την Τρίπολη τον καλύτερο στρατηγό του, τον διαβόητο Χουρσίτ πασά, στον οποίο είχε αναθέσει πριν από ένα μήνα την Διοίκηση της Πελοποννήσου και τον διόρισε Αρχιστράτηγο της στρατιάς των Ιωαννίνων, αποκεφαλίζοντας μετά από λίγο τον αποτυχημένο Πασόμπεη. Ποια τύχη άραγε θα είχε η Ελληνική Επανάσταση, που ξεκίνησε τρεις μήνες αργότερα, αν δεν έφευγε ο Χουρσίτ με τη στρατιά του από την Πελοπόννησο; Και σε ποιους το οφείλουμε αυτό; Ασφαλώς στους Σουλιώτες.

2η επίπτωση: Με τις τρεις αυτές νίκες, ισχυροποίησαν τον Αλή Πασά, ο οποίος κινδύνευε να πέσει από το Δεκέμβριο του 1820, διότι είχαν προσχωρήσει στο στράτευμα του Πασόμπεη όλοι οι πρωτοκλασάτοι μπέηδες και αγάδες του, και επομένως οι δευτεροκλασάτοι που του είχαν απομείνει, δεν θα αργούσαν να ανοίξουνε τις πύλες, όπως έγινε μετά από ένα χρόνο, όταν κόπηκε το κεφάλι του το Γενάρη του 1822. Στη συνέχεια, οι Σουλιώτες κατανίκησαν τους επόμενους είκοσι μήνες τα σουλτανικά στρατεύματα σε 20 μάχες σε πολλά μέρη της Ηπείρου και το όνομα του Μάρκου έγινε θρύλος σε όλη την Ελλάδα. Εξ αιτίας αυτών των νικών, καθηλώθηκαν τα σουλτανικά στρατεύματα στην Ήπειρο για 20 μήνες και έτσι μπόρεσε και ανδρώθηκε η επανάσταση στην Πελοπόννησο. Πάμε τώρα στο Μεσολόγγι. Το Μεσολόγγι είχε ένα σαθρό τείχος 1,5 μ. περίπου ύψος και αλλού ήτανε χωμάτινο και αλλού πετρόχτιστο με μία μικρή τάφρο 2,5 μ. πλάτος και 1,5 μ. βάθος και είχε μόνο 15 κανόνια. Μέσα ήταν 600 περίπου μαχητές. 400 Μεσολογγίτες με αρχηγό τον Αθανάσιο Ραζηκότσικα, ο Μάρκος Μπότσαρης με 50 Σουλιώτες, ο Δήμος Τσέλιος με 60 Ρουμελιώτες. ο Δημήτριος Μακρής με 70 Δυτικορουμελιώτες, ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος με 25 και ο Θεόδωρος Γρίβας με είκοσι. Αυτοί ήταν όλοι και όλοι, για να αντιπαραταχτούν με μία στρατιά των 20.000. Ο Μάρκος κατάλαβε, ότι για να σωθεί η πόλη, θα έπρεπε να βρει τρόπο να εξαπατήσει τον Ομέρ Βρυώνη, μέχρι να προλάβουν να έρθουν οι ενισχύσεις από την Πελοπόννησο. Έτσι, ξεκίνησε τις διαπραγματεύσεις με τον Τουρκαλβανό οπλαρχηγό, Άγο Βασιάρη, που ήτανε και φίλος του από την εποχή του Αλή Πασά, λέγοντάς του τα εξής: «Άγο, πες του Ομέρ Βρυώνη ότι θα του παραδώσω

την πόλη. Δεν πρέπει να κάνετε γιουρούσι, διότι ξέρετε πολύ καλά ότι έχω δίπλα μου μεγάλη δύναμη Σουλιωτών και θα έχετε ανεπανόρθωτες απώλειες. Εγώ θέλω να φύγω για την Ιταλία, διότι όπως ξέρεις έχω στείλει εκεί την οικογένειά μου. -Πες στο Ομέρ Βρυώνη να μου δώσει μία προθεσμία 8 ημερών μέχρι να πείσω και τους άλλους οπλαρχηγούς. Τελικά, λόγω του φόβου που ενέπνεε ο Μάρκος στους Τουρκαλβανούς, πείστηκε τελικά ο Ομέρ Βρυώνης και του έδωσε την προθεσμία. Κατά τη διάρκειά της, μέσα στο Μεσολόγγι εργάζονταν άντρες γυναίκες και παιδιά μέρα-νύχτα για να διορθώσουν τα τείχη, και να μεγαλώσουν την τάφρο. Έτσι, μετά από τις συνεχείς εκκλήσεις του Μάρκου, στις 11 Νοεμβρίου του 1822 έφτασαν στο Μεσολόγγι οι εξής Πελοποννήσιοι οπλαρχηγοί: Ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης με 17 Μανιάτες υπό τον Τσαλαφατίνο, ο Κανέλλος Δεληγιάννης με 646 Καρυτινούς, ο Ανδρέας Ζαΐμης με 363 Καλαβρυτινούς, ο Αλποχωρίτης, ο Τσεκούρας, ο Κρασάκης με 246 Γαστουναίους, που είχε μαζέψει ο Γεώργιος Σισίνης και ο Ιωάννης Διάκος με τον Παναγιώτη Μήτσο με 146 Πυργίους. Η συνολική δύναμη έφτανε τους 1488 άνδρες. Στις 10 Δεκεμβρίου ήρθε στο Μεσολόγγι και ο Ανδρέας Λόντος με 700 παλικάρια από τη Βοστίτσα, ενώ είχε μπει και Γεώργιος Τσόγκας με λίγα παλικάρια του. Τελικά, μετά από τη μεγάλη δύναμη που μπήκε στο Μεσολόγγι, ο Μάρκος έστειλε το εξής γράμμα στον Ομέρ Βρυώνη: «Αν θέλετε τον τόπον μας ελάτε να τον πάρετε». Καταρρακτώδεις όμως βροχές ανέστειλαν το γιουρούσι του Ομέρ Βρυώνη και τελικά αποφάσισε να το κάνει το βράδυ των Χριστουγέννων του 1822, την ώρα που οι χριστιανοί θα ήταν στις εκκλησίες. Άκουσε όμως το σχέδιό τους ένας Έλληνας κυνηγός από τα Γιάννενα, ο Γιάννης Γούναρης, που έφερνε κυνήγια στους πασάδες και το αποκάλυψε στους Μεσολογγίτες. Έτσι λοιπόν το βράδυ των Χριστουγέννων, τους περίμεναν με γυμνωμένα τα σπαθιά πίσω από τα τείχη. Εκεί που πίστευαν οι Τουρκαλβανοί, ότι θα τους έβρισκαν στις εκκλησιές, άξαφνα εκατοντάδες καριοφίλια ξερνούσαν φωτιά και τα γιαταγάνια τούς έκοβαν τα κεφάλια. Όλα τα γιουρούσια του εχθρού απέτυχαν, αφήνοντας κάτω από τα τείχη εκατοντάδες κουφάρια. Τελικά, αναγκάστηκαν να οπισθοχωρήσουν ταπεινωμένοι στο στρατόπεδό τους. Τη νύχτα όμως της 31ης Δεκεμβρίου του 1822, έγινε μία αναταραχή στο στρατόπεδό τους και έφυγαν άρον άρον για το Αγρίνιο και από εκεί δια μέσου του Αχελώου θα πήγαιναν στην Άρτα. Όμως στις όχθες του ποταμού έπαθαν μεγάλη πανωλεθρία, διότι ο Ηλίας Μαυρομιχάλης και ο Θοδωράκης Γρίβας με τα παλικάρια τους είχαν πιάσει τις όχθες του ποταμού και τους πυροβολούσαν με τα καριοφίλια. Κατά την προσπάθειά τους να περάσουν τον αφρισμένο ποταμό, πνίγηκαν πάνω απόν 2.000. Αυτή κυρίες και κύριοι, ήταν η κατάληξη της 1ης πολιορκίας του Μεσολογγίου.

Επειδή ο χρόνος της ομιλίας μου είναι περιορισμένος, στα λίγα λεπτά που μου απομένουν, θα σας μιλήσω μόνο για την Έξοδο. Στις αρχές του Απριλίου του 1826, τα τρόφιμα μέσα στην πόλη είχαν τελειώσει και δεν υπήρχε πλέον καμία περίπτωση τα ελληνικά καράβια να φέρουνε τροφές, εξ αιτίας της κατάληψης του Βασιλαδίου. Έτσι, εάν τώρα δεν αποφάσιζαν οι οπλαρχηγοί της φρουράς να κάνουν την έξοδο, σε λίγο χρονικό διάστημα τα παλικάρια όχι μόνο δεν θα μπορούσαν να πολεμήσουν αλλά ούτε και να περπατήσουν. Πήραν όμως μία τραγική και αποτρόπαιη απόφαση. Ήξεραν ότι τα γυναικόπαιδα εάν πιαστούν αιχμάλωτα θα πουλιόντουσαν στα σκλαβοπάζαρα και έτσι θα μόλυναν τα παιδιά τους και τις γυναίκες τους οι Αγαρηνοί, οι Αιγύπτιοι και οι Τούρκοι. Αποφάσισαν λοιπόν ομόφωνα, να σκοτώσει ο κάθε οικογενειάρχης την οικογένεια του άλλου. Εκείνη τη στιγμή που πάρθηκε αυτή η απόφαση, πετάχτηκε με κλάματα ο επίσκοπος Ρογών Ιωσήφ και άρχισε να τους καταριέται. -Θα σας αφορίσω όλους, τους λέει, θα σκοτώσετε πρώτα εμένα και μετά θα κάνετε αυτή την αποτρόπαια πράξη. Και έτσι δεν υλοποίησαν αυτή αποτρόπαιη απόφασή. Πάμε τώρα στο βράδυ της εξόδου. Τρεις ήταν οι κολόνες. Την αριστερή κολόνα την είχε ο Δημήτριος Μακρής με τα παλικάρια του, τη δεξιά κολόνα την είχε ο αρχηγός της Πολιορκίας, Νότης Μπότσαρης, ο Κίτσος Τζαβέλας είχε την οπισθοφυλακή και η τρίτη κολόνα ήτανε των Μεσολογγιτών με τον αρχηγό τους, τον Αθανάσιο Ραζηκότσικα με 500 στρατιώτες Μεσολογγίτες και τα γυναικόπαιδα του Μεσολογγίου. Μόλις είδανε τις λάμψεις των τουφεκιών του Καραϊσκάκη από το ζυγό, ξεκίνησαν το γιουρούσι και πέσανε με τα γιαταγάνια πάνω στα πρώτα χαρακώματα. Δεν άντεξαν οι εχθροί μπροστά σε εκείνο το τρομακτικό χείμαρρο των ηρωικών υπερασπιστών της πόλης. Κατόρθωσαν να περάσουν με τα σπαθιά στα χέρια, όλα τα αλλεπάλληλα φράγματα του Κιουταχή και του Ιμπραήμ και μετά από πολύ ώρα ανελέητης σφαγής, κατόρθωσαν να φτάσουν στο αμπέλι του Κότσικα και στο Μοναστήρι του Αγίου Συμεών, έχοντας χάσει όμως χίλιους περίπου πολεμιστές.

Η Τρίτη κολόνα του Αθανάσιου Ραζικότσικα έδωσε τεράστια μάχη με τους Αιγυπτίους μπροστά στα τείχη, αλλά σκοτώθηκε ένδοξα ο μεγάλος αρχηγός τους μαζί με 250 παλικάρια του. Ο αδερφός του όμως, Γιαννάκης Ραζηκότσικας με τον Μήτρο Δεληγεώργη κατάφεραν να πάρουν μαζί τους ένα μεγάλο μέρος από τα γυναικόπαιδα και να προχωρήσουν προς το μέρος του Μποχωρίου. Δεν ξέρω πώς τα κατάφεραν, αλλά μόλις φτάσανε στο Εύηνο ποταμό, τους περίμενε ο ίδιος ο Ιμπραήμ με χίλιους ιππείς και τους αποδεκάτισε. Λίγοι γλίτωσαν και μετά από κοπιαστική τριήμερη πορεία κατάφεραν τελικά να φτάσουν στο Ναύπλιο. Αυτή την τραγική μοίρα είχανε τα γυναικόπαιδα και το σώμα του Αθανάσιου Ραζηκότσικα. Πάμε τώρα στο μοναστήρι του Αγίου Συμεών. Μόλις φτάσανε εκεί οι αποσταμένοι, οι νηστικοί και οι εξουθενωμένοι ήρωες, τους περίμενε μία τραγική μοίρα. Κρυμμένοι πίσω από τους σκίνους της πλαγιάς του ζυγού, τους περίμεναν

2.000 Τουρκαλβανοί με επικεφαλής τον αιμοσταγή Μουστάμπεη και τον αδελφό του, Καραφίλμπεη. Φορούσαν τις ίδιες φορεσιές με τους άνδρες της ηρωικής φρουράς και εκμεταλλευόμενοι το σκοτάδι, κατάφεραν να εισχωρήσουν ανάμεσά τους, αλλά δεν ήξεραν το σύνθημα. Το σύνθημα για τους Μεσολογγίτες ήτανε ''Καστρινός'', ενώ για τα παλικάρια του Καραϊσκάκη που θα ΄έρχονταν από τον Ζυγό, ήτανε ''Λογγίσιος''. Κάποιοι όμως Τουρκαλβανοί το άκουσαν και το διέδωσαν και στους άλλους. Μετά από λίγο, έδωσε το σύνθημα ο Μουστάμπεης, και εκεί σφαγιάστηκαν 500 από τους εξουθενωμένους ήρωες. Κυρίες και κύριοι, τώρα θα σας αναφέρω ένα τραγικό γεγονός, που κατέγραψε ο Νικόλαος Κασομούλης στα Στρατιωτικά του Ενθυμήματα, που θα σας συγκλονίσει. Δίπλα από τη φονική συμπλοκή, στους πρόποδες του Ζυγού, είχε καταφέρει να φτάσει ο Διαμάντης Τζαβέλας μαζί με τη εξουθενωμένη από την πείνα γυναίκα του. Μόλις προσπάθησε εκείνη να ανέβει την ανηφόρα της πλαγιάς, έπεσε εξουθενωμένη κάτω. -Δεν μπορώ Κώστα μου, του λέει, να προχωρήσω άλλο. Δώσε μου την κουμπούρα σου να σκοτωθώ για να γλιτώσεις εσύ. Το παλικάρι προσπάθησε να την σηκώσει και να την βάλει στην πλάτη του, αλλά δεν τα κατάφερε, διότι από την πείνα οι δυνάμεις τον είχαν εγκαταλείψει. Τότε εκείνη, με μια γρήγορη κίνηση, πήρε την κουμπούρα του και αυτοκτόνησε. Η είδηση του θλιβερού αυτού γεγονότος συγκλόνισε την άλλη μέρα ολόκληρο το Ελληνικό στράτευμα. Ενώ συνεχιζόταν η σφαγή στον Άγιο Συμεών, ακούστηκαν απότομα άγριες κραυγές από τους 150 Σουλιώτες που είχε στείλει ο Γεώργιος Καραϊσκάκης με αρχηγό το Γεώργιο Δράκο, καθώς και ένα άλλο Σουλιώτικο σώμα με αρχηγό τον Γιαννούση Πανομάρα. Ο Καραϊσκάκης ήταν βαριά άρρωστος στην Δερβέκιστα, διότι δύο μέρες νωρίτερα, ενώ ξεκίνησε για το Μεσολόγγι με όλο του το στράτευμα, δυστυχώς έπεσε τη νύχτα μια καταρρακτώδης βροχή με χαλάζι, που τους ανάγκασε να γυρίσουν πίσω. Οι μόνοι που πέρασαν αυτή την τρομακτική καταιγίδα ήταν οι Σουλιώτες του Γεωργίου Δράκου και του Γιαννούση Πανομάρα. Αυτό το έκαναν, διότι το Σουλιώτικο φιλότιμο δεν τους επέτρεπε να αφήσουν αβοήθητους τους συγγενείς τους που ήταν μέσα στο Μεσολόγγι, κατά την κρίσιμη ώρα της εξόδου. Την ώρα λοιπόν που κατέβαιναν από τον Ζυγό, άρχισαν να ουρλιάζουν και να χτυπούν με τα γιαταγάνια στους Τουρκαλβανούς του Μουστάμπεη. Εκείνοι νόμισαν ότι ερχόταν καταπάνω τους ολόκληρη η στρατιά του Καραϊσκάκη και οπισθοδρόμησαν πανικόβλητοι. Έτσι, γλίτωσαν οι εξουθενωμένοι και πεινασμένοι ήρωες της φρουράς του Μεσολογγίου, τους οποίους μέτρησε ένα παλικάρι του Καραϊσκάκη, την ώρα που περνούσαν μία γέφυρα και τους βρήκε 1.300. Δηλαδή από τους 3.000 άνδρες της φρουράς, γλύτωσαν περίπου 1300. Εντωμεταξύ, μέσα στο Μεσολόγγι διαδραματίστηκαν συγκλονιστικά γεγονότα. Ο Χρήστος Καψάλης είχε μαζέψει απ' την προηγούμενη μέρα όλα τα ανήμπορα και εξουθενωμένα από την πείνα γυναικόπαιδα, τους άρρωστους, τους τραυματίες και τους ανάπηρους, συνολικά περίπου τετρακόσιους και τους είχε βάλει στην πυριτιδαποθήκη κάτω από τη μεγάλη τάπια. Στο παράθυρο είχε βάλει νέες γυναίκες, για να τις δουν οι Τουρκαλβανοί και οι Αιγύπτιοι και να μπούνε μέσα. Είχαν όλοι αποφασίσει να βάλουν φωτιά στα 30 βαρέλια με το μπαρούτι που είχαν γύρω τους και να ανατιναχτούν μαζί με τους εχθρούς. Και πράγματι έτσι έγινε. Όταν είδανε οι Τουρκαλβανοί τις νεαρές γυναίκες στα παράθυρα, σπάσανε την πόρτα και μπήκανε μέσα. Εκείνη τη στιγμή, ο Χρήστος Καψάλης πέταξε το αναμμένο δαυλί πάνω στα βαρέλια με το μπαρούτι και ανατινάχτηκαν όλοι. Η θυσία του καθώς και των ηρωικών Μεσολογγιτών συγκλόνισε όχι μόνο την Ελλάδα αλλά και όλη την Ευρώπη. Ο επίσκοπος Ρογών Ιωσήφ είχε κλειστεί στον Ανεμόμυλο, έχοντας μαζί του πολλούς τραυματίες και ανάπηρους καθώς και μερικούς άνδρες που κατά την ώρα της εξόδου γύρισαν πίσω, όταν ακούστηκε εκείνη η περίφημη φωνή, «γυρίστε πίσω ρε παιδιά» και έγινε σύγχυση. Πολέμησαν λυσσαλέα δύο ολόκληρες μέρες και αφού πλέον τους τελειώσανε τα πολεμοφόδια, με ομόφωνη γνώμη όλων, ο επίσκοπος Ρογών Ιωσήφ έβαλε φωτιά στο μπαρούτι και ανατινάχτηκαν όλοι.

Κυρίες και κύριοι, το έπος και το αίμα του Μεσολογγίου συγκλόνισε όλους τους λαούς της Ευρώπης και άλλαξε ακόμα και την πολιτική των Βασιλικών Οίκων. Στην Ελλάδα πλέον άρχισε να έρχεται αμέριστη βοήθεια από όλα τα φιλελληνικά κομιτάτα της Ευρώπης, που προεξάρχοντα ρόλο είχε ο Ιωάννης Καποδίστριας, ο Άγιος της Νεότερης Ελλάδας. Όλοι μας ξέρουμε, ότι τον Μάιο του 1821, σαν υπουργός των Εξωτερικών της Ρωσίας, κατατρόπωσε στο συνέδριο του Λάιμπαχ τον Μέττερνιχ, ο οποίος ήθελε να στείλει στρατεύματα για να καταπνίξουν στο αίμα την Ελληνική επανάσταση.

Κυρίες και κύριοι, η Πρώτη και η Δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου, η Νυκτομαχία έξω από το Μεσολόγγι, η μάχη της Κλείσοβας, και η θρυλική Έξοδος είναι γεγονότα συγκλονιστικά, που θα έπρεπε να διδάσκονται με ευλάβεια σε όλα τα σχολεία της Ελλάδας, για να ανεβεί το πατριωτικό φρόνημα των νέων μας.

Σας ευχαριστώ πολύ για τη μεγάλη τιμή που μου κάνατε, να έρθετε στη σημερινή εκδήλωση. ■

Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Ναυτικού

Χολαργός, 6 Οκτωβρίου 2026

Αντιναύαρχο ε.α.
Κύριο
Θεόδωρο Γερούκη ΠΝ
Πρόεδρο Δ.Σ. ΕΑΑΝ

Κύριε Πρόεδρε,

Θα ήθελα να σας εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες για την κάλυψη του κόστους, προμήθειας σύγχρονων ηλεκτρικών νοσοκομειακών κλινών, επ' ωφελεία του Ναυτικού Νοσοκομείου Αθηνών (ΝΝΑ), η οποία θα συνδράμει στην αναβάθμιση των υπηρεσιών του ΝΝΑ.

Η προσφορά της Ένωσης, αποτελεί απόδειξη της ευαισθητοποίησής σας για τα θέματα του Πολεμικού Ναυτικού και δη για τα ζητήματα που αφορούν την περίθαλψη και νοσηλεία, τόσο του εν ενεργεία και εν αποστρατεία προσωπικού όσο και των μελών.

Το Πολεμικό Ναυτικό εγγυάται ότι θα αξιοποιήσει στο έπακρο τη δωρεά αυτή. Η πρωτοβουλία σας αποτελεί φάρο ελπίδας, ήθους και παράδειγμα προς μίμηση.

Σας εύχομαι, υγεία, προσωπική και οικογενειακή ευτυχία και κάθε επιτυχία στα μελλοντικά σας σχέδια.

Με εκτίμηση,

Αντιναύαρχος Δημήτριος Ελευθερίος Κάταρας ΠΝ

Ευχαριστήρια Επιστολή

Αθήνα, 22 Σεπτεμβρίου 2026

Αγαπητοί Απόστρατοι Αξιωματικοί Ναυτικού,

Στη μνήμη του πολύ αγαπημένου μας συζύγου και πατέρα Κυριάκου Ταμπούκου που απεβίωσε στις 9/7/26 σε ΜΕΘ του ΝΝΑ, θεωρήσαμε υποχρέωσή μας να εκφράσουμε και γραπτώς στο νοσοκομείο τις ευχαριστίες μας για την υποδειγματική φροντίδα που του παρείχε το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό του ΝΝΑ επί σειρά ετών.

Ακολούθως, μοιραζόμαστε και με την Ε.Α.Α.Ν. τις θετικές μας εντυπώσεις αφού η αντιμετώπιση της οποίας τύχαμε από το 2019 (οπότε και ξεκίνησε η βαριά καρδιακή ανεπάρκεια του αγαπημένου μας) απάλυνε ειλικρινά τις δύσκολες στιγμές που πέρασε αυτά τα 7.5 χρόνια. Επιπροσθέτως, αξίζει να αναφέρουμε ονομαστικά τους ιατρούς που του πρόσφεραν τόσο αποτελεσματικά τις υπηρεσίες τους.

Είχαμε την τύχη να μας αναλάβει από την αρχή η Β' Καρδιολογική, με την ικανότατη ομάδα του κ. Σπύρου Παπαϊωάννου, προεξέχοντας του κ. Μίλκα, ο οποίος παρακολούθησε τον εκλιπόντα έως το τέλος. Τι να πρωτοπούμε για αυτόν τον έξοχο Επιστήμονα και εξέχοντα Άνθρωπο! Στάθηκε δίπλα του με ειλικρινές ενδιαφέρον, ανθρωπιά, αλλά και το κατάλληλο θεραπευτικό σχήμα.

Από το 2019 επισκεφθήκαμε πολλές φορές το τμήμα Επειγόντων Περιστατικών, και αρκετές φορές ο εκλιπών χρειάστηκε ολιγοήμερη νοσηλεία. Πάντα αντιμετωπίστηκε με επαγγελματισμό και φροντίδα απ' όλο το προσωπικό κι επέστρεφε στην οικία του με αισιοδοξία και αναπτερωμένο ηθικό.

Σιγά σιγά, η κατάσταση του αγαπημένου μας χειροτέρευε όλο και περισσότερο, οπότε χρειαστήκαμε τη συνδρομή κι άλλων εκλεκτών ιατρών, όπως του νεφρολόγου κ. Καλφούντζου, της νευρολόγου κ. Καρρά, του οφθαλμίατρου κ. Λιαράκου, του παθολόγου κ. Μαργέτη και του γαστρεντερολόγου κ. Σγούρου. Όλοι τους εξαιρετικοί στο αντικείμενό τους, τον ανακούφισαν στο μέτρο του εφικτού, όσο η υγεία του έβαινε επιδεινούμενη.

Οι τελευταίες 3 ημέρες της ζωής του κύλησαν στην ΜΕΘ Καρδιολογικής/Αιμοδυναμικής όπου κι εκεί η ενσυναίσθηση και ο σεβασμός όλων των εργαζομένων, με προϊστάμενο τον κ. Πουλημένο, ειλικρινά μας συγκίνησαν. Αυτή η αντιμετώπιση απέναντι σε ηλικιωμένους συμπολίτες μας δεν είναι δεδομένη σε άλλα νοσοκομεία, όπως πολλοί από εμάς έχουμε ακούσει ή και διαπιστώσει.

Τέλος, ακόμα και κατά τη διάρκεια των τυπικών διαδικασιών που ακολούθησαν, η συμπεριφορά του προσωπικού (ιδιαίτερα του κ. Γεωργούλια) ήταν ζεστή κι ανθρώπινη.

Η συμβολή όλων των προαναφερθέντων, και με τη βοήθεια του Θεού βέβαια, επέτρεψε στον άνθρωπό μας να απολαύσει την οικογένειά του για πολύ περισσότερο χρόνο από τον προσδοκώμενο, και αυτό είναι αληθινά πολύτιμο για εμάς.

Μετά από αυτή την σύντομη αναφορά στην εμπειρία μας, νοιώθουμε τυχεροί που μπορούμε να εμπιστευτούμε την υγεία μας στα χέρια των άξιου ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού του ΝΝΑ. Μακάρι να αποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση και για τα υπόλοιπα νοσηλευτικά ιδρύματα της χώρας μας!

Με εκτίμηση Σύζυγος και τέκνα Κυριάκου Ταμπούκου

Μαρία Ταμπούκου, Χρυσούλα Ταμπούκου,

ΑικατερίνηΤαμπούκου, Κων/νος Ταμπούκος

Οι προσπάθειες οργάνωσης του Ναυτικού από τον Πρώτο Κυβερνήτη της Ελλάδος Ιωάννη Καποδίστρια

http: methormisakathektou.blog/12/07/2023

Εισαγωγή

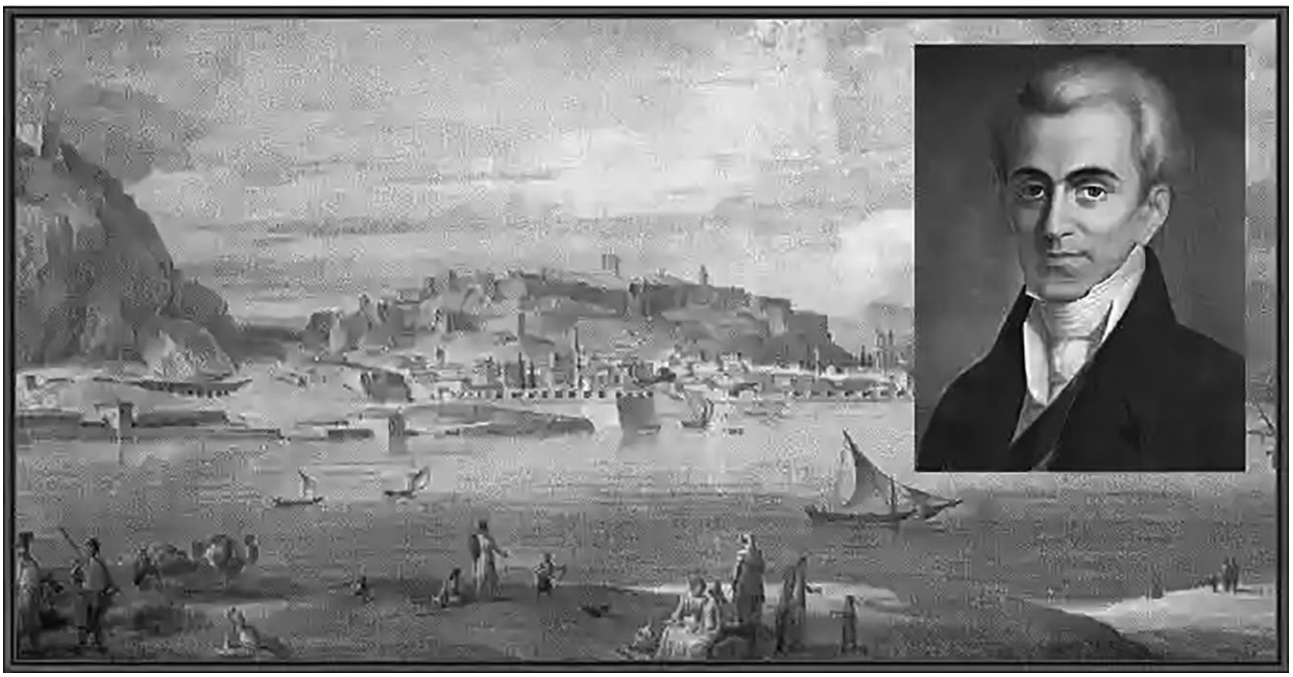
Από το 1828 έως το 1833 επικρατεί έντονη αστάθεια στην Ελλάδα. Η Επανάσταση είχε αφήσει καμένη γη. Τα χωράφια είχαν μείνει ακαλλιέργητα, πόλεις και χωριά είχαν ερημωθεί, ενώ η ανυπαρξία πολιτικών δομών δημιουργούσε όχι μόνο οικονομική καχεξία, αλλά και κοινωνικές ταραχές. Ο επί αιώνες εδραιωμένος τοπικισμός δρούσε πολλές φορές ανασταλτικά στην οργάνωση μιας κεντρικής διοίκησης. Αυτή η σύγκρουση θα επηρεάσει και το ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό.

Η Ελληνική Επανάσταση δεν είχε τελειώσει, παρόλο που οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις είχαν καταλήξει στην δημιουργία κάποιου είδους ελληνικού κράτους. Πολλά προβλήματα εξακολουθούσαν να είναι άλυτα, όπως τα εδαφικά όρια του νεοσύστατου κράτους και η φύση του, αν θα είναι δηλαδή ανεξάρτητο ή αυτόνομο, καθώς στη δεύτερη περίπτωση, θα έπρεπε να πληρώνει φόρο υποτελείας στον σουλτάνο. Στην Ελλάδα, είχαν παραμείνει αρκετές οθωμανικές δυνάμεις και η εκκαθάρισή τους ήταν επείγουσα, γιατί όσες περιοχές περνούσαν στον ελληνικό έλεγχο, θα ήταν διεκδικήσιμες για το μελλοντικό κράτος.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, θα αποβιβαστεί στην Αίγινα στις 11 Ιανουαρίου του 1828 ο πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδος, ο Ιωάννης Καποδίστριας. Εκεί τον ανέμεναν η Αντικυβερνητική Επιτροπή, η Βουλή, οι τοπικές αρχές και χιλιάδες λαού που του επιφύλαξαν αποθεωτική υποδοχή. Ο Καποδίστριας αποβιβάστηκε από λέμβο, στην οποία ήταν αναρτημένη η Ελληνική Σημαία, ενώ παράλληλα οι τρεις πλοίαρχοι των ξένων πολεμικών που τον συνόδευαν, χαιρέτισαν με κανονιοβολισμούς τον Κυβερνήτη και για πρώτη φορά, και την Ελληνική Σημαία.

Η πολιτική Καποδίστρια

Ο Καποδίστριας έχοντας να αντιμετωπίσει όλη αυτήν την κατάσταση κατέληξε στο συμπέρασμα ότι έπρεπε να εφαρμόσει συγκεντρωτική διοίκηση προκειμένου να επιλυθούν κατά το δυνατόν τα προβλήματα. Έτσι, αυτή η λογική θα χαρακτηρίζει όλες του τις μεταρρυθμίσεις, από το κυβερνητικό ζήτημα μέχρι και τα στρατιωτικά. Η νομοθετική και εκτελεστική εξουσία συγκεντρώθηκε στο πρόσωπο του Κυβερνήτη, ενώ υπήρχε και ένα γνωμοδοτικό όργανο το Πανελλήνιον. Στην επιλογή ανθρώπων για τις ανώτερες κυβερνητικές θέσεις ακολούθησε κριτήρια αξιολογικά, προσπαθώντας παράλληλα να συγκεράσει και τα συμφέροντα των

γαιοκτημόνων της Πελοποννήσου και των πλοιοκτητών της Ύδρας. Στο ίδιο πνεύμα ήταν και η αναβολή της Εθνοσυνέλευσης τον Απρίλιο του 1828.

Η οργάνωση του Ναυτικού

Την ανώτατη ηγεσία του Στρατού και του Στόλου ασκούσε ο ίδιος ο Καποδίστριας, ενώ η θέση του αρχιστράτηγου, η οποία είχε δημιουργηθεί από την Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας, καταργήθηκε σιωπηρά και ο Τσωρτς (Church) τοποθετήθηκε διοικητής του Στρατού της Δυτικής Ελλάδος, διατηρώντας μόνο τυπικά τον τίτλο του αρχιστράτηγου.

Η ηγεσία του Στόλου, μετά την αποχώρηση του Κόχραν τον Δεκέμβριο του 1827, ρυθμίστηκε ως εξής: την αρχηγία της Μοίρας του Αιγαίου την είχε ο Μιαούλης και την αρχηγία του υπαγόμενου σε αυτήν Στολίσκου των Πυρπολικών ο Κανάρης· τη Μοίρα Ακτών Μεσσηνίας ανέλαβε ο Γεώργιος Σαχτούρης, ο οποίος επιφορτίστηκε και με τον θαλάσσιο αποκλεισμό από την Πρέβεζα ως την Κρήτη· την αρχηγία της Μοίρας Ευβοϊκού ανέλαβε ο Γεώργιος Σαχίνης, ενώ τη Μοίρα Κορινθιακού, η οποία αργότερα μετονομάστηκε σε Μοίρα Δυτικής Ελλάδος, ανέλαβε ο πλοίαρχος Άστιγξ, μετά τον θάνατο αυτού ο Μπασάνος (ο Κορσικανός φιλέλληνας Antonio Bassano) και τέλος, ο Αντώνιος Κριεζής.

Ο Καποδίστριας συγκρότησε τον Ιανουάριο του 1828 ένα νέο όργανο το Πολεμικό Συμβούλιο, το οποίο προΐστατο του Στρατού και του Στόλου. Σε αυτό, προήδρευε ο ίδιος ο Κυβερνήτης. Στη συνέχεια, συστάθηκε το Γενικό Φροντιστήριο, το οποίο υπαγόταν στο Πολεμικό Συμβούλιο και ασχολούταν με οικονομικές υποθέσεις. Υπεύθυνος για το Ναυτικό στην επιτροπή αυτή ήταν ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ο οποίος ήταν και μέλος του Πολεμικού Συμβουλίου. Ο Κυβερνήτης τοποθέτησε τον Μαυροκορδάτο για να δώσει προβάδισμα στην αγγλική επιρροή έναντι της γαλλικής. Υπεύθυνος του Στρατού ορίστηκε ο αδερφός του Κυβερνήτη, Βιάρος Καποδίστριας και ο Κωνσταντίνος Ζωγράφος υπεύθυνος των αποθηκευμένων στον Πόρο υλικών πολεμοφοδίων.

Τον Σεπτέμβριο του 1829, με το ΛΔ΄ ψήφισμα περί διοργανισμού του υπουργικού συστήματος καταργήθηκαν τα τρία τμήματα του Πανελληνίου, καθώς και το υπαγόμενο σε αυτό Γενικό Φροντιστήριο· δημιουργήθηκαν λοιπόν, έξι υπουργεία -Φροντιστήρια λέγονταν τότε- μεταξύ των οποίων και το επί των Στρατιωτικών και Πολεμικού Ναυτικού. Λίγο αργότερα το Φροντιστήριο αυτό μετονομάστηκε σε Γραμματεία και διαχωρίστηκε την 1η Απριλίου του 1830 σε δύο ανεξάρτητες Γραμματείες, των Ναυτικών και των Στρατιωτικών. Γραμματέας επί των Ναυτικών παρέμεινε μέχρι τον Ιούλιο του 1831 ο Βιάρος Καποδίστριας και στη συνέχεια, αντικαταστάθηκε από τον Γεώργιο Γλαράκη.

Η διοίκηση του Ναυτικού οργανώνεται το 1828. Συγκεκριμένα, τον Μάρτιο ιδρύεται η Υπηρεσία των Προσωρινών Διευθυντών των Ναυτικών Υποθέσεων του Πόρου με επικεφαλής τον Φραγκίσκο Άστιγξ, ενώ συνδιευθυντής ήταν ο Εμμανουήλ Τομπάζης. Η Υπηρεσία είχε προέλθει από την αναδιοργάνωση της παλαιότερης Επιτροπής επί των Ναυτικών Υποθέσεων, η οποία είχε συσταθεί στον Πόρο τον Μάρτιο του 1827 και για μικρό χρονικό διάστημα ονομαζόταν Ναυτική Επιτροπή.

Τον Μάρτιο του 1829 οι αρμοδιότητες της Υπηρεσίας διευρύνθηκαν και έγινε ένα είδος ναυαρχείου με αρμοδιότητες που κάλυπταν αυτές ενός Αρχηγείου Στόλου και ενός ανωτάτου Ναυτικού Τεχνικού συμβουλίου, ενώ πριν από την διεύρυνση οι ασχολίες του αφορούσαν μόνο στη διοικητική μέριμνα. Η επίσημη συγκρότησή της έγινε τον Οκτώβριο του 1829 και υπεύθυνοι ορίστηκαν οι ναύαρχοι Γεώργιος Σαχτούρης από την Ύδρα, Γεώργιος Ανδρούτσος από τις Σπέτσες και ο Κωνσταντίνος Κανάρης από τα Ψαρά. Εκείνη την εποχή μετονομάστηκε σε «Ναυτική Ὑπηρεσία τοῦ ἐν Πόρῳ Ναυστάθμου».

Ακόμα και μετά την διεύρυνση των αρμοδιοτήτων αυτής, τα περιθώρια δράσης της ήταν πολύ στενά. Η Ναυτική Υπηρεσία έκανε μόνο εκθέσεις προς την προϊστάμενη πολιτική αρχή, η οποία και αυτή με τη σειρά της τις προωθούσε στον Κυβερνήτη, καθώς αυτός ήταν ο μόνος αρμόδιος για να αποφασίσει.

Ο Εθνικός Στόλος της εποχής είχε τριών ειδών πλοία:

- πρώτον, αυτά τα οποία είχαν παραγγελθεί από το εξωτερικό και η παραλαβή τους είχε ξεκινήσει από τα μέσα του 1826. Τέτοια ήταν το Ελλάς και η Καρτερία.
- Δεύτερον, αυτά τα οποία περιέρχονταν στο ελληνικό κράτος από αγορές στο εσωτερικό, από καταλήψεις πολεμικών μετά από ναυμαχίες και από κατασχέσεις πειρατικών.
- Τρίτον, αυτά τα οποία είχαν ναυλωθεί ή παραχωρηθεί στην Κυβέρνηση από τους πλοιοκτήτες.

Οι δύο πρώτες κατηγορίες ονομάζονταν εθνικά πλοία, ενώ τα της τρίτης κατηγορίας ονομάζονταν πλοία σε εθνική υπηρεσία και ήταν όπως τα σημερινά επίτακτα. Δεν ήταν δυνατό να αλλάξει ο ιδιοκτήτης του, ούτε να χρησιμοποιηθούν σε εμπορικές αποστολές άνευ της αδείας αυτού. Ο Εθνικός Στόλος είχε την ανάγκη αυτών των σκαφών λόγω των λίγων πλοίων που διέθετε εκείνη την εποχή. Σύμφωνα με τις εκθέσεις του Α. Μαυροκορδάτου στις Εθνοσυνελεύσεις του 1829, τα εθνικά πλοία της εποχής αποτελούνταν από τα τριάντα έξι που βρίσκονταν στον Πόρο (άχρηστα και εν μέρει χρήσιμα), ενώ σε ενέργεια βρίσκονταν πενήντα έξι. Ο αριθμός εθνικών πλοίων την εποχή αυτή εξηγείται από το γεγονός ότι μόλις είχαν εξουδετερωθεί οι πειρατές στις Βόρειες Σποράδες και στη Γραμβούσα.

Για να καλυφθούν οι κρατικές ανάγκες, η Κυβέρνηση αποφάσισε την αγορά πλοίων από τους αγωνιστές. Συγκεκριμένα, το βρίκι του Ν. Αποστόλη και εκείνα των Μπόμπολη, Τσαμαδού και Γιαννίτσου, καθώς και την κορβέτα του Τομπάζη. Τον Οκτώβριο του 1831 τα εθνικά πλοία μειώθηκαν σε 44 λόγω της καταστροφής στον Πόρο των πλοίων Σπέτσαι, Ελλάς και Ύδρα.

Όσον αφορά στην εσωτερική υπηρεσία, ο Καποδίστριας δεν επεδίωξε να θεσπίσει έναν γενικό οργανισμό του Ναυτικού, αλλά προτίμησε να επεμβαίνει συνεχώς σε περιορισμένης έκτασης ζητήματα, διότι υπήρχε ο φόβος ότι οι ριζοσπαστικές μεταβολές που θα επέφερε ένας γενικός οργανισμός Ναυτικού, θα προκαλούσε πολλές αντιδράσεις.

Δεν καθορίστηκε με κανονισμό ούτε η ιεραρχία, ούτε ο τρόπος εξέλιξης των αξιωματικών. Από το Διάταγμα της Μισθοδοσίας του Ιουνίου του 1830 φαίνεται ότι εκτός από τον βαθμό του ναυάρχου που είχε απονεμηθεί στον Μιαούλη, υπήρχαν ακόμα οι εξής βαθμοί:

- πλοίαρχοι α΄ και β΄ τάξεως,
- υποπλοίαρχοι α΄ και β΄ τάξεως,
- σημαιοφόρος και
- δόκιμος.

Σημασία όμως έχει το γεγονός ότι πλέον το κράτος είναι εκείνο που απονέμει τους βαθμούς και όχι οι δημογεροντίες των Νήσων. Οι βαθμοφόροι έπρεπε πλέον να αποκτούν τα αντίστοιχα κρατικά διπλώματα ανάλογα με τον βαθμό και τη θέση τους, γεγονός που έδωσε την δυνατότητα στο κράτος να επιλέγει το προσωπικό του Ναυτικού. Αυτή η τακτική οδήγησε στην δραστική μείωση των αξιωματικών, ιδίως μετά τη στάση στον Πόρο. Έτσι, το 1831 υπήρχαν τρεις αντιναύαρχοι, δύο πλοίαρχοι α΄ τάξεως, εννέα δευτέρας και εκατόν πενήντα υποπλοίαρχοι και υπαξιωματικοί.

Ο φλογερός Βρετανός φιλέλληνας Frank Abney Hastings (Άστιγξ στα ελληνικά). Με δική του προτροπή αγοράστηκε από την ελληνική κυβέρνηση το "Καρτερία", το πρώτο εθνικό ατμόπλοιο που έλαβε μέρος σε πολεμικές επιχειρήσεις παγκοσμίως, έδωσε μέρος από την περιουσία του για τον εξοπλισμό του και ανέλαβε κυβερνήτης του. Θα πεθάνει στο λοιμοκαθαρτήριο Ζακύνθου τραυματισμένος κατά τις επιχειρήσεις ανακατάληψης του Μεσολογγίου.

«Κρητικόν Πάνθεον», λαϊκή λιθογραφία με προσωπογραφία των ηρώων των κρητικών αγώνων, από το 1770, μέχρι την επανάσταση του 1897. Δεσπόζει η μορφή του Δασκαλογιάννη, ενώ αριστερά πάνω, στην πρώτη σειρά, απεικονίζονται αγωνιστές του 1821, όπως ο Βασίλειος Χάλης και ο Σήφακας. Το «Πάνθεον» εκτυπώθηκε στα τέλη του 19ου αιώνα από τον Εμμανουήλ Μπλαζουδάκη και αντίτυπα υπάρχουν στο Ιστορικό Μουσείο Κρήτης και στο Μουσείο Βενιζέλου, του Δήμου Αθηναίων (πηγή: Candiadoc).

Το σύστημα αυτό της επιλογής βαθμοφόρων μέσω των κρατικών διπλωμάτων, προκάλεσε την αντίδραση των παλαιών ναυμάχων. Ο Καποδίστριας, για να τους ηρεμήσει, διέταξε τον Μάρτιο του 1831 την ίδρυση του Ναυτικού Ταξιαρχικού Σώματος, το οποίο δεν πρόφτασε να δημιουργηθεί γιατί μεσολάβησαν τα γεγονότα του Πόρου. Αυτό το Ναυτικό Ταξιαρχικό Σώμα θα ήταν απλά μια τιμητική εφεδρεία και δεν θα ανήκε στο κυρίως σώμα του Ναυτικού. Τέλος, δεν υπήρξε νομοθετική ρύθμιση για τη ναυτολογία. Η Κυβέρνηση δεν είχε έλλειμμα πληρωμάτων, λόγω της δυσμενούς οικονομικής συγκυρίας, απόρροια της οικονομικής κρίσης που είχε πλήξει τα νησιά.

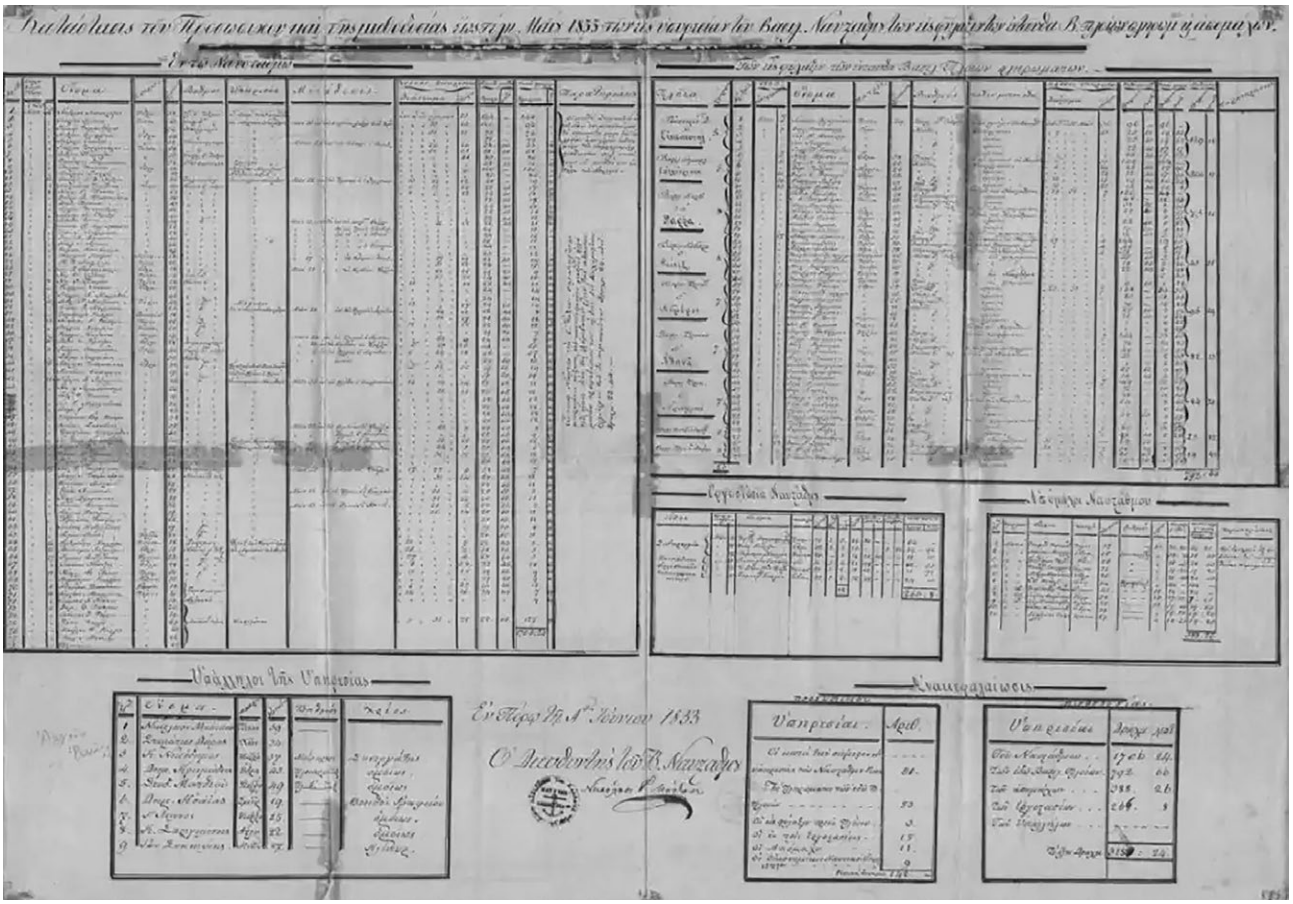
Προσπάθειες καταστολής της πειρατείας

Το Ελληνικό Ναυτικό έπρεπε πια όχι μόνο να πολεμά τους εχθρούς, αλλά και να αστυνομεύει τις ελληνικές θάλασσες από τους πειρατές στο πλαίσιο της καταπολέμησης της αταξίας και της δημιουργίας νομιμότητας. Οι πειρατές είχαν δύο ορμητήρια, τις Βόρειες Σποράδες και τη Γραμβούσα της Κρήτης.

Η επιχείρηση καταστολής της πειρατείας στις Βόρειες Σποράδες ανατέθηκε από τον Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια στον Ναύαρχο Ανδρέα Μιαούλη, ο οποίος απέπλευσε στις 18 Φεβρουαρίου του 1828 από τον Πόρο με στολίσκο αποτελούμενο από την φρεγάτα Ελλάς, την κανονιοφόρο Φιλελληνίς και μια ένοπλη τράτα. Το κύρος του Ναυάρχου της Επανάστασης, καθώς και η δυνατότητα της συγχώρεσης που ακολούθησε, οδήγησαν τους πειρατές στο να παραδοθούν αμαχητί και να ενταχθούν στον Ελληνικό Στρατό αργότερα. Από τα 79 πλοιάρια που παραδόθηκαν, ο Μιαούλης βύθισε ή έκαψε 41 συνολικά, τα οποία δεν ήταν σε καλή κατάσταση, ενώ έστειλε 29 στον Πόρο για να χρησιμοποιηθούν από την Κυβέρνηση, ενώ 6 πήρε μαζί του.

Η καταστολή των πειρατών της Γραμβούσας ήταν πιο δύσκολη, γιατί το θέμα συνδεόταν με την αναζωπύρωση της Κρητικής Επανάστασης και τα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων. Στις αρχές του 1828, έπλευσαν στη Γραμβούσα ο Άγγλος μοίραρχος Τόμας Σταίηνς (Sir Thomas Staines) και ο Γάλλος Ρεβερσώ (Reverseaux) με 10 πολεμικά πλοία. Ο Μαυροκορδάτος, ως εκπρόσωπος του Κυβερνήτη, ζήτησε από τους Γραμβουσιανούς να παραδώσουν τα 8 πλοία, τα οποία ήταν αγκυροβολημένα στο λιμάνι τους και θεωρούνταν πειρατικά. Μπροστά στον κίνδυνο να κανονιοβοληθούν από τα συμμαχικά πλοία δέχθηκαν, λέγοντας στον Μαυροκορδάτο, ότι είχαν σταματήσει την πειρατεία και ότι αγωνίζονταν εναντίον των Οθωμανών. Ο Σταίηνς όμως δεν τους πίστεψε και διέταξε στις 19 Ιανουαρίου τον κανονιοβολισμό τους χωρίς να τα βλάψει. Στη συνέχεια, τα κατέλαβαν οι σύμμαχοι.

Αμέσως μετά ο Μαυροκορδάτος επέστρεψε στην Αίγινα. Μαζί του ήρθαν δύο αντιπρόσωποι του Κρητικού Συμβουλίου, οι Γ. Καλλέργης και Κ. Κριτοβουλίδης (ο

Κατάλογος μισθοδοσίας Ναυτικού 1833 (Εθνικό και Ιστορικό Μουσείο)

συγγραφέας της "Ιστορίας της Κρητικής Επαναστάσεως"). Στα τέλη Μαρτίου, διέταξε ο Καποδίστριας τον Αντιναύαρχο Σαχτούρη να πλεύσει στη Γραμβούσα και να στείλει εκπρόσωπο στο στρατόπεδο των Κρητών για να πληροφορηθεί τη στρατιωτική κατάσταση. Δυστυχώς όμως, την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα εκείνη την περίοδο δεν την ευνοούσαν οι Μεγάλες Δυνάμεις.

Η πειρατεία προκαλούσε δυσμενή κριτική για το ελληνικό κράτος στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη και η καταστολή της βοήθησε στο να καταδειχθεί ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να εξασφαλίσει την νομιμότητα στην περιοχή της.

Μεταξύ τοπικισμού και κεντρικής διοίκησης: η περίπτωση του Ναυτικού

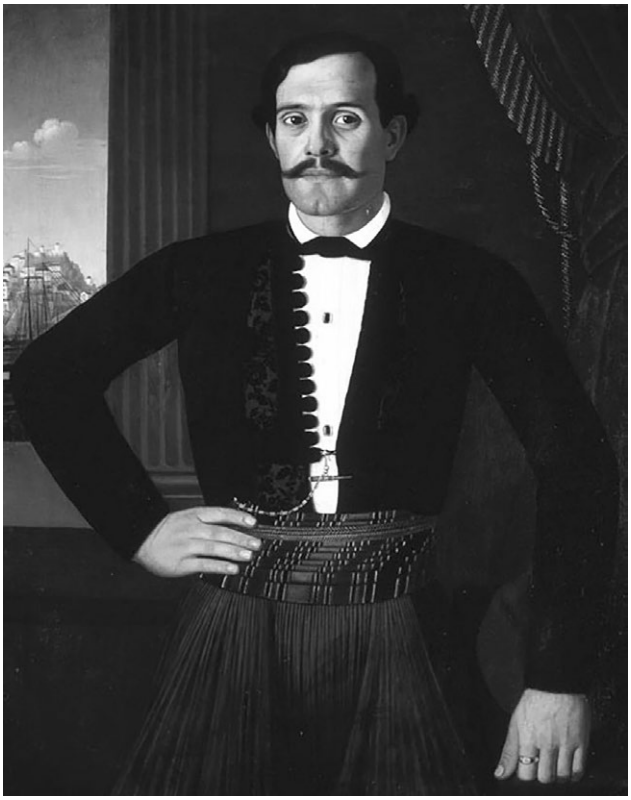
Είναι γνωστή η σύγκρουση μεταξύ Υδραίων - Μανιατών και Κυβερνήτη Καποδίστρια. Οι λόγοι ήταν πολλοί. Ο πρώτος και ο βασικότερος ήταν το πέρασμα στην νεωτερικότητα. Οι Επαναστάτες του 1821 είχαν μόνο μια νεφελώδη αντίληψη του τι επρόκειτο να δημιουργηθεί. Ένα συγκεντρωτικό εθνικό κράτος με μία πρωτεύουσα, στο οποίο ανισωτικές καταστάσεις δεν θα ήταν ανεκτές. Δεύτερον η πραγματική φτωχοποίηση της Ύδρας που φαίνεται από πολλά σημεία αλλά κυρίως: α) στη δραματική πτώση του tonnage των πλοίων και β) στα διατάγματα αλλά και τα λαχεία οικονομικής βοήθειας για το νησί που εκδίδονται επί εποχής Όθωνα και αργότερα.

Η σύγκρουση είναι γνωστό πού κατέληξε. Στη δολοφονία του πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδος, Ιωάννη Καποδίστρια αλλά και στο ατόπημα του Μιαούλη που ήταν να πυρπολήσει εθνικά πλοία.

Η ταπεινή μου άποψη είναι ότι δεν πρέπει να επισκιάζεται η προσωπικότητα του Μιαούλη, ο οποίος για τις ικανότητες και επιτυχίες του εναντίον των Οθωμανών και Αιγυπτίων δίκαια μπορεί να ονομαστεί «ο Κολοκοτρώνης της Θάλασσας». Χωρίς τον Τρινήσιο Στόλο (Ύδρα, Σπέτσες και Ψαρά) η Ελληνική Επανάσταση δεν θα επιβίωνε καθώς άμα τη εκρήξει της, οι Οθωμανοί θα διενεργούσαν απόβαση στην Πελοπόννησο ακυρώνοντας κάθε πιθανότητα επιτυχούς έκβασης. Ο Τρινήσιος Στόλος ήταν αυτός που έκανε το Αιγαίο mare clausum για την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ένας στόλος που από εμπορικός έγινε άμεσα πολεμικός (τότε ένα

Γεώργιος Κουντουριώτης.
Λιθογραφία του Karl Krazeisen (1794-1878). Εθνική Πινακοθήκη.

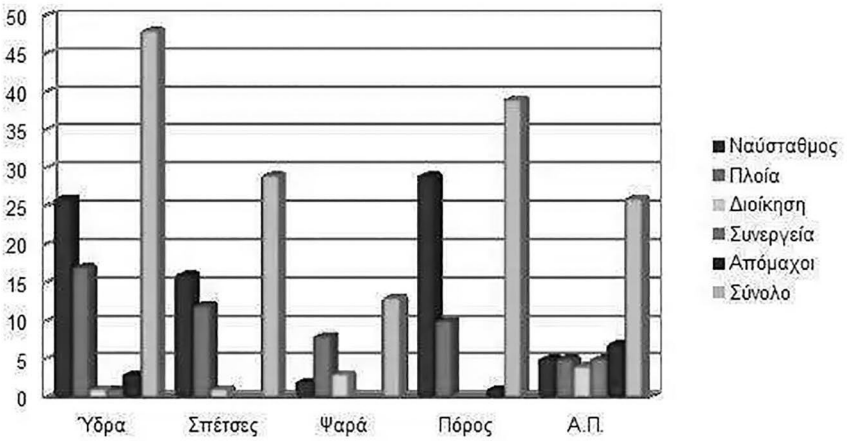
Αντώνιος Κριεζής
https://el.wikipedia.org /wiki/Κυβέρνηση_Αντωνίου_Κριεζή_1849

εμπορικό πλοίο έχοντας κανόνια για τους πειρατές ήταν και πολεμικό) και κατέστη ένας από τους πιο αξιόμαχους της τότε Ευρώπης.

Για την εποχή της Αντιβασιλείας και του Όθωνα πρέπει να επισημανθούν τα ακόλουθα. Πρώτον από άποψης διοικητικών αρχών η Αντιβασιλεία και ο Όθων συνεχίζουν το έργο του Καποδίστρια. Σκοπός είναι η δημιουργία ενός νεωτερικού συγκεντρωτικού κράτους. Όσον αφορά στην παρέμβαση των Άγγλων δέον είναι να τονιστεί ότι και ο Όθωνας πλήρωσε με την πτώση του την αντιπαράθεση με την Μ. Βρετανία. Η Υπόθεση Πατσίφικο και η στάση της Ελλάδος στον Κριμαϊκό Πόλεμο (καθώς και άλλα ζητήματα) προκάλεσαν την μήνιν του Λόρδου Πάλμερστον. Ο πρέσβης της Μ. Βρετανίας στην Ελλάδα Sir Edmund Lyons θα πει χαρακτηριστικά: «Η Ελλάδα μπορεί να είναι είτε ρωσική είτε βρετανική. Ρωσική αποκλείεται να είναι».

Σκοπός των παρακάτω παραγράφων είναι το να καταδείξει του πώς προχώρησε η ένταξη των Υδραίων στο νέο βασίλειο. Μετά τη σύγκρουση επήλθε η ένταξη. Στην οθωνική περίοδο παρατηρείται ότι οι Υδραίοι «εντάσσονται» στο επίσημο Βασιλικό Ναυτικό. Κατά πρώτον, αυτό φαίνεται από τους ανθρώπους που αναλαμβάνουν την ηγεσία της Γραμματείας επί των Ναυτικών και αργότερα του Υπουργείου. Συγκεκριμένα, από τους 30 που ανέλαβαν τη θέση, υδραίικης καταγωγής ήταν οι 13. Αυτοί ήταν οι Δ. Βούλγαρης (1833, 1847, 1847) Α. Κριεζής (πέντε φορές: 1836, 1837, 1841, 1841, 1849), Γ. Κουντουριώτης (1848) και Αθ. Μιαούλης (1855, 1857, 1862). Οι εγγραφές συμπληρώνονται από τον Ι. Κωλέττη (Ήπειρος), Α. Μαυροκορδάτο (Κωνσταντινούπολη), Ι. Ρίζο Νερουλό (Κωνσταντινούπολη), Κ. Κανάρη (Ψαρά), Α. Μεταξά (Κεφαλλονιά), Δ. Καλλέργη (Κρήτη), Α. Ζυγομαλά (Σμύρνη), Δ. Μ. Μπότσαρη (Σούλι) και Ν. Μέξη (Σπέτσες).

Μια όμως ολοκληρωμένη εικόνα του Ναυτικού δίνεται με την κατάσταση προσωπικού του Βασιλικού Ναυτικού του 1833 (αρχείο Κωβαίου, Εθνικό και Ιστορικό Μουσείο). Η συγκεκριμένη κατάσταση είναι άκρως διαφωτιστική, διότι περιέχει όλα τα ονόματα του προσωπικού του Ναυτικού, τον τόπο καταγωγής καθώς και σε ποια θέση υπηρετούσαν. Συγκεκριμένα, σε σύνολο δύναμης 155 ατόμων, οι Υδραίοι αποτελούν την πλειοψηφία του προσωπικού με 48 άτομα. Από αυτά, 26 έχουν τοποθετηθεί στον Ναύσταθμο, 17 στα πλοία, ένα στη διοίκηση και ένα στα συνεργεία. Δεύτερος τόπος καταγωγής έρχεται ο Πόρος με 39 στο σύνολο άτομα. Το τελευταίο εξηγείται από το γεγονός ότι ο πρώτος Ναύσταθμος του Πολεμικού Ναυτικού ιδρύθηκε στον Πόρο ήδη το 1828. Αυτοί είναι τοποθετημένοι ως επί το πλείστον στον Ναύσταθμο (29), ενώ πολύ λιγότεροι

Περιοχή	Ναύσταθμος	Πλοία	Διοικητικοί Υπάλληλοι	Συνεργεία	Απόμαχοι	Σύνολο
Ύδρα	26	17	1	1	3	48
Σπέτσες	16	12	1	0	0	29
Ψαρά	2	8	3	0	0	13
Πόρος	29	10	0	0	1	40
Α.Π.	5	5	4	5	7	26

βρίσκονται στα πλοία (10). Πρέπει να σημειωθεί ότι κάποιοι Ποριώτες που αναφέρονται στον κατάλογο φέρουν ονόματα που απαντώνται και στην Ύδρα. Συγκεκριμένα απαντούν τα Κριεζής (μία φορά), Πιπίνος (δύο φορές), Πάνος (δύο φορές) και Γκούμας (μία φορά).

Στην τρίτη θέση έρχονται οι Σπέτσες (στον κατάλογο αναγράφονται Πέτσα ή Πέτσαι), ενώ πολύ λίγοι είναι από τα Ψαρά, μόλις 13, εκ των οποίων οι περισσότεροι είναι στα πλοία. Άνδρες από άλλες περιοχές είναι 26 στο σύνολο, εκ των οποίων οι περισσότεροι εντοπίζονται στα συνεργεία και στη διοίκηση. Αυτό πιθανώς να οφείλεται στο γεγονός ότι αυτά τα καθήκοντα είχαν τη λιγότερη σχέση με την θάλασσα. Στα ονόματα των διοικητικών υπαλλήλων συναντάμε δύο ονόματα: Σταμάτιος Δάρας και Δημ. Ησαΐας. Ο πρώτος από τη Χίο και ο δεύτερος από τη Σμύρνη. Και οι δύο ίσως να ανήκαν στους πρόσφυγες από τις παραπάνω περιοχές που είχαν συρρεύσει στην Ερμούπολη της Σύρου.

Σύμφωνα με έγγραφο της Δημογεροντίας της Ερμούπολης, οι πρόσφυγες ανέρχονται περίπου στα 15.000 άτομα. Από αυτούς 4.500 ήταν από τη Χίο αλλά και 1.500 από τη Σμύρνη. Το χαρακτηριστικό επώνυμο Ησαΐας (από τη Σμύρνη) απαντάται πολλά χρόνια αργότερα, το 1922. Ο τελευταίος διευθυντής του Γραικικού Νοσοκομείου της Σμύρνης ήταν ο Μιχαήλ Ησαΐας. Τέλος, στην κατηγορία άλλες περιοχές πέρα από τη Χίο και τη Σμύρνη, βρίσκουμε εγγραφή από την Ήπειρο, καθώς και την Τήνο.

Στον πίνακα αναγράφονται οι περιοχές με τις περισσότερες εγγραφές, δηλαδή η Ύδρα, οι Σπέτσες, τα Ψαρά και ο Πόρος. Η στήλη συμπληρώνεται με την κατηγορία «Άλλες Περιοχές» (Α.Π). Στο διάγραμμα οπτικοποιείται ο παραπάνω πίνακας.

Από όλα τα παραπάνω συνάγεται ότι το Ναυτικό δεν ήταν μόνο χώρος για τους ισχυρούς της Ύδρας, αλλά και ένας τρόπος βιοπορισμού για τους «απλούς Υδραίους» δεδομένου μάλιστα ότι η Ύδρα από οικονομικής άποψης είναι πια η σκιά από αυτό που ήταν πριν την Επανάσταση. Συμπερασματικά, θα μπορούσε να λεχθεί ότι η σχέση της Ύδρας με την κεντρική διοίκηση πέρασε δύο φάσεις. Από τη σύγκρουση στην καποδιστριακή περίοδο, στην ένταξη στην κρατική διοίκηση κατά την οθωνική. Δεν είναι τυχαίο ότι εξέχοντες Υδραίοι της εποχής διετέλεσαν αρκετές φορές πρόεδροι της Κυβερνήσεως, όπως ο Κριεζής και ο Γεώργιος Κουντουριώτης. ■

Πόλεμος και Ανθρωπισμός

Του **Δημητρίου Β. Ζαμπίκου** Υποναύαρχου Λ.Σ. ε.α.
Τακτικού Μέλους Αεροπορικής Ακαδημίας Ελλάδος

Πόλεμος και Ανθρωπισμός. Δύο λέξεις με εντελώς αντίθετο περιεχόμενο. Ο πόλεμος είναι ένα πραγματικό γεγονός που συνοδεύει την ιστορία της ανθρωπότητας και αποτελεί μια διαχρονική καταστροφική εκδήλωση της ανθρώπινης φύσης, συνδεδεμένη με τον ανταγωνισμό για πόρους και εξουσία. Επιφέρει θανάτους, ψυχολογικά τραύματα, ξεριζωμό ανθρώπων από τις εστίες τους και βίαιες μετακινήσεις πληθυσμών.Στον πόλεμο αναδύονται αισθήματα μίσους και ασπλαχνίας που σε αρκετές περιπτώσεις καταλήγουν σε βασανιστήρια,θηριωδίες και γενοκτονίες, αλλά και αισθήματα οργής και εκδίκησης από την πλευρά των ηττημένων.

Εξάλλου, όπως επισημαίνει ο ιστορικός Θουκυδίδης, ο πόλεμος αναδεικνύει τις ακραίες πλευρές της ανθρώπινης φύσης, την αλόγιστη βία, την απληστία και την κατάλυση των ηθικών αξιών. Ο δε φιλόσοφος Πλάτων κατακρίνει τους πολέμους που επιδιώκουν να εξυπηρετήσουν την πλεονεξία και τον άδικο πλουτισμό.

Από την άλλη ο Ανθρωπισμός ή Ουμανισμός αποτελείται από το σύνολο των ιδιοτήτων που προσιδιάζουν στον πολιτισμένο άνθρωπο και εκδηλώνονται με καλή συμπεριφορά, μόρφωση και συμπόνια (ανθρωπιά) βασιζόμενος στο φιλοσοφικό δόγμα της καλλιέργειας σώματος και ψυχής, κατά το παράδειγμα των αρχαίων Ελλήνων. Ο Ανθρωπισμός εκτείνεται πέρα από τα όρια των Κανόνων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου(Δ.Α.Δ.) το οποίο αφορά στις ένοπλες συγκρούσεις (Δίκαιο πολέμου) και αποσκοπεί στην προστασία των αμάχων, των αιχμαλώτων, των τραυματιών και στην απαγόρευση ή τον περιορισμό χρήσης των Όπλων Μαζικής Καταστροφής (Συμβάσεις Γενεύης, πρόσθετα Πρωτόκολλα, Εθιμικό Δίκαιο, Διεθνείς Συμφωνίες περιορισμού ή μείωσης των πυρηνικών ή άλλων στρατηγικών Όπλων κ.α.)

Στο παρόν άρθρο θα αναφερθούν δύο χαρακτηριστικές περιπτώσεις επίδειξης ανθρωπισμού κατά τον πλέον καταστροφικό και πολύνεκρο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Στρατηγός Τζωρτζ Πάττον

Αμερικανός αξιωματικός καριέρας, άριστος εκπαιδευτής και ακόμη καλύτερος διοικητής στη διάρκεια της μάχης, ατρόμητος ώστε να εμπνέει τους μαχητές να συνεχίσουν τον αγώνα τους.

Με υψηλή αίσθηση του καθήκοντος μετείχε σε πολλές στρατιωτικές επιχειρήσεις (Β. Αφρική, Σικελία, Γαλλία, Μ. Ανατολή κ.α.). Σαν χαρακτήρας ήταν ειλικρινής, ευθύς και ακέραιος συγχρόνως όμως αλλαζόνας και ματαιόδοξος με βλοσυρό ύφος και πολύ αυστηρός. Θεωρούσε δειλούς όσους στρατιώτες νοσηλεύονταν επικαλούμενοι ψυχολογικά προβλήματα (μετατραυματικό στρες) και χαστούκισε δύο από αυτούς διακινδυνεύοντας την καριέρα του.

Ο Στρατηγός Τζωρτζ Πάττον.

Τον Απρίλιο του 1945 κατά την απελευθέρωση και είσοδο των Αμερικανών στο στρατόπεδο συγκεντρώσεως του Μπούχεβαλντ μαζί με τους στρατηγούς Αϊνζενχάουερ και Μπράντλεϊ αντίκρισε με σοκ και αποτροπιασμό το φρικτό θέαμα των χιλιάδων πτωμάτων αποστεωμένων κρατουμένων. Εξοργισμένος από το γεγονός ότι οι Γερμανοί πολίτες, κάτοικοι των γύρω περιοχών, ισχυρίζονταν ότι δεν ήξεραν τίποτα, διέταξε και μετέφεραν 1.000 περίπου κατοίκους από την πλησιέστερη πόλη, την Βαϊμάρη για να δουν με τα μάτια τους τα φρικτά εγκλήματα των Ναζί στο στρατόπεδο.

Τον Μάϊο του 1945 μετά την συνθηκολόγηση της Γερμανίας ο Πάττον τοποθετήθηκε διοικητής στην κατεχόμενη από τους Αμερικανούς Βαυαρία. Στην πε-

ριοχή ευθύνης του και στην μικρή πόλη Κρόνεμπεργκ σε ένα σημειο ελέγχου (check point) υπηρετούσε ο Αμερικανός Δεκανέας Jimmy Hayes, ένα 23 χρονών αγροτόπαιδο από την Αϊόβα. Εκεί μία ημέρα ένα μικρό Γερμανόπουλο ξανθό κοριτσάκι με κοτσίδα, περίπου εφτά χρονών, αδύνατο, βρώμικο και με τρύπια παπούτσια τον πλησίασε και μη γνωρίζοντας την γλώσσα του άπλωσε τα χέρια του ικετεύοντας για λίγη τροφή. Σημειώνεται ότι οι Γερμανοί στρατιώτες υποχωρώντας είχαν πάρει μαζί τους όσα τρόφιμα μπορούσαν εγκαταλείποντας τον άμαχο πληθυσμό στην τύχη του.Παρατηρώντας το κοριτσάκι ο Hayes σκέφθηκε ότι στην τσέπη του είχε φυλάξει ένα κομμάτι σοκολάτας από την μερίδα του συσσιτίου του.Ο Λοχίας Mike Donovan βλέποντάς τον έβαλε το χέρι του στον ώμο του Δεκανέα και τον προειδοποίησε ότι ήταν παράβαση των Κανονισμών να δώσει τροφή στον εχθρό είναι παιδί, Λοχία, αντέτεινε ο Hayes. Κοίταξέ το, λιμοκτονεί.

Είναι Γερμανόπουλο Χθές ο πατέρας του μπορεί να μας πυροβολούσε. Οι άμαχοι δεν είναι στην ευθύνη μας. Θα πρέπει να περιμένουν τους Οργανισμούς ανακούφισης αμάχων, είπε ο Λοχίας.

Ο Hayes κοιτώντας το μικρό κοριτσάκι με τα απλωμένα χέρια απευθυνόμενος στον Λοχία του είπε: «αυτή υποστήριξε τον Χίτλερ; Αυτή άρχισε τον πόλεμο;». Ο Λοχίας του έδωσε την τελευταίαπροειδοποίηση ενώ ένα από τα άλλα παρευρισκόμενα πίσω του μικρότερα κορίτσια άρχισε να κλαίει σιωπηλά. Τότε ο Hayes πήρε την απόφασή του. Έβγαλε την σοκολάτα και την έκοψε σε μικρά κομμάτια, δίνοντας το πρώτο κομμάτι στο κοριτσάκι με την κοτσίδα και τα άλλα κομμάτια στα άλλα μικρά παιδιά πίσω του. Τα παιδιά έφυγαν ενώ το πρώτο κοριτσάκι γύρισε και τον κοίταξε πριν φύγει.

Ο Υπολοχαγός Parker προχώρησε προς το μέρος του Hayes και με έντονο ύφος του είπε: «Δεκανέα παράκουσες αυστηρή διαταγή, ξέρεις ότι αυτό συνεπάγεται παραπομπή σε στρατοδικείο;» μάλιστα, Κύριε, απάντησε ο Hayes. Ο Υπολοχαγός ακολούθως υπέβαλε ιεραρχικά αναφορά σχετικά με το περιστατικό.

Η αναφορά σύντομα έφθασε στο Γραφείο του στρατηγού Πάττον επισημαίνοντας ότι ο Δεκανέας αψήφησε σαφείς διαταγές να μην παρέχεται τροφή στα παιδιά του εχθρού. Ο Πάττον επικοινώνησε με τον διοικητή της Μονάδας του Hayes και τον διέταξε να μην κάνει καμία ενέργεια μέχρι να προσέλθει ο ίδιος εκεί. Το επόμενο πρωί το τζιπ με τον Πάττον είχε φθάσει στο σημείο Ελέγχου.

Ο Hayes είχε τρομοκρατηθεί γιατί γνώριζε ότι ο στρατηγός Πάττον δεν έδειχνε καμία ανοχή στην απειθαρχία.

Οι στρατηγοί Πάττον, Αϊνζενχάουερ και Μπράντλεϊ στο στρατόπεδο Μπούχεβαλντ.

Ο Πάττον κοιτάζοντας από πάνω ως κάτω τον Hayes τον παρατήρησε λέγοντας: έδωσες μερίδα από το συσσίτιό σου σε αμάχους του εχθρού;

- Μάλιστα, Κύριε, απάντησε ο Hayes
- Γιατί, ρώτησε ο Πάττον
- Γιατί πεινούσαν, Κύριε και ήταν παιδιά

Στη συνέχεια ο Πάττον ρώτησε τον Υπολοχαγό Parker για την πρότασή του σχετικά με την περίπτωση του Hayes και εκείνος πρότεινε τήρηση της πειθαρχίας δηλαδή παραπομπή στο στρατοδικείο. Όμως ο Πάττον, ο σκληρός, αλαζόνας και αυστηρός στην τήρηση της πειθαρχίας άνθρωπος, με το βλοσυρό βλέμμα στην θέα των πεινασμένων και αδύναμων παιδιών λύγισε. Προχώρησε προς τα παιδιά, γονάτισε μπροστά από το κοριτσάκι με την κοτσίδα και βγάζοντας από την τσέπη του μία μπάρα γλυκού, του την παρέδωσε και απευθυνόμενος στους παρευρισκόμενους τους είπε: «τα παιδιά δεν φταίνε για τον πόλεμο» και «εμείς δεν δώσαμε μάχες για να γίνουμε σαν αυτούς» (τους Ναζί).

Ακολούθως απευθυνόμενος στον Υπολοχαγό Parker του είπε «είχες δίκιο για την πειθαρχία», και προς τον Δεκανέα (Hayes) «είχες δίκιο για τον ανθρωπισμό, γι' αυτό σου αναθέτω να οργανώσεις μία υπηρεσία διανομής των απαραιτήτων τροφίμων στα πεινασμένα παιδιά ώστε να μην λιμοκτονούν μέχρι να αναλάβει την σίτισή τους κάποια υπηρεσία ανακούφισης των αμάχων».

Δύο εβδομάδες αργότερα το μικρό κοριτσάκι με την κοτσίδα ντροπαλό πλησίασε τον Hayes και του παρέ-

δωσε (από ευγνωμοσύνη) ένα διπλωμένο κομμάτι χαρτιού στο οποίο τον είχε ζωγραφίσει να της δίνει ένα κομμάτι ψωμί. Ο Hayes κράτησε τη ζωγραφιά και την πήρε στο σπίτι του στην Αϊόβα μέχρι το τέλος της ζωής του.

Βλάντισλαβ Σπίλμαν (WLADISLAW SZPILMAN)

Διάσημος Πολωνοεβραίος πιανίστας κλασικής Μουσικής και συνθέτης εργαζόμενος στον Ραδιοφωνικό Σταθμό της Βαρσοβίας. Μετά την έκρηξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και την εισβολή των Γερμανών Ναζί στην Πολωνία αιχμαλωτίσθηκε και μεταφέρθηκε στο Γκέττο της Βαρσοβίας.

Μετά την εκκένωση του Γκέττο με την βοήθεια συμπατριώτη του της Εβραϊκής Αστυνομίας κατάφερε να γλυτώσει την μεταφορά του στο στρατόπεδο-εργοστάσιο θανάτου της Τρεμπλίνκα, στο οποίο, μαζί με τους άλλους κρατουμένους του Γκέττο είχαν μεταφερθεί και τα μέλη της οικογένειάς του. Επί μεγάλο χρονικό διάστημα φίλοι κα Μέλη της πολωνικής Αντίστασης τον έκρυβαν σε διάφορα εγκαταλελειμμένα κτίρια της Βαρσοβίας παρέχοντάς του τροφή ακόμη και ιατρική φροντίδα. Το τελευταίο κτίριο στο οποίο κρυβόταν βρισκόταν πολύ κοντά στο Γκέττο.

Μετά όμως από την εξέγερση της Πολωνικής Αντίστασης τον Αύγουστο του 1944 και λόγω των μαχών που ακολούθησαν μεταξύ των εξεγερμένων και των Γερμανικών Δυνάμεων αποκόπηκε από τους φίλους του και σκελετωμένος, παγωμένος και ετοιμοθάνατος αναζήτησε τροφή και νερό στα χαλάσματα του ερειπωμένου από τις οβίδες κτιρίου του. Εκεί μία ημέρα του Νοεμβρίου του 1944, λίγο πριν από το τέλος του πολέμου, τον εντόπισε ο Γερμανός Λοχαγός της Βέρμαχτ Βίλχεμ Χόζενφελντ. Ο Γερμανός τον ρώτησε αν είναι Εβραίος και τι έκανε πριν τον πόλεμο και εκείνος απάντησε καταφατικά λέγοντας ότι ήταν επαγγελματίας πιανίστας. Τότε ο Χόζενφελντ του ζήτησε να παίξει μουσική σε ένα μισοκατεστραμμένο πιάνο που υπήρχε στο ισόγειο του κτιρίου και ο Σπίλμαν κατατρομαγμένος και φοβούμενος για τη ζωή του έπαιξε μία Σονάτα του Σοπέν.

Ακολούθως ο Γερμανός όχι μόνο δεν τον πυροβόλησε ή τον αιχμαλώτισε, όπως όριζαν οι σχετικές διαταγές, αλλά αγνοώντας τις διαταγές τον έκρυβε και του έφερνε κρυφά τρόφιμα. Την τελευταία ημέρα μάλιστα φεύγοντας ο Χόζενφελντ του παραχώρησε και την χλαίνη του για να αντιμετωπίσει το δριμύ κρύο και την παγωνιά.

Ο Βλάντισλαβ Σπίλμαν (WLADISLAW SZPILMAN)

Ο Σπίλμαν μετά την απελευθέρωση της Βαρσοβίας και το τέλος του πολέμου αναζήτησε επίμονα τον Γερμανό αξιωματικό-ανθρωπιστή που του είχε σώσει τη ζωή αλλά δεν του επετράπη να παρέμβει και να τον βοηθήσει καθόσον εκείνος ήταν κρατούμενος σε στρατόπεδο Γερμανών αιχμαλώτων των Σοβιετικών. Ο Χόζενφελντ, όπως έγινε γνωστό εκ των υστέρων, παρά το γεγονός ότι κατά την διάρκεια του πολέμου είχε σώσει τον Σπίλμαν και άλλους Εβραίους, καταδικάσθηκε από τους Σοβιετικούς ως εγκληματίας πολέμου σε 25 χρόνια κάθειρξη και πέθανε στο στρατόπεδο από κακομεταχείριση το 1952.

Ο Σπίλμαν πέθανε από φυσικά αίτια στην Βαρσοβία το έτος 2.000 σε ηλικία 89 ετών.

Το έτος 2011, 100 χρόνια από τη γέννηση του Σπίλμαν, -στο κτίριο που τελευταία κρυβόταν (Λεωφόρος Ανεξαρτησίας 223) και τον είχε σώσει ο Γερμανός Λοχαγός- μετά την εξέγερση της Βαρσοβίας, σε ειδική εκδήλωση τοποθετηθηκε τιμητική αναμνηστική Πλάκα στην πολωνική και αγγλική γλώσσα τόσο για τον ίδιο όσο και για τον Γερμανό αξιωματικό Χόζενφελντ με την παρουσία της συζύγου του Σπίλμαν Χαλίνα και του γιού του Αντζέι καθώς και της κόρης του Χόνζενφελντ Γιορίντε-Κρέιτσι Χόζενφελντ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
- Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν "Ηλίου"
- Σύγχρονον Ορθογραφικόν, Ερμηνευτικόν Λεξικόν της Ελληνικής γλώσσης ΠΡΩΪΑΣ
- Πόλεμος και άνθρωπος (διαδίκτυο)
- Οι στρατηγοί Αϊνζενχάουερ, Πάττον και Μπράντλεϊ στο στρατόπεδο συγκεντρώσεως Μπούχεβαλντ (διαδίκτυο)
- Jimmy Hayes in occupied Germany (διαδίκτυο)
- What Patton said when German Children begged American soldiers for food (διαδίκτυο)

Αποσπάσματα από το βιβλίο «Το Έπος του Μεσολογγίου»

Του **Νίκου Ασημακόπουλου**
ιστορικού, Διευθυντή του εκδοτικού οίκου «Βεργίνα»

Κατάληψη του Βασιλαδίου

Πριν ξεκινήσω την περιγραφή της μάχης για την κατάληψη του Βασιλαδίου, θα ήθελα να ενημερωθεί ο αναγνώστης του βιβλίου μου για την φοβερή εικόνα της αθάνατης φρουράς του Μεσολογγίου, εν ώρα πολέμου, την οποίαν αποτύπωσε συγκλονιστικά ο Νικόλαος Κασομούλης, ο οποίος έμεινε εκστασιασμένος από το θέαμα που πρωτοαντίκρισε, όταν μπήκε στο Μεσολόγγι στις 29 Ιουλίου του 1825. Γράφει τα εξής:

«Αξιωματικοί και στρατιώται αμίμητοι δια την καρτερίαν, αμίμητοι δια την αφοβίαν, αμίμητοι δια την κακοπάθειαν και κόπους, αμίμητοι δια την ομόνοιάν των τότες, δεν ήξευρεν με τι να τους παραμοιάση κανένας. Ημπορούσες να τους παρομοιάσης με τα πλέον άγρια ζώα, με τα πλέον τρομερά και σκληρά, την ώρα του πολέμου με τους εχθρούς και αγγέλους αναμεταξύ των. Δεμένα τα μανίκια των υποκαμίσων των όπισθεν εις τις πλάτες, με τους βραχίονες έξω, τρέχοντες να δώσουν βοήθειαν όπου ακούγετο αυξανόμενος ο πόλεμος· έτρεχαν ωσάν τυφλοί εις την φωτιάν. Αυτός ήτο ο χαρακτήρ των ο πολεμικός. Η φρουρά είχε συνηθίσει να βαστά το τσαπί το φκυάρι και το ντουφέκι εις το χέρι. Να δίδη άνεσιν εις τον εαυτόν της, ήτο να τρέχη από τον πόλεμον εις την εργασίαν, και από την εργασίαν εις τον πόλεμον. Ιδού η διασκέδασίς των και το σπαθί εις την μέσην ήτο γιαταγάνι εις το ζωνάρι με τις πιστόλες να έχη σιμά του το πετσί να ζυμώνη και να ψήνη το ψωμί, το γουδί δια την σκορδαλιάν του, να μαγειρεύη κανένα ψαράκι εις την θέσιν του και νύκτα ημέρα ακουράστως να εργάζεται. Η παραμικρά δραστηριότης να ακολουθούσεν, ως προς τον τουφεκισμόν εις κανένα των προμαχώνων, άφηναν όλοι τα γουδιά τους, τους τεντζερέδες, τα πετσιά, την καλύβα, την κάπα και έτρεχαν αφρισμένοι να πιουν αίμα. Παύοντας ο δραστήριος πόλεμος, εδιηγείτο ο καθείς τα παράξενα της συμπλοκής· άλλος εδώ γελούσεν, άλλος εκεί· άλλος λαλούσεν, άλλος τραγουδούσεν, άλλος χόρευεν, και επειδή οι Τούρκοι ήτον τόσον πλησίον και τα άκουγον, τους εσκλήρυνεν και λύσιαζαν περισσότερον από την μανία των. Τον πληγωμένον τον έπαιρναν αμέσως πέντε-δέκα συντρόφοί του, τον συνόδευον χαιρόμενοι. Η μεγαλυτέρα αισχύνη ήτον να δακρύση ή να κλαύση ή να παραπονεθή ο πληγωμένος ή να πη αχ, τον πονεί!

Βασιλάδι.

Ύβριζαν περισσότερο οι πληγωμένοι, διότι δεν ήτον εις κατάστασιν να πάρουν το δίκαιό τους και παράγγελναν τους άλλους να το πάρουν. Αν φονεύετο κανένας, άκουγες όλους: «Γάμος χωρίς σφαχτά δεν γίνεται». Τούτο είναι κοινή παροιμία εις τα παλικάρια των Ελλήνων παλαιόθεν. Τον έθαπταν, τον συγχωρούσαν και πάλιν την εργασίαν και τον πόλεμον αμέσως. Ο πόλεμος είχε καταντήσει εις την ακοήν των ωσάν μια μουσική, και τόσον είναι αληθινόν, ώστε αν κανένα μεσημέρι από την ζέστην έπαυαν τα δύο μέρη, ήτο το παν εις αθυμίαν. Πνιγμένοι, αξιωματικοί και στρατιώται εις τον καπνόν και εις τον κονιορτόν και εις τον υδρώτα, και από την πυρίτιδα αλειμμένοι το πρόσωπον και χείρας· με βραχνιασμένες φωνές, μόλις εγνώριζες τον φίλον σου και τον διέκρινες εις τον πόλεμον. Άλλοι, από τους Τούρκους που εφόνευαν, άλλοι, από τους πληγωμένους Έλληνας και τους φονευμένους, άλλοι, από πολλούς άλλους τους οποίους η βόμβα ή η σφαίρα σήκωνεν από την συντροφιάν των, εφαίνοντο όλοι βουτημένοι εις το αίμα από τα ποδάρια έως την κορυφήν, ωσάν μακελλείς (χασάπηδες). Το νερό των στερνών, από τους διαφόρους που εφονεύοντο εκ των πυροβόλων του εχθρού πλησίον, είχεν γίνει ένα μίγμα αλλόκοτον· ό,τι ήθελες μέσα εύρισκες· μυαλά, εντόσθια, αίμα, κεφάλια, και οι Έλληνες έπιναν και υπέμνεσκαν με όλην την αδιαφορίαν. Όλοι οι στρατιώται εφαίνοντο να γυρίζουν μέσα ατρόμητοι ωσάν λέοντες κλεισμένοι, οι οποίοι ζητούν να ορμήσουν, να ξεσχίσουν να απωλέσουν. Όλοι ζητούσαν

εξόδους· και ένας να έκαμνεν κίνημα έκτακτον, ήτον ικανός να κινήση όλους από άμιλλαν και να γίνουν θαύματα».[1]

Στις 12 Δεκεμβρίου του 1825, ο Ιμπραήμ αποβιβάστηκε με οχτώ χιλιάδες άνδρες τακτικού στρατού και έξι χιλιάδες ατάκτους στο Κρυονέρι και στις 26 Δεκεμβρίου μετακίνησε επιδεικτικά με μεγάλη πομπή το στράτευμά του υπό τους ήχους σαλπίγγων και τυμπάνων και το εγκατέστησε στις Βορειοανατολικές παρυφές της πόλης.[2]

Μετά, έστρεψε όλες του τις προσπάθειες στην καλύτερη οργάνωση της πολιορκίας, βοηθούμενος και από Γάλλους επιτελείς. Όταν τελειοποιήθηκαν από τον Ιμπραήμ τα πολιορκητικά έργα, κυρίως με την ανέγερση πολλαπλών ισχυρών κανονιοστασίων και χαρακωμάτων, το πρωί της 12ης Φεβρουαρίου άρχισε να κανονιοβολεί το φρούριο απ' όλες τις πλευρές για τρεις συνεχόμενες μέρες, ρίχνοντας 3314 βόμβες και 5256 κανονιές.[3]

Στις 15 Φεβρουαρίου, δύο ώρες μετά τα μεσάνυχτα, ο στρατός του έφτασε μέχρι τον προφυλακτικό δρόμο του κανονιοστασίου «Μάρκος Μπότσαρης» και άρχισε συνεχή κανονιοβολισμό και τυφεκισμό, αποβλέποντας σε γενική έφοδο κατά του φρουρίου. Η αντίσταση όμως της φρουράς ήταν τόσο ισχυρή, που μετά από δύο γενναίες εξόδους, όλοι οι επιτιθέμενοι εχθροί τράπηκαν σε άτακτη φυγή και αποσύρθηκαν έντρομοι στα χαρακώματά τους.

Όταν είδε ο Ιμπραήμ ότι απέτυχε στη πρώτη δοκιμή, συνειδητοποίησε, πλέον, ότι οι πύλες του «φράχτη», θα ήταν πολύ δύσκολο να κυριευτούν με τα όπλα, διότι εδώ είχε να αντιπαλέψει με αντρειωμένους και άφοβους αντιπάλους που ήταν αήττητοι στις μάχες σώμα με σώμα. Έτσι αναγκάστηκε να συμφιλιωθεί με τον Κιουταχή χωρίς όμως να πάψει και η μεταξύ τους αντιζηλία και, ακολουθώντας τις συμβουλές των Γάλλων αξιωματικών που είχαν μεγάλη πείρα από τους Ναπολεόντιους πολέμους, αποφάσισαν να αποκλείσουν το Μεσολόγγι από στεριά και θάλασσα, ώστε να συνθηκολογήσει από την έλλειψη τροφίμων.

Το σχέδιο απέβλεπε στην κατάληψη όλων των νησίδων που είχαν μεγάλη στρατηγική σημασία: έφραζαν από νότια τη λιμνοθάλασσα και έλεγχαν τους διαύλους

Μεχμέτ Ρεσίτ πασάς (Κιουταχής).
Λιθογραφία από λεύκωμα του Giovanni Boggi. Φλωρεντία, 1825.

(αύλακες) που επικοινωνούσαν με την πόλη. Τα νερά της λιμνοθάλασσας ήταν αβαθή και μόνο από αυτούς τους αφανείς αύλακες θα μπορούσαν να περάσουν μικρά πλοία για να εφοδιάσουν την πόλη. Έτσι μετά τις πρώτες ήττες του, περιορίστηκε στα χαρακώματά του, τα οποία πολλαπλασίαζε μέρα με τη μέρα και αρκέστηκε μόνο στους συνεχείς κανονιοβολισμούς.

Από τις 19 Φεβρουαρίου, οι δύο εχθρικοί στόλοι έκλεισαν όλα τα περάσματα της λιμνοθάλασσας, ενώ ταυτόχρονα επιχείρησαν ακόμη και να προσχώσουν με άμμο τους μικρούς διαύλους, ώστε να αποτρέψουν κάθε επικοινωνία με τα νησιά του Ιονίου. Έτσι, ο Ιμπραήμ δημιούργησε έναν στολίσκο από 87 πλοιάρια και ετοιμάστηκε να υλοποιήσει το σχέδιό του. Όταν είδε η φρουρά τον μεγάλο αριθμό των πλοιαρίων του εχθρού, υποψιάστηκε ότι ετοιμαζόταν να κάνει απόβαση στο δυτικό μέρος της πόλης, γι' αυτό ένωσαν όλα τα παραθαλάσσια σπίτια με έναν πέτρινο τοίχο που έφραζε όλη την παραθαλάσσια πλευρά της πόλης, τοποθετώντας και μεγάλα κανόνια.[4]

Το πρωί της 25ης Φεβρουαρίου όλος ο στολίσκος του Ιμπραήμ, με επικεφαλής τον γαμπρό του Χουσεΐν, επιτέθηκε στο Βασιλάδι. Τρεις εφορμήσεις έκαναν οι εχθροί, αλλά η φρουρά τους αποδεκάτισε και στις τρεις με μισδράλια που έριχναν τα κανόνια τους και τους ανάγκασε σε άτακτη φυγή. Η απόβαση θα ματαιωνόταν, αν δεν συνέβαινε το εξής τραγικό περιστατικό:

1 Ν. Κασομούλη, *Ενθυμ. Στρατ. Επαν. Ελλήν.*, εκδ. Βεργίνα, τόμ. 2ος, σελ. 332-334.

2 Νικολάου Κολόμβα, *Η εποποιία της Κλείσοβας*, Γ' έκδ., σελ. 15.

3 *Ελληνικά Χρονικά*, 13 Δεκεμβρίου 1825.

4 Ν. Κασομούλη, *Ενθυμ. Στρατ. Επαν. Ελλήν.*, εκδ. Βεργίνα, τόμ. 2ος, σελ. 453.

«Κατά την τρίτην καταστρεπτικήν υποχώρησιν των εχθρών, οι πυροβοληταί του οχυρώματος, παρασυρόμενοι από ακράτου ενθουσιασμού τους, έθεσαν απερισκέπτως τον πρυστήρα επί της οπής του πυροβόλου· αποκοπέντος δε τούτου εκ της ορμής της εκπυρσοκροτήσεως, μέρος αυτού πυρακτωμένου έπεσεν εντός του βαρελίου, εν ω ήτο η δια τα πυροβόλα πυρίτις, διηρημένη εις φυσέκια (γομώσεις) τα οποία αναφλεγέντα κατέκαυσαν εννέα εκ των δεκαπέντε πυροβολητών των υπαρχόντων εις το Βασιλάδιον. Τούτο ιδόντες οι εχθροί, και τυχόντες αρμοδίου ευκαιρίας, δια την έλληψιν της ενεργείας των πυροβόλων, ώρμησαν και αύθις πανταχόθεν εις έφοδον και επέτυχον την άλωσιν της θέσεως, καθότι οι εν αυτή στρατιώται, ολίγιστοι τον αριθμόν, δεν ηδυνήθησαν ν' ανθέξωσιν εις τω ασυγκρίτω τω λόγω πολιαριθμότερον των πολεμίων, αλλά εκκενώσαντες άπαξ τα όπλα των, ετράπησαν εις φυγήν, και εμβάντες εις την λίμνην διευθύνοντο δια τινος οδού γνωστής εις αυτούς δια των τεναγών προς το Μεσολόγγιον. Τα εχθρικά πλοιάρια μη δυνάμενα να πλησιάσωσι και κτυπήσωσιν αυτούς εκ του συστάδην, τους παρακολούθουν πυροβολούντα δια τε των κανονίων και όπλων, αλλ' ελαχίστην ζημίαν τοις προυξένησαν».[5]

Από τη φρουρά του Βασιλαδίου σκοτώθηκαν 15, μεταξύ των οποίων και ο γενναίος Μεσολογγίτης φρούραρχος Σπύρος Πεταλούδας, ο αστυνόμος της θέσης Σπύρος Ραζής, ο πλοίαρχος Ρουμελιώτης και οι οικογένειες του φρούραρχου και του Γεωργίου Λέλα. Η πτώση του Βασιλαδίου, είχε μεγάλο αντίκτυπο στο ηθικό των πολιουρκημένων, διότι έγινε πλέον φανερό, ότι θα ήταν αδύνατον για τον στόλο να τροφοδοτήσει το Μεσολόγγι.[6]

Κατάληψη του Ντολμά

Μετά την κυρίευση του Βασιλαδίου, ο Ιμπραήμ κατασκεύασε τρία κανονιοστάσια με 18 πυροβόλα στη θέση Φοινικιά, απέναντι από το νησάκι Ντολμά και ένα ανατολικότερα, απέναντι από το Αιτωλικό. Στις 27 Φεβρουαρίου αρχίζει τον βομβαρδισμό του Ντολμά και του Αιτωλικού. Η απόσταση που χωρίζει τον Ντολμά από την απέναντι στεριά είναι περίπου είκοσι βήματα, και έτσι 2000 πεζοί Αιγύπτιοι που προσπαθούν να περάσουν

Γρηγόρης Λιακατάς. (1799-1826).

τα ρηχά νερά δέχονται καταιγιστικά πυρά και αποδεκατίζονται. Την πρώτη μέρα της επίθεσης, οι υπερασπιστές του νησιδίου ήταν 130 και απέκρουσαν με γενναιότητα τις επιθέσεις του εχθρού. Την ίδια μέρα, όταν έπεσε το σκοτάδι, η φρουρά του Ντολμά ενισχύθηκε από τον αρχηγό της φρουράς του Αιτωλικού Γρηγόρη Λιακατά, που έφερε μαζί του και 70 παλικάρια. Στις 28 Φεβρουαρίου, το πρωί, αρχίζει ο σφοδρός κανονιοβολισμός από τα κανονιοστάσια της ξηράς καθώς και από 60 κανονιοφόρους λέμβους, ενώ ο γαμπρός του Ιμπραήμ, Χουσεΐν πασάς, κάνει γενικό γιουρούσι, προξενώντας μεγάλες απώλειες στη μικρή ελληνική φρουρά. Τα παλικάρια του Λιακατά μαζί με τον ηρωικό αρχηγό τους περικυκλώθηκαν από παντού από τις υπεράριθμες δυνάμεις του εχθρού και άρχισαν πλέον να αλληλοσφάζονται μέχρι που έπεσαν σχεδόν όλοι στο πεδίο της τιμής, εκτός από ελάχιστους που κατάφεραν να περάσουν μέσα από τις φάλαγγες του εχθρού και να σωθούν στο Αιτωλικό. Μεταξύ των νεκρών ήταν και ο γενναίος αρχηγός τους Γρηγόρης Λιακατάς.[7]

5 Αρτεμ. Μίχου, *Απομν. Β΄ πολιορ. Μεσολογγίου*, εκδ. Βεργίνα, σελ. 63-68

6 Αρτεμ. Μίχου, *Απομν. Β΄ πολιορ. Μεσολογγίου*, εκδ. Βεργίνα, σελ. 63-68

7 Σημείωση του συγγραφέα: *Τον αθάνατο ήρωα τον έκλαψε όλη*

Η επίθεση του Ιμπραήμ Πασά.
Ελαιογραφία του Giuseppe Pietro Mazzola (1748-1838).

Συγκλονιστική είναι η αντίδραση της Φρουράς, όταν άκουσε τους ήχους των πυροβολισμών και των κανονιών στο νησάκι Ντολμάς, που δεχόταν επίθεση από τις δυνάμεις του Ιμπραήμ. *«Τι καρτερούμε μωρέ, τα αδέρφια μας σφάζονται και εμείς τους κοιτάζομεν; Πανστρατιά η φρουρά με τα σπαθιά και τα γιαταγάνια μόνον και κουμπούρες επήδηξεν έξω, καβαλλίκευσεν τους υψηλούς προμαχώνας των· τρομάζουν οι Τούρκοι από αυτήν την έξαφνον προσβολήν, ενώ έβλεπον τον εαυτόν τους νικητάς, αφήνουν τα όπλα και παν ότι είχεν πλησίον του ο καθείς...*

Ο (Κίτσος) Τζαβέλλας, αυτή την ημέραν, ωσάν λεοντάρι, ώρμησεν από το μέρος εκείνον εις μίαν σκηνήν, όπου ήτον ο Πεβλιάν Αγιάνης. Το αστείον ήτον ότι έγινε τόσον ταχύ το κίνημα και έκτακτον από όλα τα μέρη της φρουράς, ώστε οι Τούρκοι δεν επρόφτασαν ούτε ένας τον άλλον να ιδούν καν, αλλ' ούτε το παραμικρόν από τα όπλα των να λάβουν ή πράγμα, αλλά έφευγον ωσάν μία αγέλη, σφαζόμενοι από όπισθεν και παραδιδόμενοι. Ο Πεβλιάν Αγιάνης, καθήμενος και πίνων τον ναργιλέν του, μόλις πρόφτασεν να τον ειπή ο υπηρέτης του "τζικτιλιάρ καλιαντάν" (εβγήκαν από το φρούριον) κι εκεί πίπτει ως αετός ο Τζαβέλλας με το σπαθί εις το χέρι, ομού με τον Στέφον Χειμαριώτην σωματοφύλακάν του· ο μεν τον αρπάζει από τα μαλλιά, ο δε του κόπτει την κεφαλήν πριν βγάλει τον ναργιλέν από το στόμα. Αφού γιομίσαμεν τα χαρακώματα από φονευμένους και εμπνεύσαμεν το τρόμον εις τους καθ' ημών εχθρούς, αρχίσαμεν να τραβιώμεσθεν αγάλι-αγάλι... Έως δύο χιλιάδες όπλα και λόγχες εκείνην την ημέραν έφερε η φρουρά μέσα. Αναρίθμητα λάφυρα εκουβαλούσαν οι Έλληνες· λαχούρια, ασημικά, σπαθιά αξιωματικών, ότι είδος ήθελες στρώματα, ώστε εγιόμωσαν οι προμαχώνες».[8]

Οι απώλειες των εχθρών πρέπει να ξεπέρασαν τους πεντακόσιους, μεταξύ των οποίων ο Πλεβιάν Αγιάνης, ο Ισμαήλ μπέης Πρεμέτης, ο Αχμέταγας Γκέκας και πολλοί αξιωματικοί του γαλλοαραβικού στρατού, ενώ είχαν και άλλους τόσους πληγωμένους. Από τους Έλληνες σκοτώθηκαν οκτώ, μεταξύ των οποίων ο Σουλιώτης σωματάρχης Φώτης Μπόμπορης και πληγώθηκαν επτά, μεταξύ των οποίων ο ατρόμητος Διαμαντής Μαυροθαλασσίτης, αξιωματικός του σωματάρχη Γεώργιου Βάγια, ο οποίος μετά από 40 μέρες πέθανε από τις πληγές του. Στο γιουρούσι αυτό της φρουράς ανδραγάθησαν οι εξής: Κίτσος Τζαβέλλας, Γεώργιος Τζαβέλλας, Ιωάννης Μπαϊρακτάρης, Γεώργιος Βάγιας, Φώτης Μπιθιφίκος, Φωτούσης Φωτομάρας, ο Γουσάκης (Πήλιος Γούσης), Διαμαντής Μαυροθαλασσίτης, Παναγιωτάκης Σωτηρόπουλος, Κραβαρίτης, Ιωάννης Ραζηκότσικας, Αναστάσιος Κιρμπαμπάς, Ζάχος Μήλιος, Κώνστας Μπέκιος και οι αδελφοί Κώνστας και Στέφος Χειμαραίοι.[9] Μετά την κυρίευση του Ντολμά και του Πόρου, την ίδια νύχτα, οι Ανατολικιώτες, βλέποντας ότι δεν θα μπορούσαν να αντέξουν τις επιθέσεις του εχθρού, αποφάσισαν, όσοι απ' αυτούς δεν είχαν οικογένειες, να βγουν στην απέναντι ξηρά και να διαφύγουν τον κίνδυνο, ενώ οι ντόπιοι οικογενειάρχες να συνθηκολογήσουν με τον εχθρό.

Πράγματι, την επόμενη μέρα, 1η Μαρτίου, οι κάτοικοι συνθηκολόγησαν με τον Κιουταχή, ο οποίος τους έστειλε στην Άρτα, ενώ εκείνοι που επιχείρησαν να διαφύγουν, είχαν μεγάλες απώλειες στην προσπάθειά τους να περάσουν τα οχυρώματα του εχθρού[10]. ■

η Ελλάδα. Επειδή ήταν ξακουστός για την ομορφιά του, όταν μετά από μία μάχη έχασε το ένα του μάτι και σημαδεύτηκε το πρόσωπό του, είπε στα παλικάρια του ότι δεν είχε πλέον κανέναν λόγο να ζει. Το δημοτικό τραγούδι που έγραψε ο λαός για τον θάνατό του, ακούγεται μέχρι σήμερα και συγκινεί τις ψυχές όλων των Ελλήνων.

8 Νικ. Κασομούλη, *Ενθυμ. Στρατ. Επαν. Ελλήν.*, εκδ. Βεργίνα, τόμ. 2ος, σελ. 458-459.

9 Αρτεμ. Μίχου, *Απομν. Β΄ πολιορ. Μεσολογγίου*, εκδ. Βεργίνα, σελ. 70-72.

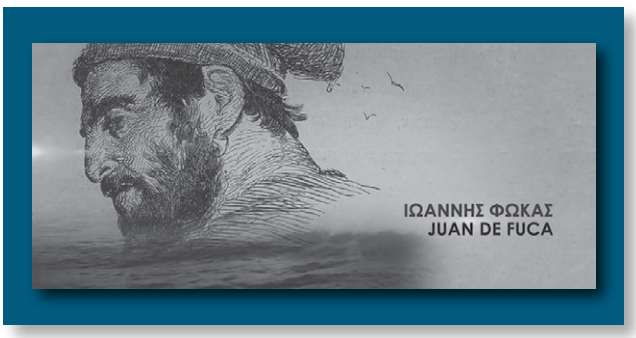
10 Αρτεμ. Μίχου, *Απομν. Β΄ πολιορ. Μεσολογγίου*, εκδ. Βεργίνα, σελ. 70-72.

Το μακρύ ταξίδι στα αρχεία του κόσμου για την Ναυμαχία της Ναυπάκτου και ο συγκλονιστικός ρόλος των Ελλήνων σε αυτήν

Της **Ευρυδίκης Λειβαδά**, Συγγραφέως

Μελετώντας αναφορές, χάρτες, αναμνήσεις, αδιωτικά έγγραφα, κειμήλια, πίνακες, χαρακτικά, βιβλία και εκθέματα μουσείων για την Ναυμαχία της Ναυπάκτου στις 7 Οκτωβρίου 1571στον τότε επονομαζόμενο Golfo di Lepanto ή Inempachti Körfezi, που γέμισε τη θάλασσα με τσαλακωμένα όνειρα κι αμέτρητους νεκρούς και που έδωσε νίκη τρανή χωρίς ποτέ να γίνει σωστή αξιοποίηση του αποτελέσματός της, μπορώ με βεβαιότητα να πω, ότι με δυσκολία μέσα από αυτά είναι δυνατόν να βρεθεί αντικειμενική αφήγηση των γεγονότων. Μοιάζει πως, όπως ο καπνός κάλυπτε τότε όλο το μέτωπο της Ναυμαχίας κι εμπόδιζε κάποιον να παρακολουθήσει την εξέλιξή της από ψηλά με τα μάτια ενός πουλιού, έτσι κι οι συγγραφείς και χρονικογράφοι δεν είχαν καθαρή άποψη των τεκταινομένων. Όμως όλοι, χωρίς καμμιά εξαίρεση, παρέχουν σημαντικότατες πληροφορίες που παραπέμπουν σε αρχειακές πηγές bona fide, η σύνθεση των οποίων γεννά την ανάπτυξη της σύγκρουσης και την όσο το δυνατόν πιο «καθαρή» θέαση της έκβασής της.

Οι σχετικές με το θέμα πηγές κάθε είδους και κατηγορίας είναι αμέτρητες, βρίσκονται διάσπαρτες σε διάφορα μέρη και σε διαφορετικές γλώσσες, ο όγκος τους δεν είναι ούτε μεταγεγραμμένος, ούτε ψηφιοποιημένος, ούτε καν ευανάγνωστος πολλές φορές, με αποτέλεσμα να επιβάλλεται η καταφυγή σε ειδικούς. Η επιτόπια έρευνα και μελέτη των στοιχείων είναι συνταγή εκ των ουκ άνευ και αναμφίβολα προϋποθέτει, εκτός των άλλων, υπομονή και μεράκι. Το δικό μου ταξίδι άρχισε το 2010 και κατέληξε το 2018. Άρχισε τότε ακριβώς που έμαθα πως ο Κεφαλλονίτης θαλασσοπόρος στην υπηρεσία του Ισπανικού στέμματος Ιωάννης Φωκάς ή Juan de Fuca, συμμετείχε στην αρχιναυαρχίδα του Ιερού Συνασπισμού, στη «Ρεάλ». Αυτός ήταν το έναυσμα. Και, στην πορεία τής όλης έρευνας, στόχος μου έγινε η ανάδειξη ενός άγνωστου θέματος: του ρόλου των ορθόδοξων χριστιανών, και δη των Ελλήνων, στην Ναυμαχία. Όσο η έρευνα προχωρούσε κι ανακάλυπτα την έμμεση, κι όμως τόσο καθοριστική εμπλοκή των προγόνων μας, τόσο το Χρέος μέσα μου γιγάντωνε και μου επέβαλε την δημοσίευση του έργου αυτού ως

μνημόσυνο κι οφειλή σε αυτούς που μας παρέδωσαν έναν κόσμο ελεύθερο.

Αυτό το ταξίδι μου στον χρόνο κάλυψε (στο μέτρο πάντα του δυνατού και με δεδομένη την παντελή για την έρευνα ανυπαρξία απόληξης -κανείς ποτέ δεν φτάνει πουθενά-) πρωτογενείς πηγές –χειρόγραφες, έντυπες και ψηφιοποιημένες-, διεθνή –κατά κύριο λόγο, και κατά δεύτερο εθνική- βιβλιογραφία, άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά, βιογραφικά λεξικά και εγκυκλοπαίδειες, μουσειακά εκθέματα. Δυστυχώς όμως σε αυτήν την «περιπλάνηση» οι συμπατριώτες μας, οι Γραικοί της τότε εποχής, ήταν παραγκωνισμένοι.

Απαιτήθηκε επισταμένη και χρονοβόρα έρευνα για να ξεκαθαρίσουν –πάντα στο μέτρο του δυνατού- οι ονομασίες των βασικών γαλερών των δυνάμεων που έλαβαν μέρος, ιδιαιτέρως δε των οθωμανικών. Τα πλοία φέρουν τα ονόματα των καπετάνιων τους, των ρεΐσηδων, τα οποία απαντούν με απίστευτες διαφοροποιήσεις κυρίως λόγω της προφοράς της Τουρκικής. Επιπλέον, για το «χτίσιμο» των αναγκαίων στο μυθιστόρημα τόπων –π.χ. πώς ήταν η τότε Κωνσταντινούπολη, Βαρκελώνη, Μεσσήνα κ.ο.κ.-, ποιες ήταν οι συνήθειες, οι ομιλούμενες γλώσσες, τα τρόφιμα, η δομή της κοινωνίας, τα πλοία, ο εξοπλισμός τους, τα όπλα, η χρήση τους και τόσα άλλα ιστορικά, κοινωνικά και λαογραφικά στοιχεία, μελετήθηκε όγκος επιστημονικής βιβλιογραφίας, όχι στην μητρική γλώσσα, με αποτέλεσμα την μεγάλη απώλεια χρόνου από την κυρίως συγγραφή του μυθιστορήματος.

Όσο μελετούσα, τόσο περισσότερο κατανοούσα πως οι ένθεν κακείθεν συμμετέχοντες Γραικοί στην κομβική ανά τους αιώνες σύρραξη, συνέβαλαν καθοριστικά στο

αποτέλεσμα. Μπορεί να μην βρίσκονταν στα κέντρα αποφάσεων, κι ούτε να ήταν ο «εγκέφαλος» αυτού το πολυδαίδαλου «σώματος». Ήταν όμως το μεγαλύτερο μέρος του μυϊκού συστήματός του. Το μεγαλύτερο ποσοστό των κωπηλατών και ναυτικών κάθε βαθμίδας. Είτε αλυσοδεμένοι, είτε ναυτολογημένοι με φιρμάνια ή με αποφάσεις της αριστοκρατικής δημοκρατίας της Βενετίας εργάστηκαν για την νίκη υπακούοντας στις ανάγκες τους ή στη συνείδησή τους, απειθαρχώντας πολλές φορές στις διαταγές, γεγονός ιδιαίτερα συγκλονιστικό.

Πολλοί αιγαιοπελαγίτες κι άλλοι νησιώτες, έμπειροι περί τη θάλασσα, επάνδρωναν επ' αμοιβή τόσο τον οθωμανικό ντονανμά, όσο και τη χριστιανική αρμάδα. Κι επειδή η σύγκρουση αυτή είχε θρησκευτική χροιά, μπορούμε να μιλάμε για Ορθόδοξους χριστιανούς, όχι μόνον Έλληνες, αλλά Σέρβους, Κροάτες, Δαλματούς, Αλβανούς, μοιρασμένους από τη μια στις ρωμαιοκαθολικές δυνάμεις και από την άλλη στις μουσουλμανικές. Για όλους αυτούς, οι δυτικές κι οι ανατολικές πηγές σιωπούν. Γιατί, τόσο η Αρχόντισσα του Αδρία, όσο και η αχανής επικράτεια του Σουλτάνου, τους είχαν υπηκόους κι η προσφορά τους εμπεριέχετο στο σύνολο, είτε ως Οθωμανοί υποτελείς της Ημισελήνου, είτε ως Βενετοί *σούντιτοι*, αλλά και ως Ναπολιτάνοι και Καλαβρέζοι τσιταντίνοι –cittadini- και θιουδαδάνος – ciudadanos- του Ισπανικού Στέμματος.

Μέσα σε αυτό το συνονθύλευμα των λαών, ο πρωταγωνιστής μου, ο Juan de Fuca, έχασε την πρωτοκαθεδρία του και «ξέπεσε» σε θέση δεύτερη και Τρίτη και τέταρτη, καθώς την πρώτη δίκαια την πήραν οι «μικροί», οι ανώνυμοι τού φονικού αυτού κοσμοϊστορικού γεγονότος, που ήταν η μάζα των «άπιστων» και για τους μεν, και για τους δε.

Η έννοια του «άπιστου» που κατά κόρον χρησιμοποιείτο τότε και από τις δυο πλευρές, μου προκαλεί εντύπωση. Στην πραγματικότητα κανείς από τους δύο δεν ήταν άπιστος. Κι οι δυο ήταν όχι μόνον ένθεοι, αλλά είχαν φτάσει στα άκρα της πίστης, την οποία είχαν αναγάγει σε ποικιλόμορφο μοχλό μίσους, εκεί όπου κυριαρχεί ο άγριος φανατισμός, με τις όποιες του διαστάσεις και συνέπειες, που γράφουν εύκολα σελίδες απανθρωπιάς.

Η αδιάλειπτη εξουσία δρα μαγικά διαφθείροντας τον άνθρωπο. Του δίνει δύναμη υπέρμετρη κι ακόρεστη διαρπαγή -μη διαχειρίσημες κι οι δυο-, και τον αναγάγει σε μικρό θεό. Μη ανεχόμενος δίπλα του άλλους ισάξιούς του, οδηγείται στη σύγκρουση. Και, ή με άδικους νόμους και βολικές διατάξεις ή με μάχες προσπαθεί να στηρίξει την επιβολή του.

Εδώ, οι νόμοι κι οι διατάξεις είχαν δεύτερη θέση. Βρίσκονταν κρυμμένοι στα μικρά γράμματα: στη Δύση, στις επιμέρους συμφωνίες Βατικανού, Ισπανίας, ιταλικών πριγκιπάτων και στην Ανατολή, στα φιρμάνια. Πρώτη θέση κατείχε ο πόλεμος, η ολοσχερής εξάλειψη του εχθρού. «Πόλεμος πάντων μὲν πατήρ ἐστι, πάντων δὲ βασιλεύς».

Σπαθί κι Αίμα, Σταυρός κι Ημισέληνος: τα τέσσερα πρωταρχικά στοιχεία που κυριάρχησαν στην αναμέτρηση αυτή που δίκαια χαρακτηρίζεται Αρμαγεδών και είναι η 13η σταυροφορία, η οποία με ιερότητα και θυσία κλείνει τον μεγάλο ιπποτικό κύκλο. Ο δον Χουάν δίκαια χαρακτηρίσθηκε ως «ο τελευταίος ιππότης», ο δε Μουεζίν-ζαντέ Αλή πασάς, ο καπουδάν του οθωμανικού στόλου, είναι ο τελευταίος μεγάλος ναύαρχος που πολέμησε γενναία και ηρωικά με τόξο και γιαταγάνι. Από όσο γνωρίζω ήταν η μεγαλύτερη πολεμική επιχείρηση, με τις περισσότερες –αριθμητικά- δυνάμεις, στον μικρότερο δυνατόν χρόνο (περίπου 4 ώρες), με την εμπλοκή όλων τότε των λαών Ευρώπης, Β. Αφρικής και Ανατολίας και με τις περισσότερες απώλειες ψυχών (περίπου 40.000) βάσει των τότε σύγχρονων της εποχής (16ος αι.) οπλικών συστημάτων.

Οι αριθμοί που αναφέρονται στα αρχεία (πλοία, θύματα, αιχμάλωτοι, στρατιώτες) είναι αδύνατο να αποτυπωθούν με ακρίβεια λόγω μεγάλων αποκλίσεων που παρουσιάζουν οι χρονικογράφοι της εποχής, αλλά και λόγω των έκτακτων συμβάντων που ανάγκασαν λαούς σε μαζική συμμετοχή –όπως π.χ. η άφιξη στις 4 Οκτωβρίου 1571 στο Φισκάρδο τής είδησης της πτώσης της Κύπρου και η ως εκ τούτου αυθόρμητη μαζική συμμετοχή των Κεφαλλήνων με δικά τους σκαριά και ποικίλη προσφορά –γεγονός που τεκμηριώνεται και από τον προβλεπτή Angelo Bassadona -.

Πιο κοντά στην πραγματικότητα σε αριθμούς –ως προς τις επίσημες «κρατικές» συμμετοχές - θεωρούνται π.χ. οι επιστολικές αναφορές του don Juan προς τον don Garcia de Toledo -σπουδαιότατο σύμβουλο του μεγάλου αρχιναύαρχου-, ή τα γράμματα του επικεφαλής των στρατευμάτων του Πάπα, Onorato Gaetani.

Λίγα οθωμανικά αρχεία έχουν ασχοληθεί με το θέμα –ή έχουν διασωθεί- γιατί ο σουλτάνος, η Υψηλή Πύλη και οι περί αυτήν διοικούντες, έχουν μια ιδιαίτερη αντίληψη της ήττας την οποία καλλωπίζουν με χρώματα νίκης, τακτική που εφαρμόζεται διαχρονικά! Έτσι, αντί να επενδύσουν στη διάσωση μαρτυριών και πληροφοριών για την λυσσώδη αυτή Ναυμαχία, διεφύλαξαν στοιχεία της ισόχρονής της πτώσης της Κύπρου και της άμεσης αναγέννησης / ανασύστασης του οθωμανικού στόλου. Μαρτυρούνται καταστροφές αλληλογρα-

Η Ναυμαχία των Εχινάδων (Ναυπάκτου). Ακριβές αντίγραφο ειλημμένο με άδεια από την Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη. Η παράταξη των δυο δυνάμεων, χριστιανικών (αριστερά) και μουσουλμανικών. Αριστερά εικονίζεται η Κεφαλλονιά και επάνω οι Εχινάδες.

φίας από αρμόδιους επί τέτοιων θεμάτων. Ας σημειωθεί πως η γραφή που απαντά στα οθωμανικά αρχεία δεν είναι η σύγχρονη Τουρκική, αλλά η παλαιά Αραβική. Πρόβλημα δε, απετέλεσαν οι χρονολογίες. Όχι μεταξύ Ιουλιανού και Γρηγοριανού, αλλά αυτές της Εγίρας και η μετατροπή τους στις αντίστοιχες του χριστιανικού ημερολογίου.

Όσο για τις δυτικές πηγές, με ελάχιστες εξαιρέσεις (Cervantes, Paruta, Sagredo) όλοι οι χρονικογράφοι εκθειάζουν τους δικούς τους και βλέπουν μονόπλευρα υπέρ αυτών τη νίκη. Έτσι έχουμε π.χ. τον Luis Carriero Blanco να εκθειάζει τους Ισπανούς, τον Uberto Foglietta τους Γενοβέζους, τον Giovanni Battista Adriani τους Φλωρεντίνους, τον Alberto Guglielmotti να μιλά υπέρ του Πάπα και του Colonna και κατά του GA Doria, τον Benedetto Veroggio υπέρ του GA Doria. Όλοι διογκώνουν τα περιστατικά επ' αγαθώ τους. Άρα, ως είναι αναμενόμενο, παρουσιάζονται διαφορές κατά την αφήγηση όπως π.χ. οι παπικοί διασώζουν πως τον Caracoza έπληξε η δική τους «Grifona» κι οι αξιωματικοί της τον σκότωσαν, ενώ η Ισπανία –η οποία έχει τους περισσότερους αυτόπτες μάρτυρες που άφησαν εγγράφως αναμνήσεις- διασώζει πως ένας από τους επικεφαλής τής «Real», ο Juan Bautista Cortez, τον έπληξε με το μαχαίρι του. Βέβαια, το αποτέλεσμα είναι πως πέθανε ένας ικανότατος ρεΐσης – απώλεια μεγάλη για την αυτοκρατορία-. Το ποιος ήταν ο εκτελεστής του, παραμένει «διαφωνία» μεταξύ των δυο δυνάμεων, ενώ η Ιστορία φαίνεται πως «γυρίζει την πλάτη της» σε τέτοια θέματα ήσσονος, κατ' αυτήν, σημασίας.

Η καλύτερη φράση που περικλείει την αλήθεια ως προς τα αποτελέσματα της Ναυμαχίας, ειπώθηκε από τον μεγάλο κι εμπνευσμένο σχεδιαστή της νίκης, αρχιναύαρχο don Juan λίγο πριν πεθάνει: «*Σπατάλησα τον χρόνο μου κτίζοντας κάστρα στον αέρα. Στο τέλος, τα κάστρα αυτά κι εγώ μαζί τους, σκορπιστήκαμε με το πρώτο φύσημα*».

Η μεγάλη αυτή Ναυμαχία σε απώλεια ζωών και δυνάμεων, έκρινε, το δεδομένο χρονικό διάστημα, την τύχη της Μεσογείου, της Ευρώπης, του κόσμου. Μπορεί καμμιά από τις συμμετέχουσες δυνάμεις να μην κέρδισε εδαφική κτήση ή κάποιο άλλο πλεονέκτημα, όμως στο σύνολό της η Δύση ξαναβρήκε την ισχύ και το μεγαλείο της. Για χρόνια οι χριστιανοί παραληρούσαν μετατρέποντας τη νίκη σε ψυχολογική επιτυχία. Ακόμα και η προτεστάντισσα κι αδιάφορη για την ρωμαιοκαθολική Ευρώπη Ελισάβετ, μετά την Ναυμαχία, διέταξε την Εκκλησία της να κάνει ευχαριστήριες τελετές.

Τραγικότατο αποτέλεσμα της Ναυμαχίας ήταν, εκτός από τους περίπου 40.000 συνολικά νεκρούς, οι 27.000 τραυματίες ένθεν κακείθεν. Ανάπηροι κωπηλάτες, ναυτικοί και στρατιώτες έζησαν ανήμποροι να εργασθούν και σε απόλυτη φτώχεια. Μόνον οι βενετικές αρχές τούς έδωσαν κάποια βοηθήματα.

Οι Σύμμαχοι δεν εκμεταλλεύθηκαν, όπως όφειλαν, ολοκληρωτικά κι εντατικά τα θετικά αποτελέσματα της υπεροχής τους έναντι της Ημισελήνου. Η Sacra Lega Antiturca ατόνησε. Ήταν άλλωστε πολύ λεπτές οι ισορροπίες από την αρχή της υπογραφής του Συνασπισμού. Τα συμφέροντα ήταν πολλά και συγκρουόμενα, οι φι-

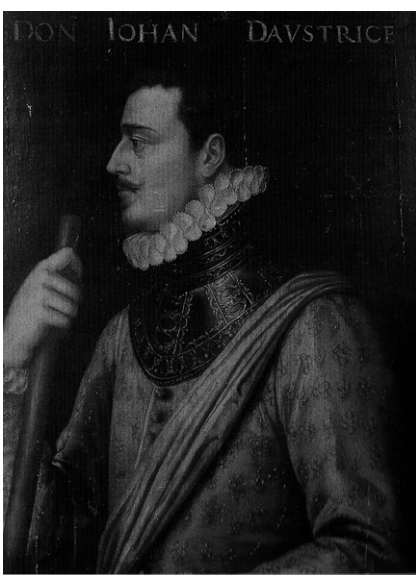
λοδοξίες άλλες τόσες, αναπτύχθηκαν νέα μίση και διχόνοιες που απομάκρυναν και κατέστρεψαν σχέσεις και συνεργασίες. Πάνω από όλα όμως, δεν είχε συνειδητοποιηθεί η πραγματική δύναμη όλων μέσω της Ένωσής τους, και ρεαλιστικά, η συνολική κατάσταση. Έτσι έφτασαν οι Ισπανοί μόνοι τους να αντιμετωπίζουν πλέον την τουρκική δύναμη στη δυτική Μεσόγειο με αλλεπάλληλες ανακωχές στα 1578, 1581, ενώ σταμάτησαν να ασκούν πιέσεις στον ιταλικό κορμό.

Αναχαιτίσθηκε η ιμπεριαλιστική οθωμανική απειλή που ακάθεκτη επεκτεινόταν στην Ευρώπη και ταπεινώθηκε το γόητρο του υπερόπτη κι αήττητου μέχρι τότε σουλτάνου. Η οθωμανική πολιτική στη θάλασσα έγινε αμυντική από επιθετική. Ακόμα κι οι πειρατές της Β. Αφρικής και των σουλτανάτων περιορίστηκαν σε άμυνα έναντι των ισπανικών επιθέσεων. Έτσι, στα νερά της Μεσογείου ξεχύθηκαν χριστιανοί πειρατές και ισχυροποίησαν την παρουσία τους. Θάρρος όμως από τη νίκη έλαβαν και οι θηριώδεις πειρατές της Δαλματίας ουσκόκοι, σλάβοι μισθοφόροι που χρησιμοποιούσαν οι Αψβούργοι για να απωθήσουν την οθωμανική επέλαση τον 16ο αι. Το 1592 η Βενετία άρχισε συστηματικά πολέμους εναντίον τους, γιατί επιτίθονταν στα βενετικά εμπορικά σκάφη, κι είχαν γίνει ο φόβος και ο τρόμος του Ιονίου.

Ο ευρωπαϊκός κόσμος και πολιτισμός σώθηκαν από την ιμπεριαλιστική οθωμανική απειλή, γιατί αν χανόταν η μάχη αυτή, τίποτα δεν θα εμπόδιζε την τότε διαμορφωμένη οθωμανική αλαζονεία να κατακτήσει όλη την Ευρώπη αλλάζοντας εκ βάθρων τη ροή της ιστορίας.

Οι γαλέρες της Δύσης απέκτησαν νέες δυνάμεις από τις εκατοντάδες αιχμαλώτων που δέθηκαν στα κουπιά τους.

Οι Οθωμανοί, μετά την κατά θάλασσα ήττα τους, σκλήρυναν την τακτική τους απέναντι στους χριστιανούς. Οι υποταγμένοι λαοί αναγκάζονταν να εγκαταλείπουν τα χωριά τους, τα οποία με την πάροδο του χρόνου ερημώνονταν. Η βαριά φορολογία που επιβλήθηκε αύξησε την δυσαρέσκεια, κι οδήγησε σε μεγάλες κοινωνικές αναταράξεις. Έτσι ξεκίνησαν επαναστάσεις σε πολλές περιοχές του ελλαδικού χώρου, ελπίζοντας στη βοήθεια της ρωμαιοκαθολικής Δύσης που δεν έφθασε ποτέ. Αφού οι ελπίδες των σκλαβωμένων Γραικών άρχισαν να σβήνουν, παρατηρήθηκε κύμα προσφύγων προς την Ισπανία. Αναταραχή παρουσιάστηκε και στην Κύπρο, ενώ οι Τούρκοι φοβούνταν κι έφτασαν να φορούν κυπριακή ενδυμασία. Επίσης στα 1575-76 οργανώθηκε παρεμφερής κατάσταση και στη Ρόδο με την παρακίνηση Βενετών και Κρητικών, η οποία είχε κι αυτή τραγική για τους πρωταγωνιστές κατάληξη. Αναβρασμός παρουσιάστηκε και στην Μακεδονία με δολοφονίες και διαρπαγές, ενώ τα θύματα έφθασαν 30.000. Ακόμη και στην Αίγυπτο ο Ελληνισμός υπέφερε. Έκαψαν βιβλία και χειρόγραφα ελληνικά και απαγορεύθηκε να μιλούν Ελληνικά.

Οι Οθωμανοί δεν είχαν ποτέ σχεδιάσει μακρόπνοη θαλάσσια πολιτική. Μετά την συντριβή του στόλου τους, βρήκαν χρόνο, και εντατικότατα ετοίμασαν νέο κι ισχυρό. Όμως μέχρι εκεί. Ήταν αναντικατάστατη η απώλεια των έμπειρων ναυτικών. Έτσι στο μεγαλύτερο μέρος του έμεινε αχρησιμοποίητος. Μετά νίκη τους το 1574 στην Τύνιδα, κυρίως όμως μετά την δεκαετία του ’80, η ειρήνη στη θάλασσα που διήρκεσε μέχρι το 1591 διέλυσε την τουρκική αρμάδα.

Οι ιστορικοί μελετητές της οθωμανικής πορείας συγκλίνουν πως από τον Σελίμ Β΄, κυρίως μετά από αυτόν, αρχίζει η πολιτική στασιμότητα και κοινωνική, στρατιωτική και οικονομική παρακμή της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Ας μην ξεχνάμε ότι οι Σύμμαχοι αποφάσισαν να σκοτώσουν τους δεξιοτέχνες οθωμανούς ναυτικούς -το μεγαλύτερο ποσοστό των οποίων ήταν Έλληνες νησιώτες, αρνησίθρησκοι στην πλειονότητά τους- γιατί αν τους πουλούσαν ως σκλάβους, θα υπήρχε ο φόβος της επιστροφής τους στην αχανή επικράτεια του σουλτάνου.

Οι Οθωμανοί αναγκάστηκαν να στρατολογήσουν σιπαχήδες, γενίτσαρους ακόμη και παιδιά. Έλληνες ή απελεύθεροι σκλάβοι στους δρόμους της Κωνσταντινούπολης αρπάζονταν από τους εντεταλμένους στη στρατολογία, οδηγούνταν στις γαλέρες και χωρίς καμιά διαδικασία τούς έβαζαν σίδερα στα πόδια.

Οι Οθωμανοί απογύμνωσαν τη Βενετία από την πλούσια κτήση της, την Κύπρο, και από την εκεί τόσο σημαντική για τον έλεγχο της Μεσογείου και του μεσογειακού εμπορίου, βάση. Ακόμη έδιωξαν από την Μεγαλόνησο τούς εγκατεστημένους χριστιανούς πειρατές. Το εμπόριο της Βενετίας υπέστη μεγάλες οικονομικές ζημιές, καθώς είχε διακοπεί η επικοινωνία με τους πλούσιους εμπορικούς δρόμους της Ανατολής. Συνέχισαν

όμως να εμπορεύονται σε ασφαλείς θάλασσες. Αργότερα, η Γαληνοτάτη Δημοκρατία του Αδρία σύρθηκε σε συμφωνία με την Τουρκία (7 Μαρτίου 1573) έχοντας όμως χάσει πολλές από τις επίκαιρες ανατολικές θέσεις της. Διατήρησε Κρήτη, Ζάκυνθο, Κεφαλληνία, Κέρκυρα, και καθώς οι κίνδυνοι νέων αποβάσεων της Ημισελήνου δεν έπαυσαν να υπάρχουν, αποφάσισε να οχυρώσει νέες θέσεις, προς το κέντρο (Κέρκυρα, Άσσος Κεφαλληνίας). Στον αντίποδα κι οι Τούρκοι έκτισαν δυνατό κάστρο στο Ναβαρίνο.

Η Οθωμανική αυτοκρατορία περισσότερο, και λιγότερο η χριστιανική Δύση στο σύνολό της, αντιμετώπισε μεγάλη δημοσιονομική κρίση και καταστροφικές επιπτώσεις λόγω του μεγάλου κόστους του «ιερού πολέμου». Επηρεάστηκε το ανθρώπινο κεφάλαιο, η οικονομία των πόλεων, τα προσωπικά εισοδήματα, το εμπόριο, η εργασία ευρύτερα, τα έσοδα από δυσβάστακτους φόρους, κι όλα αυτά μετακύλησαν τα αποτελέσματά τους στο σουλτανικό θησαυροφυλάκιο.

Επειδή οι Οθωμανοί διαχρονικά έχουν έναν ιδιαίτερο τρόπο να «σερβίρουν» την ήττα ως νίκη, μετά από λίγες ημέρες αναδιοργάνωσης και επανεμψύχωσης, υποδέχθηκαν ζητωκραυγάζοντας τον διαφυγόντα της Ναυμαχίας Ουλούτζ που τον έχρισαν ναύαρχο. Παρόλα αυτά το γόητρό τους τσαλακώθηκε, μαζί με την αξιοσύνη και την αποδοχή τους από στη Δύση. Τα διπλωματικά σχέδια της Υ. Πύλης που αποσκοπούσαν στην εμπορική ανάπτυξη ακυρώθηκαν και στράφηκαν προς τους φίλα προσκείμενους Γάλλους, προς τους Ολλανδούς και τους Άγγλους. Συνέχισε όμως η Πύλη την επεκτατική της πολιτική επί ξηράς –στο Ιράν ανατολικά και στην κεντρική Ευρώπη δυτικά- μέχρι που η ήττα της στην δεύτερη πολιορκία της Βιέννης το 1683 έκαμψε το ηθικό της και η συνθήκη του Κάρλοβιτς που ακολούθησε το 1699 έθεσε τα θεμέλια της οριστικής υποχώρησής της από την Ευρώπη.

Ως ελληνίδα σέβομαι ισάξια όλους τους λαούς κι ως ορθόδοξη χριστιανή όλους τους ανθρώπους.

Τιμώ όσους δεν τάφηκαν στο χώμα και δεν υπάρχει κανείς που να θυμάται το όνομά τους.

Τιμώ όλους τους ανώνυμους νεκρούς χριστιανούς ή μουσουλμάνους, Έλληνες ή μη, της μεγάλης αυτής γιγαντομαχίας που αναπτύχθηκε στη νοητή ευθεία μεταξύ ακρωτηρίου Σκρόφας και νησίδας Οξειάς από τη μία, και λιμνοθάλασσας Κοτυχίου στην Πελοπόννησο από την άλλη.

Τιμώ όλους τους ανώνυμους πίσω από την Ιστορία της Ναυμαχίας που συνέβαλαν στον καθορισμό του αποτελέσματος, αλλά παρέμειναν και παραμένουν στο σκοτάδι.

Τιμώ όλους όσοι μου έκαναν συντροφιά μερόνυχτα ολόκληρα «διηγώντας» μου τη δική τους ιστορία κι «οδηγώντας» με στις δικές τους ρότες.

Το έργο μου αυτό στόχο έχει την πραγματοποίηση κοινού μνημοσύνου εν πλω στην περιοχή όπου έγινε η φονική συμπλοκή, και συγκεκριμένα εκεί όπου κείτονται σήμερα οι άταφοι νεκροί και τα προφυλαγμένα από την υλή του παρακείμενου ποταμού Αχελώου –πιθανόν και του Εύηνου- κουφάρια των πλοίων.

Το 2021 είναι έτος-σταθμός για την Ναυμαχία καθώς κλείνουν 450 χρόνια. Πολυτίμητο θα είναι οι Εκκλησίες να συνδιοργανώσουν τελετή - μνημόσυνο σε ανάμνηση των χιλιάδων νεκρών: η Ρωμαιοκαθολική, η Μουσουλμανική, η Ορθόδοξη.

Κι όλες οι -σήμερα- κρατικές οντότητες που έπαιξαν τότε ρόλο να υψώσουν από κοινού Μνημείο Αιώνιας Συγνώμης προς τους νεκρούς –επώνυμους ήρωες, κι ανώνυμους ναυτικούς και πολεμιστές, αλλά και τους τραγικούς κωπηλάτες που οδηγήθηκαν αλυσοδεμένοι και φλεγόμενοι ζωντανοί στον βυθό-, χωρίς καμμιά διάκριση, θρησκευτική ή φυλετική, Ανατολής ή Δύσης, εκεί, στην άκρη του ακρωτηρίου της Σκρόφας που τότε ήταν θέατρο ξένων κατακτητών, εκεί όπου πραγματικά οι θρόνοι των ισχυρών τού τότε κόσμου έπαιξαν το τραγικό και ματωμένο «παιγνίδι» τους.

Είθε η πατρίδα μας, και κυρίως η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων και η Κρήτη ασφαλώς, να συνειδητοποιήσουν δυναμικά κι ενεργά, κάποια στιγμή, τη σημαντική συνεισφορά τους στην Ναυμαχία. Ειδικά όμως τονίζω την Κεφαλλονιά, επειδή η Σάμη, η τότε Βαλ ντ' Αλεσσάντρια των χαρτών και των αρχείων, ήταν κομβικό σημείο - σταθμός τόσο πριν την συγκλονιστική αναμέτρηση αυτή των δυο κόσμων, όσο και μετά, με την επιστροφή και παραμονή εκεί για περισσότερο από δέκα τουλάχιστον ημέρες του ονομαστού Βενετού ναυάρχου Sebastiano Venier.

Παράλληλα θεωρώ επιβεβλημένη την ανέγερση στην Κεφαλλονιά, και δη στη Σάμη -ως τόπο έχοντα αμεσότατη σχέση με την Ναυμαχία- μνημείου γονυκλισίας. Αυτό το προτείνω ως ιερό καθήκον όλων μας, γιατί δεν φύονται άνθη, κι ούτε ανάβονται καντήλια στον τάφο των πνιγμένων. Κι ένα στεφάνι μνήμης, τιμής κι ευγνωμοσύνης να ριχθεί στη θάλασσα ως εξιλαστήρια προσφορά αιώνων. ■

«Η Ναυμαχία των Εχινάδων (Ναυπάκτου» φωτό ειλημμένη στις 29_9_20 από το βιβλίο της Ευρυδίκης Λειβαδά «Με τ΄άρμενα της θάλασσας στα ρόδα των ανέμων» σελ. 155, εκδ. Οδύσσεια 2018.
«Δον Ιωάννης ο Αυστριακός (Don Juan d' Austria)» φωτό ειλημμένη στις 28_9_2020 από το: https://nobility.org/wp-content/uploads/2010/10/Don-Juan-de-Austria.jpg
«Ιωάννης Φωκάς - Juan de Fuca» φωτό ειλημμένη στις 28_9_2020 από το: https://www.huffingtonpost.gr/entry/o-ellenas-thalassoporos-toe-16oe-ai-juan-de-fuca-kai_gr_5c377013e4b00502106cd00e

Η Τεχνητή Νοημοσύνη στις Πολεμικές Επιχειρήσεις

Του **Κωνσταντίνου Βαρβαρέσου** Αντιναύαρχου ε.α. ΠΝ

Σήμερα οι δύο πολεμικές συγκρούσεις της Ρωσίας με την Ουκρανία, των ΗΠΑ και του Ισραήλ με το Ιράν, διεξάγονται κυρίως με την χρήση της τεχνητής νοημοσύνης (ΤΝ). Τα οπλικά συστήματα με την χρήση της τεχνητής νοημοσύνης καθίστανται αυτόνομα και λειτουργούν κατά τέτοιο τρόπο, που αντικαθιστούν τις γνωστικές λειτουργίες του ανθρώπου, δηλαδή την επίδρασή του, στο χειρισμό τους.

Οι νέες τεχνολογίες που αναπτύχθηκαν με την τεχνική νοημοσύνη, έδωσαν νέες μορφές στους πολέμους που διεξάγονται σήμερα. Νέες καινοτομίες που εισάγονται στις στρατιωτικές επιχειρήσεις, δημιουργούν ανάγκες για την αναμόρφωση των δογμάτων, τακτικών και στρατηγικών, της εκπαίδευσης, καθώς και της διοίκησης και ελέγχου των στρατιωτικών μονάδων στο πεδίο της μάχης. Μέσω της τεχνητής νοημοσύνης τα αυτόνομα συστήματα διαθέτουν δυνατότητες, επιτήρησης, ανάλυσης πληροφοριών, επεξεργασίας δεδομένων, εντοπισμού στόχων, μετάδοσης στοιχείων βολής και προσβολής εχθρικών στόχων αέρος, επιφανείας και υποβρυχίων.

Η τεχνητή νοημοσύνη θεωρείται και λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής ισχύος, καθόσον με τη δυνατότητα να διαχειρίζεται μεγάλο όγκο πληροφορίας σε πραγματικό χρόνο (real time), βοηθά στην άμεση ανάληψη δράσης στο θέατρο των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Η τεχνητή νοημοσύνη οδηγείται στη λήψη αποφάσεων επεξεργαζόμενη δορυφορικές φωτογραφίες και πληροφορίες άλλων πηγών σε πραγματικό χρόνο και έχει τη δυνατότητα επιτυχούς συντονισμού επιθέσεων σμηνών από drones, δημιουργώντας κορεσμό σε αεράμυνες, που διαθέτουν τα πιο σύγχρονα ραντάρ και αντιαεροπορικά βλήματα (Ρωσίας και Ισραήλ). Πολλά κράτη σήμερα εκμεταλλεύονται την τεχνητή νοημοσύνη στην ασφάλεια και την άμυνά τους, επενδύοντας μεγάλα ποσά για την ενσωμάτωσή της, στις στρατιωτικές και αμυντικές τεχνολογίες.

Σημαντικό πλεονέκτημα προσδίδει η χρήση της τεχνητής νοημοσύνης, σε ένα μικρό κράτος, -με την προϋπόθεση ότι είναι τεχνολογικά προηγμένο-, ώστε να αντισταθμίσει την ποσοτική υπεροχή του αντιπάλου του. Τέτοια δείγματα χωρών, όπως η Ουκρανία και το Ιράν, σε σχέση με τις υπερδυνάμεις Ρωσία και Αμερική/Ισραήλ αντιστοίχως, εκμεταλλεύονται την τεχνητή νοημοσύνη στις στρατιωτικές εφαρμογές. Τα αυτόνομα οχήματα που είναι κυρίως: τα μη επανδρωμένα αερο-

Επίγειο ρομποτικό σύστημα μάχης (UGV).
Source: Chris Rogers / Getty Images.

σκάφη (UAVs : unmanned aerial vehicles), τα μη επανδρωμένα υποβρύχια (UUVs : unmanned under water vehicles), τα μη επανδρωμένα επιφανείας σκάφη (USVs: unmanned under water vehicles), drones περιφερομένων πυρομαχικών (kamikaze or loitering munition), drones που ο χειριστής παρακολουθεί ζωντανά την πτήση του (FPV : First Person View). Αυτά τα αυτόνομα οχήματα παρέχουν τη δυνατότητα εκτέλεσης αποστολών εναντίον στόχων υψηλού κινδύνου, χωρίς ανθρώπινες απώλειες.

Η χρήση της τεχνητής νοημοσύνης στις στρατιωτικές επιχειρήσεις, λειτουργεί σε πραγματικούς χρόνους : συλλέγει πληροφορίες μέσω drones και δορυφόρων, επεξεργάζεται και αναλύει δεδομένα, εξάγει την βέλτιστη λύση, ιεραρχεί τους στόχους, καθορίζει την προτεραιότητα του στόχου, επιλέγει το κατάλληλο όπλο, εκτελεί βολή και αξιολογεί το ποσοστό καταστροφής του στόχου. Επίσης η τεχνητή νοημοσύνη δίνει τη δυνατότητα σε σμήνη drones (drone swarms) να επικοινωνούν, να αναγνωρίζουν τον γεωγραφικό χώρο και να προβαίνουν σε συντονισμένες επιθέσεις στους στόχους που αναγνώρισαν.

Η τεχνητή νοημοσύνη εκτός από τη διαχείριση των αυτόνομων συστημάτων ή των θανατηφόρων όπλων (lethal weapons), έχει πεδίο και σε άλλες εφαρμογές. Επίσης ενισχύει τη διαχείριση στην Εφοδιαστική Αλυσίδα (supply chain), με κατάλληλους αλγόριθμους προ-

Σμήνος αυτόνομων drones με συντονισμό AI.
Source: onurdongel / Getty Images

βλέπει την Διοικητική Μέριμνα και καλύπτει τις ανάγκες σε καύσιμα, ανταλλακτικά, εφόδια, τρόφιμα, προληπτική συντήρηση οχημάτων/αρμάτων/πλοίων/αεροσκαφών, κ.λπ. Σημαντική είναι η χρησιμότητα των λογισμικών με τεχνητή νοημοσύνη στον Κυβερνοπόλεμο (Cyberwarfare), τα οποία εντοπίζουν κενά ασφαλείας στα ψηφιακά δίκτυα/συστήματα/υποδομές και εκτελώντας Κυβερνοεπιθέσεις διεισδύουν, με αποτέλεσμα να καταρρέουν τα συστήματα του αντιπάλου. Σε αντίθετη περίπτωση εντοπίζουν και θωρακίζουν τα δίκτυα από τις εχθρικές Κυβερνοεπιθέσεις.

Τα συμπεράσματα που απορρέουν στα σύγχρονα πεδία των μαχών συνηγορούν στο ότι: η ταχύτατη της επεξεργασίας των δεδομένων από την τεχνητή νοημοσύνη με την κατάλληλη ενσωμάτωση στρατιωτικής τεχνολογίας, δημιουργούν τακτικό/στρατηγικό πλεονέκτημα που υπερνικά τη στρατιωτική υπεροχή του αντιπάλου.

Ο σημερινός πόλεμος είναι συνδυασμός και περιλαμβάνει: τον κλασσικής μορφής, τις κυβερνοεπιθέσεις, τη συλλογή πληροφοριών (από drones και δορυφόρους) και την ταχύτατη επεξεργασία τους, τις επικοινωνίες μέσω δορυφόρων και την προστασία των δεδομένων στο υπολογιστικό νέφος (cloud).

Η σημασία των δορυφορικών δικτύων (GPS, Internet, Επικοινωνιών και Λήψης Φωτογραφιών) αποτελεί κρίσιμη συνιστώσα στην άμυνα και την ασφάλεια, εφόσον είναι ανθεκτικά στις παρεμβολές και δεν επηρεάζονται από τον εχθρό ή συμμαχική του χώρα.

Η ύπαρξη κατάλληλου εξοπλισμού στο τακτικό επίπεδο, ώστε ο μαχητής να εκμεταλλεύεται άμεσα τα δεδομένα από τα δορυφορικά δίκτυα.

Οι καινοτόμες ιδέες αποτελούν ακρογωνιαίο παράγοντα, που συνεισφέρουν τα μέγιστα στην εξέλιξη των στρατιωτικών εφαρμογών.

Η τεχνητή νοημοσύνη εξελίσσεται ραγδαία με σημαντικές προόδους, στον τομέα των στρατιωτικών εφαρμογών. Η πρόοδος της τεχνητής νοημοσύνης στην άμυνα και στην ασφάλεια, αντιστρέφουν την ποσοτική υστέρηση μιας χώρας. Βέβαια σε συνδυασμό με την ανάπτυξη καινούργιων δογμάτων, εκπόνησης προγραμμάτων εκπαίδευσης, προσαρμογή με ασκήσεις του ανθρωπίνου δυναμικού και ανάπτυξη καινοτομιών.

Πηγές :

European Parliamentary Research Service (EPRS). Defence and artificial intelligence. Author: Sebastian Clapp Members' Research Service PE 569.580 – April 2025

Congressional Research Service. Emerging Military Technologies: Background and Issues for Congress R46458 February 22, 2024

Το Σύγχρονο Στρατιωτικό Δόγμα : Από την Ποσότητα στην Ποιότητα. Άρθρο Τάκη Κατσιμάρδου στο HOTDOG HISTORY 17 Μαΐου 2026 τεύχος 158.

Μεταπτωτικός Μετανθρωπισμός - Όταν οι θετικοί επιστήμονες θεολογούν

Του **Ευάγγελου Κωστή** Υποπλοίαρχου (Ε) ε.α. ΠΝ, Θεολόγου, Μ.Α. Ε.Κ.Π.Α.

Το 2017, το αμερικανικό περιοδικό ευρείας κυκλοφορίας Forbes παρουσίαζε την προοπτική μιας μελλοντικής σύγκλισης διαφορετικών τεχνολογικών, κοινωνικών και ιατρικών εξελίξεων. Ο συντάκτης του άρθρου εκτιμούσε ότι ο μετασχηματισμός που θα προέκυπτε από αυτή τη σύγκλιση θα ήταν «χαοτικός, πολύπλοκος και ενίοτε τρομακτικός», ενώ τα πρώτα σημάδια παρέπεμπαν ήδη σε ένα μέλλον όπου τα όρια, του τι σημαίνει να είσαι άνθρωπος θα γίνονταν ολοένα και πιο δυσδιάκριτα, οδηγώντας προς τον λεγόμενο μετανθρωπισμό (transhumanism)[1].

Ο μετανθρωπισμός είναι ένα φιλοσοφικό και επιστημονικό κίνημα, το οποίο υποστηρίζει τη χρήση υφιστάμενων και αναδυόμενων τεχνολογιών όπως η γενετική μηχανική, η κρυονική, η τεχνητή νοημοσύνη (TN) και η νανοτεχνολογία, με σκοπό την επαύξηση των ανθρώπινων δυνατοτήτων και τη βελτίωση της ανθρώπινης κατάστασης. Οι μετανθρωπιστές οραματίζονται ένα μέλλον στο οποίο η υπεύθυνη εφαρμογή αυτών των τεχνολογιών θα επιτρέπει στους ανθρώπους να επιβραδύνουν, να αναστρέψουν ή να εξαλείψουν τη διαδικασία της γήρανσης, επιτυγχάνοντας αντίστοιχη αύξηση του προσδόκιμου ορίου της ανθρώπινης ζωής, καθώς και να ενισχύσουν τις γνωστικές και αισθητηριακές τους ικανότητες. Το κίνημα υποστηρίζει ότι άνθρωποι με επαυξημένες δυνατότητες θα εξελιχθούν σε ένα βελτιωμένο είδος, το οποίο θα υπερβαίνει την ανθρωπότητα, τον «μετάνθρωπο» (posthuman)[2].

Το 2025, το άρθρο της **Bettina Couderc**, καθηγήτριας της Μοριακής Βιολογίας και Βιοτεχνολογιών στο Πανεπιστήμιο της Τουλούζης και ερευνήτριας του (CERPOP), το οποίο δημοσιεύθηκε στο επιστημονικό περιοδικό Ethics, Medicine and Public Health έχει τον τίτλο **Transhumanism: Towards a New Adam?** Στο εν λόγω άρθρο, η Couderc διευκρινίζει ότι δεν μιλάμε για ενίσχυση δυνατοτήτων της ανθρώπινης φύσης, όσο ο στόχος είναι η αποκατάσταση μιας χαμένης λειτουργίας του ανθρώπινου σώματος[3].

Ο τίτλος και η προβληματική του εν λόγω επιστημονικού άρθρου μας δίνει το έναυσμα να προσεγγίσουμε, σε θεολογικό πλαίσιο, την έννοια ενός «Μεταπτωτικού Μετανθρωπισμού»: πρόκειται ουσιαστικά για την πίστη στη δυνατότητα ανατροπής, μέσω των δυνατοτήτων της ανθρώπινης τεχνολογίας, των συνεπειών της μεταπτωτικής καταστάσεως, όπως η φθορά, η ασθένεια και τελικά ο θάνατος, με την αναβάθμιση της ανθρώπινης φύσεως προς ένα νέο εξελιγμένο είδος, τον λεγόμενο «μετάνθρωπο».

Το πρόγραμμα NESD (Neural Engineering System Design) της υπηρεσίας DARPA (Defense Advanced Research Projects Agency), έχει δημιουργήσει μια νευρική διεπαφή εγκεφάλου η οποία λειτουργεί ως μεταφραστής, μετατρέποντας αμφίδρομα την ηλεκτροχημική δραστηριότητα του εγκεφάλου, σε ψηφιακή δυαδική αναπαράσταση (1,0). Βασισμένος σε αυτές της έρευνες ο **Elon Mask**, δημιούργησε την εταιρία Neuralink, με σκοπό την ανάπτυξη νέων διεπαφών ανθρώπου - υπολογιστικής μηχανής, εμφυτεύσιμες στον ανθρώπινο εγκέφαλο. Στόχος είναι να επιτευχθεί μια στενή ενοποίηση της ανθρώπινης νοημοσύνης με την ψηφιακή νοημοσύνη (digital intelligence). Η εμφυτεύσιμη συσκευή (chip) της διεπαφής συνδέεται με εξαιρετικά λεπτά ηλεκτρόδια στον εγκέφαλο ώστε να μπορούν να διαβάζουν ή θεωρητικά και να γράφουν διεγείροντας νευρώνες, ενώ τα δεδομένα μεταδίδονται ασύρματα μέσω ραδιοκυμάτων τύπου Bluetooth. Αυτή η συσκευή θα μπορούσε να αυξήσει τη μνήμη και θα επέτρεπε επίσης στο άτομο να συνδεθεί στο Διαδίκτυο (έλεγχος τερματικού) χωρίς να χρειάζεται να γράφει ή να μιλάει. Το άρθρο υποστηρίζει ότι το γεγονός, του να επεμβαίνουμε στον εγκέφαλο (τις παρορμήσεις) μπορεί να προκαλέσει αλλαγές στη συμπεριφορά και ακόμη και να τροποποιήσει τις ηθικές αντιλήψεις των ανθρώπων. Ο ίδιος ο **Elon Mask** υποστηρίζει ότι το δικό του chip θα μπορούσε να επιτρέπει στους ανθρώπους,

1 Sarwant Singh, "Transhumanism and the Future of Humanity: 7 Ways the World Will Change by 2030," *Forbes*, November 20, 2017, updated December 10, 2021, https://www.forbes.com/sites/sarwantsingh/2017/11/20/transhumanism-and-the-future-of-humanity-seven-ways-the-world-will-change-by-2030

2 René Östberg, "Transhumanism," *Encyclopaedia Britannica*, last modified August 13, 2026, https://www.britannica.com/topic/transhumanism.

3 B. Couderc, "Transhumanism: Towards a New Adam?," *Ethics, Medicine and Public Health* 33 (2025): 2, https://doi.org/10.1016/j.jemep.2025.101091

εκτός από την αποκατάσταση μιας χαμένης λειτουργίας του ανθρώπινου σώματος, να «φωτίζει τη συνείδηση». Εδώ πραγματικά βλέπουμε, σημειώνει η Couderc τη γέννηση του μετανθρωπισμού, ειδικά αν συνδυάσουμε αυτές τις δυνατότητες με τη δυνατότητα να τροποποιήσουμε κάποια από τα όργανά μας (cyborg)[4].

Όπως αναφέρει η συγγραφέας του άρθρου, θα είναι δύσκολο κατά τις επόμενες δεκαετίες να αναζωογονηθεί ή ακόμα και να γίνει αθάνατο το θνητό ανθρώπινο σώμα, παρά τα εμφυτεύματα. Γι' αυτό η λύση θα ήταν να μεταφερθεί η ανθρώπινη συνείδηση (πνεύμα και ψυχή) σε έναν άλλο βιολογικό οργανισμό ή ακόμη και σε μηχανή. Η δυνατότητα του λεγόμενου mind uploading σημειώνει η Couderc, όπως υποστηρίζει ο καθηγητής **Ray Kurzweil**, θα μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα στα επόμενα 30 χρόνια[5]. «Παρά τις υπέροχες μελλοντικές δυνατότητες της ιατρικής, η αληθινή ανθρώπινη μακροζωία θα επιτευχθεί μόνο όταν απομακρυνθούμε εντελώς από τα βιολογικά μας σώματα υποστηρίζει ο Kurzweil. Καθώς προχωράμε προς μια ύπαρξη βασισμένη στο λογισμικό, θα αποκτήσουμε τα μέσα για να δημιουργούμε αντίγραφα του ε.α.υτού μας (αποθηκεύοντας τα βασικά πρότυπα που στηρίζουν τη γνώση, τις δεξιότητες και την προσωπικότητά μας σε ένα ψηφιακό περιβάλλον), επιτρέποντας έτσι μια εικονική αθανασία»[6]. Τα βιολογικά μέρη των σωμάτων μας θα αντικατασταθούν από μηχανικά μέρη και αυτό θα μπορούσε να συμβεί ήδη μέχρι το 2100 αναφέρει η Couderc[7].

Αυτό όμως που χαρακτηρίζει στις δυτικές κοινωνίες μας τον άνθρωπο, σημειώνει η Couderc, είναι ο συνδυασμός ενός σώματος και μιας συνείδησης (πνεύμα, ψυχή)... Χωρίς σώμα μια μηχανή δεν θα γίνει ποτέ υπεράνθρωπος γιατί δεν θα είναι της ίδιας φύσης. Αυτό που επίσης ορίζει ένα πρόσωπο είναι η συνείδησή του (ο ηθικός νόμος στην καρδιά του) και η ελεύθερη βούλησή του[8].

Παρόλο που ο μετανθρωπισμός εμφανίζεται ως ένα κοσμικό κίνημα, σημειώνει η Couderc, είναι παράδοξο ότι το ιδανικό ον που επιδιώκει να δημιουργήσει βρίσκεται πολύ κοντά στον βιβλικό Αδάμ πριν από την Πτώση. Ένα αθάνατο ον στον Κήπο της Εδέμ, απαλλαγμένο από την οδύνη, που διαθέτει γνώση και ζει σε κατάσταση ευτυχούς γαλήνης, αγαπώμενο από τον Θεό. Πρόκειται για έναν Αδάμ που δεν γνώρισε την Πτώση και την εκδίωξη από τον Παράδεισο, ούτε τη σωματική και ηθική φθορά και τη θνητότητα. Καθώς όμως η δημιουργία ex nihilo, κατά το πρότυπο της δημιουργίας του ανθρώπου από τον Θεό, είναι αδύνατη για τον άνθρωπο, ο μετανθρωπισμός συνίσταται στην αναβάθμιση του ήδη υπάρχοντος ανθρώπου με σκοπό την προσέγγιση ενός ιδεώδους. Θα πρόκειται, όπως σημειώνει η Couderc, για τροποποίηση του ανθρώπινου προσώπου, τις ιστορικές αιτίες των οποίων εντοπίζει στην εκκοσμίκευση, στους δύο Παγκοσμίους Πολέμους και στα ολοκληρωτικά καθεστώτα του προηγούμενου αιώνα[9].

Στην Αγία Γραφή ωστόσο βλέπουμε ότι μετά την πτώση ολόκληρη η κτίση συνεχίζει να παραμένει στη «δουλεία της φθοράς» (Ρωμ. 8,21). Σύμφωνα με τον αστροφυσικό **Hugh Ross**, μια τέτοια συνεχιζόμενη σκλαβιά στη φθορά περιγράφει καλά ο δεύτερος νόμος της θερμοδυναμικής (εντροπία), ο οποίος δηλώνει ότι όσο προχωρά ο χρόνος, το σύμπαν περιέρχεται προοδευτικά σε αταξία, αποσυντίθεται και εξαντλείται[10].

α. Κριτική συζήτηση - Επιστημονικές θέσεις

Στη συνέχεια παρατίθενται επιστημονικά και φιλοσοφικά επιχειρήματα, παγκοσμίου φήμης επιστημόνων, τα περισσότερα εκ των οποίων βασίζονται σε πολύ θεμελιώδη θεωρήματα των θετικών επιστημών, σχετικά με τα όρια της δυνατότητας πλήρους αναγωγής της ανθρώπινης διανοητικής λειτουργίας σε υπολογιστικές διαδικασίες.

Ο **Albert Einstein** σε επιστολή του προς τον **Erwin Schrödinger**, στις 19 Ιουνίου 1935, επισημαίνει ότι «η πραγματική δυσκολία έγκειται στο γεγονός ότι η φυσική είναι ένα είδος μεταφυσικής. Η φυσική περιγράφει την «πραγματικότητα». Δεν γνωρίζουμε όμως τι είναι η «πραγματικότητα»[11]. Η επισήμανση αυτή θέτει εξαρ-

4 B. Couderc, "Transhumanism: Towards a New Adam?," *Ethics, Medicine and Public Health* 33 (2025): 2-3, https://doi.org/10.1016/j.jemep.2025.101091

5 Couderc, "Transhumanism," 3.

6 Ray Kurzweil, "Reinventing Humanity: The Future of Machine–Human Intelligence," *The Futurist,* (March–April 2006): 44, https://www.singularity.com/KurzweilFuturist.pdf?utm_source=chatgpt.com

7 Couderc, "Transhumanism," 3.

8 Couderc, "Transhumanism," 3.

9 Couderc, "Transhumanism," 1.

10 Hugh Ross, *The Creator and the Cosmos: How the Greatest Scientific Discoveries of the Century Reveal God*, 3rd expanded ed. (Colorado Springs, CO: NavPress, 2001), 26, Internet Archive, https://archive.org/details/creatorcosmoshow0000ross/page/n7/mode/2up?q=slavery+to+decay

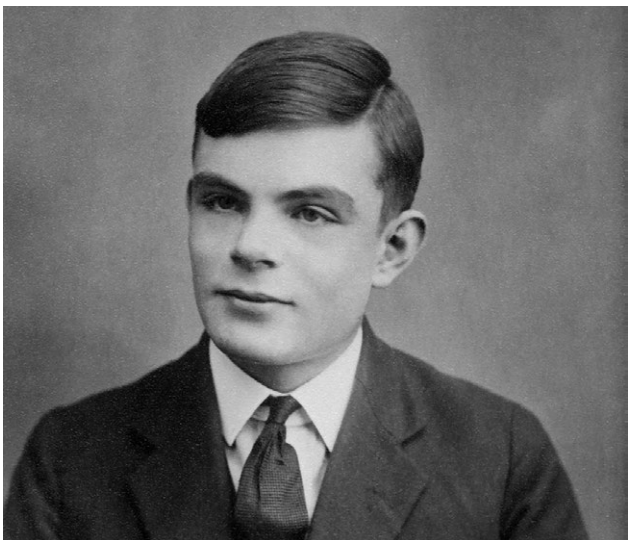
11 Galina Weinstein, "Einstein's 1935 Letters to Schrödinger and Popper and the Boundaries of the PBR ψ-Epistemic Framework," *arXiv*, November 28, 2025, 3, https://doi.org/10.48550/

χής ένα κρίσιμο επιστημολογικό όριο.

Ο διακεκριμένος Αμερικανός θεωρητικός φυσικός **Heinz Pagels** (1939–1988), σημειώνει ότι αν και συχνά συγκρίνεται ο ηλεκτρονικός υπολογιστής με τον εγκέφαλο, είναι πολύ διαφορετικοί. Διαφέρουν τόσο, όσο διαφέρει ένα άλογο με ένα τραίνο[12]. Επίσης ο Pagels αναφέρει ότι το θεώρημα του **Allonzo Church** «δηλώνει ότι καμία μηχανή Turing δεν μπορεί να αποφασίζει, εάν ένας τυχαίος λογικός τύπος είναι λογικά έγκυρος ή όχι. Αυτό το αποτέλεσμα φαίνεται να κάνει πιστευτή την περίφημη παρατήρηση του Gödel, ότι δηλαδή υπάρχουν πράγματα τα οποία μπορεί να κάνει ο νους, αλλά όχι ο εγκέφαλος. Μπορεί βέβαια, σημειώνει ο Pagels, να συνεπάγεται απλώς ότι ο εγκέφαλός μας δεν ανάγεται σε μια καθολική μηχανή Turing»[13].

Ο φυσικομαθηματικός **Roger Penrose** (Nobel 2020), αναφέρει ότι: «Ανάμεσα στις έννοιες τις οποίες αναμφίβολα καθιέρωσε ο **Gödel** ήταν ότι κανένα τυπικό σύστημα αυστηρών μαθηματικών κανόνων δεν αρκεί, ούτε καν θεωρητικά, για να αποδείξει όλες τις αληθείς προτάσεις της αριθμητικής. Αυτό είναι σίγουρα αξιοσημείωτο. Όμως, τα συμπεράσματα του Gödel έδειξαν κάτι περισσότερο απ' αυτό, ότι η ανθρώπινη κατανόηση και διαίσθηση δεν μπορούν να αναχθούν σε κανένα σύνολο υπολογιστικών κανόνων. Αυτό που πράγματι έδειξε είναι ότι κανένα τέτοιο σύστημα κανόνων δεν μπορεί ποτέ να είναι αρκετό για να αποδείξει ακόμα κι εκείνες τις προτάσεις της αριθμητικής των οποίων η αλήθεια είναι προσεγγίσιμη, θεωρητικά, από την ανθρώπινη διαίσθηση. Ενώ η ίδια η ανθρώπινη διαίσθηση δεν μπορεί να αναχθεί σε κανένα σύνολο κανόνων»[14].

Ο θεωρητικός φυσικός, κοσμολόγος και αστροβιολόγος **Paul Davies** σημειώνει ότι: «Το θεώρημα του Gödel έχει επίσης χρησιμοποιηθεί για να υποστηριχθεί η μη μηχανιστική φύση του νου. Σε ένα δοκίμιο με τίτλο "Νους, Μηχανές και Gödel", ο **Lucas** υποστηρίζει ότι η ανθρώπινη νοημοσύνη δεν μπορεί ποτέ να επιτευχθεί από υπολογιστές: "Το θεώρημα του Gödel μου φαίνεται να αποδεικνύει ότι ο Μηχανισμός είναι εσφαλμένος, δηλαδή ότι οι νόες δεν μπορούν να εξηγηθούν ως μηχανές". Η ουσία του επιχειρήματός του είναι ότι

Alan Turing (1912–1954).
Source: Pictures from History / Pictures from History/Universal Images Group via Getty Images

εμείς, ως ανθρώπινα όντα, μπορούμε να ανακαλύψουμε μαθηματικές αλήθειες για τους αριθμούς, τις οποίες ένας υπολογιστής, προγραμματισμένος να λειτουργεί μέσα σε ένα σταθερό σύνολο αξιωμάτων και επομένως υποκείμενος στο θεώρημα του Gödel, δεν μπορεί να αποδείξει μόνος του. Όσο πολύπλοκη κι αν είναι μια μηχανή που κατασκευάζουμε […] θα υπόκειται στη διαδικασία του Gödel για την εύρεση μιας πρότασης μη αποδείξιμης μέσα σε αυτό το σύστημα. Η μηχανή δεν θα μπορεί να αναγνωρίσει αυτή την πρόταση ως αληθή, μολονότι ένας νους μπορεί να διακρίνει ότι είναι αληθής. Επομένως, η μηχανή εξακολουθεί να μην αποτελεί επαρκές μοντέλο του νου»[15].

Σημειώνουν οι **Ι. Βλαχάβας, Π. Κεφαλάς, Ν. Βασιλειάδης, Φ. Κόκκορας, Η. Σακελλαρίου.** «Ο **Turing** έχει πει ότι για να είναι μια μηχανή ευφυής πρέπει να έχει συνείδηση. Δηλαδή να γνωρίζει τη δική της διανοητική κατάσταση (mental states) και λειτουργία. Η διανοητική κατάσταση όμως δεν είναι ανεξάρτητη της αρχιτεκτονικής, στην οποία εκτελείται. Δηλαδή διανοητικές καταστάσεις δεν μπορούν να αναπαραχθούν απλά από ένα πρόγραμμα που έχει την ίδια συμπεριφορά εισόδου εξόδου με τους νευρώνες του ανθρώπινου εγκεφάλου. Θα απαιτούνταν το πρόγραμμα να εκτελείται σε μια ίδια αρχιτεκτονική. Συνεπώς ο μηχανισμός έχει σημασία ακόμη και κάτω από μια συμπεριφορική θεώρηση της

arXiv.2511.23125

12 Αρχιμ. Ιωάννης Κωστώφ, *Ψυχή και Μηχανές* (Αθήνα: Υπακοή, 2022), 29-30.

13 Αρχιμ. Ιωάννης Κωστώφ, *Περίπατοι στην Επιστήμη* (Ωρωπός: Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός, 2022), 139–40.

14 Αρχιμ. Ιωάννης Κωστώφ, *Ψυχή και Μηχανές* (Αθήνα: Υπακοή, 2022), 20-21.

15 Paul Davies, *God and the New Physics* (New York: Simon and Schuster, 1983), 94, Internet Archive, https://archive.org/details/godnewphysics00davi/page/94/mode/2up

νοημοσύνης. ...Επιπλέον είπε ότι η προσπάθεια να τις κάνουμε να έχουν και συνείδηση είναι κάτι για το οποίο δεν είμαστε αρκετά εφοδιασμένοι να πράξουμε γιατί δεν μπορούμε να το προσδιορίσουμε με ακρίβεια. Δηλαδή είναι αδύνατο το ανθρώπινο μυαλό να κατανοήσει την δική του συνείδηση/επίγνωση (consciousness). Ισχύει ότι, οτιδήποτε μπορείς να περιγράψεις με μια σειρά απλών υπολογισμών με αριθμούς και λογικές συνθήκες (που μπορεί να είναι αληθείς ή ψευδείς) μπορεί να επιλυθεί από έναν υπολογιστή. Οπότε στο ερώτημα αν οι μηχανές είναι ή θα γίνουν πιο έξυπνες από τους ανθρώπους, η απάντηση δίνεται πάλι από τον Turing στο «επιχείρημα της άτυπης συμπεριφοράς (argument from informality of behavior). Σε αυτό αναφέρεται ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι μακράν πολύ πιο σύνθετη ώστε να αναπαρασταθεί από ένα οποιοδήποτε σύστημα κανόνων και εφόσον οι υπολογιστές δεν κάνουν τίποτα περισσότερο από το να ακολουθούν ένα σύνολο κανόνων δεν μπορούν να παράξουν συμπεριφορά τόσο έξυπνη όσο η ανθρώπινη»[16].

β. Θεολογικο-φιλοσοφική προσέγγιση της προσπάθειας για μια αναβάθμιση της ανθρώπινης φύσεως μέσω τεχνολογίας

Είναι φανερό ότι μετά την πτώση τον πρωτοπλάστων υφίσταται ο πειρασμός να αναβαθμίσουμε την ανθρώπινη φύση όπως αναφέρει ο π. Νικόλαος Λουδοβίκος. Για κάποιους μετανθρωπιστές μάλιστα ο πειρασμός είναι να εξελιχθούμε σε θεούς μέσω της τεχνολογίας. Ο Αμερικανός μαθηματικός φυσικός και κοσμολόγος καθηγητής του Πανεπιστημίου Tulane **Frank Tipler**[17] στο έργο του The Physics of Immortality (1994), κάνει χρήση της θεωρίας του «Σημείου Ωμέγα» (Omega Point) του Γάλλου Ιησουίτη θεολόγου και παλαιοντολόγου **Pierre Teilhard de Chardin** για να διατυπώσει μια αντίληψη περί Θεού ως κοσμικής υπολογιστικής νοημοσύνης, ταυτιζόμενης με το Ωμέγα. Με την επίτευξη του Σημείου Ωμέγα, όλοι οι άνθρωποι θα βιώσουν μια υπολογιστική ανάσταση (computational resurrection) και θα καταστούν αθάνατοι[18].

1. Η Ορθόδοξη διδασκαλία για τη διάκριση μεταξύ θείας ουσίας και ακτίστων ενεργειών

Στην Ορθόδοξη Εκκλησιαστική Παράδοση οι Πατέρες της Εκκλησίας διδάσκουν ότι η πίστη είναι Αποκάλυψη του Θεού στον άνθρωπο[19]. Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς όπως και ολόκληρη η διδασκαλία της Ορθόδοξης Παράδοσης, διέκρινε τη θεία ουσία από τις άκτιστες ενέργειες του Θεού και υποστήριζε ότι το ορώμενο από τους ησυχαστές φως είναι όχι η ουσία, αλλά η άκτιστη και ουσιώδης ενέργεια του Θεού, η οποία είναι μεθεκτή από τους ανθρώπους, μολονότι η θεία ουσία είναι αμέθεκτη.[20] Δίδασκε ο άγιος Γρηγόριος, ότι το φως της θείας Μεταμορφώσεως, το οποίο έγινε ορατό στους Αποστόλους, είναι άκτιστο και δεν ταυτίζεται με τη θεία ουσία. Πρόκειται για άκτιστη θεία Χάρη και δόξα, ενώ η θεία ουσία παραμένει «ἀμέθεκτη, ἀκατάληπτη, ἀόρατη»[21]. Είναι, δηλαδή, οι άκτιστες ενέργειες του Θεού ο τρόπος κοινωνίας του κτιστού ανθρώπου με τον άκτιστο Θεό και Δημιουργό του, μέσα από την ασκητική και προσευχητική πορεία καθάρσεως του νου, με τη Χάρη του Αγίου Πνεύματος[22]. Κατά τον άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά, αυτός που θεωρεί άκτιστη μόνο την ουσία του Θεού, αλλά μη και τας αϊδίους ενεργείας Αυτού αντιβαίνει στους αγίους Πατέρας της Εκκλησίας[23].

2. Θωμάς Ακινάτης: Από τη μη διάκριση μεταξύ θείας ουσίας και ακτίστων ενεργειών στον Θεό, προς την επιθυμία τεχνολογογικής αναβάθμισης της ανθρώπινης φύσεως

Οι αιτιώδεις ρίζες του φαινόμενου της προσπάθειας μιας αναβάθμισης της ανθρώπινης φύσης, φαίνεται να εντοπίζονται στον μεσαίωνα, μετά το σχίσμα, στα πλαίσια μιας αποκλίνουσας δυτικής και σχολαστικής εκκοσμικευμένης θεολογίας. Η σχολαστική θεολογία της Δύσης, με κύριο εκπρόσωπό της τον Θωμά Ακινάτη (1225–1274), προσπάθησε μέσω της φιλοσοφίας να

16 Ι. Βλαχάβας, Π. Κεφαλάς, Ν. Βασιλειάδης, Φ. Κόκορας και Ή. Σακελαρίου, *Τεχνητή Νοημοσύνη*, 4η έκδ. (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 2020), 6–7.

17 Tulane University, School of Science and Engineering, "Frank J. Tipler," ανακτήθηκε 10 Σεπτεμβρίου 2026, https://sse.tulane.edu/frank-j-tipler

18 René Östberg, "Transhumanism," *Encyclopaedia Britannica*, last modified August 13, 2026, https://www.britannica.com/topic/transhumanism.

19 Αρχιμ. Ιερόθεος Βλάχος, *Εκκλησία και Εκκλησιαστικό Φρόνημα*, 1η έκδ. (Λεβαδεία: Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου Πελαγίας, 1990), 236.

20 Βλάσιος Ιω. Φειδάς, *Εκκλησιαστική Ιστορία Β΄: Από την Εικονομαχία μέχρι τη Μεταρρύθμιση* (Αθήναι, 1994), 511.

21 Γρηγόριος Παλαμάς, *Άπαντα τα έργα*, τόμ. 6, *Προς Ακίνδυνον: Λόγοι αντιρρητικοί Δ΄–Ζ΄*, εισ., κείμενο, μτφρ. και σχόλια Παναγιώτης Κ. Χρήστου (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς», 1987), 335.

22 Αρχιμ. Ιερόθεος Βλάχος, *Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία*, 4η έκδ. (Λεβαδεία: Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου Πελαγίας, 1992), 137.

23 Αρχιμ. Ιερόθεος Βλάχος, *Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς ως Αγιορείτης*, 1η έκδ. (Λεβαδεία: Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου Πελαγίας, 1992), 315.

Ο Θωμάς Ακινάτης (1225–1274).
Source: sedmak / Getty Images

κατανοήσει λογικά την Αποκάλυψη του Θεού και να εναρμονίσει τη θεολογία με τη φιλοσοφία[24]. Κατά τον π. Νικόλαο Λουδοβίκο, ο Θωμάς Ακινάτης δεν δέχεται πραγματική οντολογική διάκριση μεταξύ θείας ουσίας και θείων ενεργειών, αλλά θεωρεί τις θείες ενέργειες οντολογικά ενωμένες με τη θεία ουσία[25]. Όπως σημειώνει ο π. Νικόλαος Λουδοβίκος, για τον Ακινάτη, οποιαδήποτε σχέση μεταξύ Θεού και κτίσματος μπορεί να είναι μόνο κτιστή[26]. Έτσι, η άκτιστη Χάρη, καθίσταται κτιστή ως προς τα κτίσματα, για λόγους αυστηρά φιλοσοφικούς μάλλον παρά θεολογικούς[27]. Εάν η Χάρη μέσω της οποίας σχετίζεται ο άνθρωπος με τον Θεό νοείται ως κτιστή, τότε ο άνθρωπος δεν μπορεί να μετέχει στον ίδιο τον άκτιστο Θεό Δημιουργό του, αλλά σε κτιστό αποτέλεσμα της θείας ενέργειας. Αυτό καθιστά εντελώς άγνωστο τον Θεό για τον άνθρωπο και αδύνατη τη σωτηρία του[28]. Ο κτιστός άνθρωπος παραμένει εντός των ορίων της κτιστότητάς του και δεν μπορεί να πετύχει την κατά Χάριν θέωση και ένωσή του με τον Θεό. «Η ατομικότητα, στον Ακινάτη κατοχυρώνεται τραυματικά, δηλαδή από έναν Θεό, ο οποίος είναι κλεισμένος στον ε.α.υτό του με αποτέλεσμα ο άνθρωπος να κλειστεί επίσης στον ε.α.υτό του, και αυτή η αυτοαναφορικότητα είναι ένα τραύμα για τη δυτική σκέψη»[29]. Σε αυτό το σημείο ο π. Νικόλαος βλέπει ένα σπέρμα αυτού που ονομάζει σύγχρονο αυτοαναφορικό υποκείμενο, το οποίο, κατά την εποχή της νεωτερικότητας, ξεκινά από το «σκέφτομαι, άρα υπάρχω» (cogito ergo sum) του Descartes (1596–1650). Το νεωτερικό υποκείμενο «...usually aspires to change everything according to his own will to power», συνήθως επιδιώκει να αλλάξει τα πάντα σύμφωνα με τη δική του θέληση για δύναμη[30]. Ο Descartes υποστήριζε ότι το εγώ μπορεί να είναι νοητό και χωρίς το σώμα «Cartesian dualism was advanced based on the conceivability of the self without the body»[31]. Μέσω της ακραίας μορφής του πλατωνικού δυϊσμού του Descartes, ο οποίος συμπυκνωνόταν στη διάκριση μεταξύ «νοητικής ουσίας» και «εκτατής ουσίας», διαμορφώθηκε το αρχικό πλαίσιο της νεότερης επιστήμης. Στην επιστήμη και τη δυτική θεολογία επικράτησε η μηχανιστική, αντί της μυστικής, θεώρηση της σχέσεως πνεύματος–κόσμου και νου–σώματος. Το σώμα αντιμετωπίστηκε ως μηχανή και ως κλειστό σύστημα, σε σχέση με το οποίο το πνεύμα, ο νους και ο Θεός νοούνταν ως εξωτερικοί παράγοντες. Μια αντίληψη η οποία σύμφωνα με την Keller, κυριάρχησε στη δυτική σκέψη, μέχρι τον 20ό αιώνα[32]. Αυτός ο ακραίος πλατωνικός δυϊσμός του Descartes και η συνακόλουθη μηχανιστική θεώρηση του σώματος, σε συνδυασμό με την ανάδυση του αυτοαναφορικού νεωτερικού υποκειμένου, φαί-

24 Αρχιμ. Ιερόθεος Βλάχος, *Εκκλησία και Εκκλησιαστικό Φρόνημα*, 1η έκδ. (Λεβαδεία: Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου Πελαγίας, 1990), 236.

25 Nikolaos Loudovikos, "Being and Essence Revisited: Reciprocal Logoi and Energies in Maximus the Confessor and Thomas Aquinas, and the Genesis of the Self-referring Subject," *Revista Portuguesa de Filosofia* 72, no. 1 (2016): 128, https://www.jstor.org/stable/43816277

26 Loudovikos, "Being and Essence Revisited," 123.

27 Loudovikos, "Being and Essence Revisited," 138.

28 Βλάχος, *Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς ως Αγιορείτης*, 312–13.

29 Νικόλαος Λουδοβίκος, «Ο Ελληνας έχει εγκαταλείψει, λόγω συλλογικής κατάθλιψης, την προσπάθεια να μπει στην ιστορία ξανά», συνέντευξη στη HuffPost Greece, 24 Μαρτίου 2016, https://www.huffingtonpost.gr/kinonia/nikolaos-loudovikos-o-ellinas-echi-egkatalipsi-logo-sillogikis-katathlipsis-tin-prospathia-na-bi-stin-istoria-xana/

30 Loudovikos, "Being and Essence Revisited,"140.

31 Charles Taliaferro, "Dualism," in *Encyclopedia of Science and Religion*, ed. J. Wentzel Vrede van Huyssteen (New York: Macmillan Reference USA, 2003), 230.

32 Catherine Keller, "Embodiment," in *Encyclopedia of Science and Religion*, ed. J. Wentzel Vrede van Huyssteen (New York: Macmillan Reference USA, 2003), 255.

νεται να δημιουργούν σημαντικές προϋποθέσεις για τη σύγχρονη αντίληψη της τεχνολογικής τροποποίησης και τελικά, της θέλησης για αναβάθμιση της ανθρώπινης φύσης.

Στην Ορθόδοξη θεολογία το ανθρώπινο σώμα καταξιώνεται και μετέχει στην πνευματική ζωή του ανθρώπου. Κατά τον άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά, τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος που ενεργούν στην ψυχή εκείνων που προκόπτουν κατά Θεόν εκδηλώνονται και στο σώμα…

Κατά συνέπεια σημειώνει ο άγιος, όποιος αρνείται αυτή την πνευματική μεταμόρφωση του σώματος οδηγείται, στην άρνηση και της μετά σώματος ζωής κατά τον άφθαρτο μέλλοντα αιώνα[33]. Αντίθετα, κατά τον π. Νικόλαο Λουδοβίκο, στον Θωμά Ακινάτη η ενσώματη κατάσταση του ανθρώπου αποτελεί εμπόδιο για την άμεση θέα του Θεού, η οποία καθίσταται δυνατή μετά θάνατον[34].

Για την Ορθόδοξη Παράδοση, η πραγματική ανακαίνιση της ανθρώπινης φύσεως, δεν αποτελεί ένα μελλοντικό τεχνολογικό εγχείρημα, αλλά έχει ήδη εγκαινιαστεί με την Ενανθρώπηση του Θεού Λόγου. Ο άκτιστος Θεός ενώθηκε υποστατικώς με την κτιστή ανθρώπινη φύση, ατρέπτως, ασυγχύτως, αχωρίστως και αδιαιρέτως. Η ένωση αυτή αποτελεί τη βάση για τη θέωση του ανθρώπου κατά Χάριν. Υπό το φως της Ενανθρωπήσεως του Χριστού, ολόκληρος ο υλικός κόσμος, στην ιστορία του οποίου εισήλθε, ο ίδιος ο Θεός, προσλαμβάνει ακόμα μεγαλύτερη οντολογική αξία. Υπό αυτή την προοπτική, η Ορθόδοξη θεολογία προσεγγίσει πολύ θετικά την επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο, όταν αυτή αποβλέπει στη θεραπεία, στην ανακούφιση του ανθρώπινου πόνου και στη βελτίωση της επίγειας ζωής. Η κατάφαση αυτή όμως, προϋποθέτει ότι η επιστήμη δεν αποθεώνεται, δεν αυτονομείται και δεν μετατρέπεται από μέσο διακονίας του ανθρώπου σε αυτοσκοπό ή σε υποκατάστατο της σωτηρίας, αποκομμένο από την πηγή της Αλήθειας.

33 Γρηγόριος Παλαμάς, *Άπαντα τα έργα*, τόμ. 3, *Πραγματείαι δογματικαί και ομολογιακαί*, εισ., κείμενο, μτφρ. και σχόλια Παναγιώτης Κ. Χρήστου, Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας 61 (Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς», 1983), 509.

34 Νικόλαος Λουδοβίκος, «Ο Έλληνας έχει εγκαταλείψει, λόγω συλλογικής κατάθλιψης, την προσπάθεια να μπει στην ιστορία ξανά», συνέντευξη από τον Δημοσθένη Γκαβέα, *HuffPost Greece*, 24 Μαρτίου 2016, https://www.huffingtonpost.gr/kinonia/nikolaos-loudovikos-o-ellinas-echi-egkatalipsi-logo-sillogikis-katathlipsis-tin-prospathia-na-bi-stin-istoria-xana/

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α. Ελληνική

Βλαχάβας, Ι., Π. Κεφαλάς, Ν. Βασιλειάδης, Φ. Κόκορας και Ή. Σακελαρίου. ***Τεχνητή Νοημοσύνη***. 4η έκδ. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 2020.

Βλάχος, Ιερόθεος, Αρχιμ. ***Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς ως Αγιορείτης***. 1η έκδ. Λεβαδεία: Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου Πελαγίας, 1992.

———. ***Εκκλησία και Εκκλησιαστικό Φρόνημα***. 1η έκδ. Λεβαδεία: Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου Πελαγίας, 1990.

———. ***Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία***. 4η έκδ. Λεβαδεία: Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου Πελαγίας, 1992.

Γρηγόριος Παλαμάς. ***Άπαντα τα έργα***. Τόμ. 3, ***Πραγματείαι δογματικαί και ομολογιακαί***. Εισαγωγή, κείμενο, μετάφραση και σχόλια Παναγιώτη Κ. Χρήστου. Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας 61. Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς», 1983.

———. ***Άπαντα τα έργα***. Τόμ. 6, ***Προς Ακίνδυνον: Λόγοι αντιρρητικοί Δ΄–Ζ΄***. Εισαγωγή, κείμενο, μετάφραση και σχόλια Παναγιώτη Κ. Χρήστου. Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας 88. Θεσσαλονίκη: Πατερικαί Εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς», 1987.

Κωστώφ, Ιωάννης, Αρχιμ. ***Περίπατοι στην Επιστήμη***. Ωρωπός: Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός, 2022.

———. ***Ψυχή και Μηχανές***. Αθήνα: Υπακοή, 2022.

Λουδοβίκος, π. Νικόλαος. «Ο Έλληνας έχει εγκαταλείψει, λόγω συλλογικής κατάθλιψης, την προσπάθεια να μπει στην ιστορία ξανά». Συνέντευξη από τον Δημοσθένη Γκαβέα. ***HuffPost Greece***, 24 Μαρτίου 2016. https://www.huffingtonpost.gr/kinonia/nikolaos-loudovikos-o-ellinas-echi-egkatalipsi-logo-sillogikis-katathlipsis-tin-prospathia-na-bi-stin-istoria-xana/

Φειδάς, Βλάσιος Ιω. ***Εκκλησιαστική Ιστορία Β΄: Από την Εικονομαχία μέχρι τη Μεταρρύθμιση***. Αθήναι, 1994.

β. Ξενόγλωσση

Couderc, B. "Transhumanism: Towards a New Adam?" ***Ethics, Medicine and Public Health*** 33 (2025): 101091. https://doi.org/10.1016/j.jemep.2025.101091

Davies, Paul. ***God and the New Physics***. New York: Simon and Schuster, 1983. Internet Archive

Keller, Catherine. "Embodiment." In ***Encyclopedia of Science and Religion***, edited by J. Wentzel Vrede van Huyssteen, 254–56. New York: Macmillan Reference USA, 2003.

Kurzweil, Ray. "Reinventing Humanity: The Future of Machine–Human Intelligence." ***The Futurist***, (March–April 2006): 39–46. https://www.singularity.com/KurzweilFuturist.pdf

Loudovikos, Nikolaos. "Being and Essence Revisited: Reciprocal Logoi and Energies in Maximus the Confessor and Thomas Aquinas, and the Genesis of the Self-referring Subject." ***Revista Portuguesa de Filosofia*** 72, no. 1 (2016): 117–46. https://www.jstor.org/stable/43816277

Östberg, René. "Transhumanism." ***Encyclopaedia Britannica***. Last modified August 13, 2026. https://www.britannica.com/topic/transhumanism

Ross, Hugh. ***The Creator and the Cosmos: How the Greatest Scientific Discoveries of the Century Reveal God***. 3rd expanded ed. Colorado Springs, CO: NavPress, 2001. Internet Archive

Singh, Sarwant. "Transhumanism and the Future of Humanity: 7 Ways the World Will Change by 2030." ***Forbes***, November 20, 2017. Updated December 10, 2021. https://www.forbes.com/sites/sarwantsingh/2017/11/20/transhumanism-and-the-future-of-humanity-seven-ways-the-world-will-change-by-2030

Taliaferro, Charles. "Dualism." In ***Encyclopedia of Science and Religion***, edited by J. Wentzel Vrede van Huyssteen, 229–31. New York: Macmillan Reference USA, 2003.

Tulane University, School of Science and Engineering. "Frank J. Tipler." Ανακτήθηκε 10 Σεπτεμβρίου 2026. https://sse.tulane.edu/frank-j-tipler

Weinstein, Galina. "Einstein's 1935 Letters to Schrödinger and Popper and the Boundaries of the PBR ψ-Epistemic Framework." ***arXiv***, November 28, 2025. https://doi.org/10.48550/arXiv.2511.23125

Πόσο επικίνδυνα λανθασμένες μπορεί να είναι οι απαντήσεις του ChatGPT;

Της **Χρύσας Κυριαζή** Ανθυποπλοιάρχου (ΤΥ) ΠΝ

Την εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης συνηθίσαμε να χρησιμοποιούμε πολύ στην καθημερινότητά μας εργαλεία όπως το ChatGPT. Του ζητάμε ιδέες, λύσεις, ονόματα, ιστορικά γεγονότα, να μας θυμίσει με λεπτομέρειες πράγματα που έχουν συμβεί στο παρελθόν, ακόμα και να "μαντέψει" το μέλλον.

Το ChatGPT μπορεί κάποιες φορές να δίνει απαντήσεις που φαίνονται απόλυτα σωστές, αλλά στην πραγματικότητα αποδεικνύονται εντελώς λάθος. Και αυτό είναι ίσως το πιο επικίνδυνο χαρακτηριστικό των σύγχρονων εργαλείων τεχνητής νοημοσύνης. Τα λάθη δεν είναι πάντα εύκολο να εντοπιστούν. Μια λανθασμένη πληροφορία μπορεί να παρουσιάζεται με τρόπο τόσο σαφή και βέβαιο, ώστε ο χρήστης να θεωρήσει ότι είναι αξιόπιστη χωρίς να σκεφτεί να την αμφισβητήσει ή να την επαληθεύσει.

Ας υποθέσουμε ότι θέτετε μια σημαντική ερώτηση σε ένα εργαλείο τεχνητής νοημοσύνης, όπως το ChatGPT, το Claude ή το Gemini, και λαμβάνετε μια απάντηση που φαίνεται απόλυτα σωστή, καλογραμμένη και αξιόπιστη. Στη συνέχεια, όμως, διαπιστώνετε ότι είναι λάθος. Αυτό δεν σημαίνει ότι το σύστημα προσπάθησε να σας παραπλανήσει, αλλά ότι μπορεί να δημιουργήσει μια πληροφορία που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, παρουσιάζοντάς την ωστόσο με τρόπο που φαίνεται πειστικός. Το φαινόμενο αυτό είναι γνωστό ως «παραίσθηση» της τεχνητής νοημοσύνης (AI hallucination) και αποτελεί μία από τις σημαντικές προκλήσεις κατά τη χρήση σύγχρονων συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης.

Όταν χρησιμοποιούμε εργαλεία τεχνητής νοημοσύνης στην εργασία μας, στην έρευνα, στην επεξεργασία ιατρικών δεδομένων ή στη λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων, οι συνέπειες μιας ανακριβούς απάντησης μπορεί να είναι σημαντικές. Το ίδιο ισχύει όταν χρησιμοποιούμε την ΤΝ για οικονομικές αποφάσεις, επενδύσεις ή τη δημιουργία περιεχομένου. Σε τέτοιες περιπτώσεις, ένα λάθος δεν αποτελεί απλώς μια μικρή αστοχία. Μπορεί να οδηγήσει σε λανθασμένα συμπεράσματα, εσφαλμένες αποφάσεις, απώλεια αξιοπιστίας ή ακόμη και οικονομική ζημία.

Για το λόγο αυτό, όσο πιο πολύ ενσωματώνουμε την ΤΝ στην καθημερινότητά μας, τόσο πιο σημαντικό είναι να κατανοήσουμε πότε αυτή είναι χρήσιμη, πότε κάνει λάθος και γιατί οι AI παραισθήσεις αποτελούν ένα τόσο κρίσιμο πρόβλημα.

Τι είναι οι AI παραισθήσεις (AI hallucinations);

Οι AI παραισθήσεις (AI hallucinations) εμφανίζονται όταν ένα σύστημα τεχνητής νοημοσύνης παρουσιάζει ως αληθινή μια πληροφορία που στην πραγματικότητα είναι λανθασμένη, ανύπαρκτη ή δεν βασίζεται σε αξιόπιστες πηγές.

Έτσι, τα εργαλεία ΤΝ μπορούν να δημιουργήσουν πληροφορίες "σαν" αληθινές. Αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν ανύπαρκτες πηγές, λάθος δεδομένα, επινοημένα στατιστικά ή ακόμη και κατασκευασμένα γεγονότα.

Ωστόσο, οι AI παραισθήσεις δεν συμβαίνουν επειδή το ChatGPT "θέλει" να πει ψέματα. Συνδέονται με τον τρόπο λειτουργίας των μεγάλων γλωσσικών μοντέλων. Τα μοντέλα αυτά δημιουργούν κείμενο προβλέποντας ποια λέξη είναι πιθανότερο να ακολουθήσει, με βάση τα δεδομένα στα οποία έχουν εκπαιδευτεί και το πλαίσιο της ερώτησης.

Συνεπώς, όταν δεν έχουν επαρκή γνώση για ένα θέμα, μπορεί να συμπληρώσουν τα κενά με πληροφορίες που μοιάζουν λογικές, αλλά δεν είναι απαραίτητα ακριβείς. Το πρόβλημα γίνεται ακόμη πιο δύσκολο να εντοπιστεί επειδή τα συστήματα αυτά διατυπώνουν τις απαντήσεις τους με μεγάλη αυτοπεποίθηση. Έτσι, ακόμη και μια λανθασμένη πληροφορία μπορεί να παρουσιαστεί με τρόπο που να φαίνεται απολύτως αξιόπιστος στον χρήστη.

Επιπλέον, οι AI παραισθήσεις μπορεί να εμφανιστούν με διαφορετικούς τρόπους και δεν περιορίζονται μόνο στην παραγωγή μιας λανθασμένης απάντησης. Για παράδειγμα, ένα μοντέλο τεχνητής νοημοσύνης μπορεί:

- να δημιουργήσει ανύπαρκτες επιστημονικές αναφορές ή παραπομπές (citations),
- να συνδυάσει πραγματικές πληροφορίες με ανύπαρκτες ή φανταστικές λεπτομέρειες,
- να αναφέρει στατιστικά στοιχεία που δεν ανταποκρίνονται σε πραγματικά δεδομένα,
- να παρουσιάσει παλαιότερες ιστορικά πληροφορίες ως πρόσφατες ή επικαιροποιημένες.
- να συνδέσει λανθασμένες πηγές με πραγματικά γεγονότα.

Οι παραπάνω περιπτώσεις δείχνουν ότι μια απάντηση μπορεί να περιέχει τόσο σωστά όσο και λανθασμένα στοιχεία, χωρίς αυτό να είναι πάντα εύκολο να

γίνει αντιληπτό από τον χρήστη.

Το ChatGPT μπορεί, ανάλογα με το περιεχόμενο της ερώτησης, να βασίσει την απάντησή του σε λανθασμένες πληροφορίες. Αν, για παράδειγμα, η ερώτηση περιέχει εσφαλμένα ή ανακριβή δεδομένα, το ChatGPT μπορεί να τα θεωρήσει δεδομένα και να βασίσει την απάντησή του σε αυτά. Έτσι, αντί να εντοπίσει το αρχικό λάθος, μπορεί να το επαναλάβει ή να το επεκτείνει, δημιουργώντας μια απάντηση που φαίνεται συνεκτική, αλλά στηρίζεται σε ανακριβή δεδομένα.

Το βασικό πρόβλημα με τις AI παραισθήσεις είναι ότι οι λανθασμένες πληροφορίες μπορεί να μοιάζουν πειστικές. Η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί να δώσει μια απάντηση που είναι καλογραμμένη, κατανοητή και λογική, με αποτέλεσμα ο χρήστης να θεωρήσει ότι είναι αξιόπιστη. Αντί να πει ότι δεν γνωρίζει την απάντηση, το μοντέλο μπορεί να προσπαθήσει να δώσει μια ολοκληρωμένη απάντηση, ακόμη και όταν δεν έχει αρκετές πληροφορίες. Συνεπώς, χωρίς επαλήθευση από αξιόπιστες πηγές, ο χρήστης μπορεί εύκολα να αποδεχθεί ένα λάθος ως γεγονός.

Για τον μέσο χρήστη, αυτό σημαίνει ότι η τεχνητή νοημοσύνη πρέπει να αντιμετωπίζεται ως εργαλείο βοήθειας και όχι ως απόλυτη πηγή αλήθειας.

Αυτό δεν σημαίνει ότι τα AI εργαλεία δεν είναι χρήσιμα. Αντίθετα, μπορούν να βοηθήσουν σημαντικά στην εργασία, στην έρευνα και στη δημιουργία περιεχομένου, αλλά και να εξοικονομήσουν χρόνο. Όταν, όμως, πρόκειται για σημαντικές πληροφορίες, είναι απαραίτητο να ελέγχουμε την ακρίβεια των δεδομένων και να επιβεβαιώνουμε τις πηγές τους. Με αυτόν τον τρόπο, μπορούμε να αξιοποιούμε τα πλεονεκτήματα της τεχνητής νοημοσύνης, περιορίζοντας παράλληλα τον κίνδυνο να βασιστούμε σε λανθασμένες πληροφορίες.

Συνεπώς, η σωστή χρήση της τεχνητής νοημοσύνης δεν είναι μόνο στο να θέτουμε την κατάλληλη ερώτηση αλλά στο να γνωρίζουμε πότε πρέπει να επιβεβαιώσουμε την απάντηση.

Πώς μπορούμε να μειώσουμε τις AI παραισθήσεις;

Οι παραισθήσεις της τεχνητής νοημοσύνης δεν μπορούν να εξαφανιστούν πλήρως. Ωστόσο, μπορούμε να τις μειώσουμε σημαντικά αν χρησιμοποιήσουμε σωστές πρακτικές.

1. Μην θεωρήσετε κάθε απάντηση του ChatGPT ως δεδομένη.
2. Ελέγξτε αν το ChatGPT αναφέρει: έρευνες, στατιστικά στοιχεία, επιστημονικά papers.
3. Ζητήστε τις πηγές και ελέγξτε τις. Ένα μοντέλο μπορεί να δημιουργήσει ανύπαρκτες παραπομπές (citations) ή λανθασμένες αναφορές. Για αυτό, πριν χρησιμοποιήσετε μια πληροφορία σε άρθρο, παρουσίαση ή report, ανοίξτε την πηγή και επιβεβαιώστε ότι υπάρχει.
4. Χρησιμοποιείστε σαφείς και συγκεκριμένες ερωτήσεις (prompts).

Ο τρόπος που ρωτάμε το ChatGPT επηρεάζει άμεσα την απάντηση που θα λάβουμε.

Αν κάνουμε μια γενική ερώτηση, το μοντέλο θα προσπαθήσει να συμπληρώσει τα κενά. Αντίθετα, όταν δίνουμε σαφείς οδηγίες, μειώνουμε την πιθανότητα AI παραισθήσεων.

Για παράδειγμα:

- “Πες μου για την τεχνητή νοημοσύνη στην υγεία” (κακό prompt).

- “Δώσε 3 πρόσφατα παραδείγματα χρήσης AI στην υγεία και ανάφερε τις πηγές” (καλύτερο prompt).

Όσο πιο σαφής είναι η ερώτηση, τόσο πιο αξιόπιστη θα είναι η απάντηση.

5. Ζητήστε από το ChatGPT να δηλώνει αβεβαιότητα και καθοδηγήστε το μοντέλο να αποφεύγει τις εικασίες.

Για παράδειγμα, μπορείτε να προσθέσετε στο prompt:

“Αν δεν είσαι σίγουρος για την απάντηση, πες ότι δεν υπάρχουν επαρκή δεδομένα.”

Αυτή η μικρή οδηγία μπορεί να μειώσει σημαντικά τις AI παραισθήσεις, γιατί το μοντέλο θα προσπαθήσει να αποφύγει τις υποθέσεις.

6. Χρησιμοποιήστε εργαλεία που βασίζονται σε πραγματικές πηγές.

Ορισμένα AI εργαλεία συνδέονται με εξωτερικές βάσεις δεδομένων ή μηχανές αναζήτησης. Δηλαδή AI εργαλείο που:

- αναζητά πληροφορίες σε αξιόπιστες πηγές.
- επιστρέφει σχετικά δεδομένα
- δημιουργεί απάντηση βασισμένη σε αυτά.

Έτσι μειώνεται η πιθανότητα η AI να δημιουργήσει πληροφορίες από “μνήμη”.

7. Συνδυάστε την Τεχνητή Νοημοσύνη με τον ανθρώπινο έλεγχο (πολύ σημαντικό) διότι σε κρίσιμους τομείς, ο ανθρώπινος έλεγχος παραμένει **απαραίτητος**.

Για παράδειγμα:

- ιατρικές πληροφορίες
- νομικές αναλύσεις
- οικονομικές αποφάσεις
- επιστημονικές δημοσιεύσεις

Σε αυτές τις περιπτώσεις, το ChatGPT μπορεί να βοηθήσει στην έρευνα και στη σύνοψη πληροφοριών.

Παρόλα αυτά, ένας ειδικός θα πρέπει να ελέγξει το τελικό αποτέλεσμα.

9. Σύγκρινετε τις απαντήσεις από διαφορετικά μοντέλα.

Ένας απλός αλλά αποτελεσματικός τρόπος είναι να συγκρίνετε την ίδια ερώτηση σε δύο διαφορετικά AI εργαλεία π.χ. στο ChatGPT και στο Gemini. Αν τα αποτελέσματα διαφέρουν σημαντικά, τότε υπάρχει πιθανότητα κάποιο από αυτά να περιέχει λάθος πληροφορίες. Αυτή η τεχνική χρησιμοποιείται ήδη από πολλούς ερευνητές και αναλυτές για να εντοπίζουν πιθανές AI παραισθήσεις.

Πώς μπορούμε να καταλάβουμε ότι η απάντηση που βλέπουμε χρειάζεται έλεγχο;

Επτά (7) σημάδια που θα σας κάνουν να αμφισβητήσετε τις απαντήσεις του ChatGPT.

1. Συμφωνεί μαζί σας υπερβολικά εύκολα.

Πολλές φορές το ChatGPT επιβεβαιώνει την άποψή σας ακόμη και όταν η αρχική υπόθεση είναι λανθασμένη, το μοντέλο συχνά προσπαθεί να φανεί χρήσιμο και συνεργάσιμο αντί να σας διορθώσει.

Γράφετε: «Άρα η εταιρεία Χ είναι η καλύτερη επιλογή, σωστά;»

Αντί να εξετάσει αντικειμενικά όλες τις επιλογές, μπορεί να συνεχίσει πάνω στη δική σας παραδοχή.

Τι να κάνετε: Γράψτε «Παίξε τον δικηγόρο του διαβόλου και εξήγησέ μου γιατί μπορεί να κάνω λάθος.» Αν η απάντηση αλλάξει σημαντικά, τότε χρειάζεται μεγαλύτερη προσοχή.

2. Εμφανίζει υπερβολική βεβαιότητα.

Φράσεις όπως: «Είμαι 95% σίγουρος», «Δεν υπάρχει αμφιβολία», «Αυτό ισχύει σίγουρα» δεν σημαίνουν ότι η πληροφορία είναι σωστή.

Τα εργαλεία αυτά δεν διαθέτουν ανθρώπινη αίσθηση βεβαιότητας. Μπορούν να ακούγονται εξίσου σίγουρα είτε έχουν δίκιο είτε όχι.

Η αυτοπεποίθηση της απάντησης που λαμβάνετε δεν αποτελεί απόδειξη βεβαιότητας.

Τι να κάνετε: Ζητήστε πηγές ή επιβεβαίωση από ανεξάρτητες πηγές πριν χρησιμοποιήσετε την πληροφορία.

3. Σας λέει ότι «το ξαναέλεγξε».

Πολλοί πιστεύουν ότι γράφοντας τη φράση «Ξαναέλεγξέ το» θα πάρουν αυτόματα μια ασφαλέστερη απάντηση. Στην πραγματικότητα, το μοντέλο συχνά επαναλαμβάνει την ίδια λογική διαδικασία χωρίς νέα δεδομένα. Δεν είναι το ίδιο με έναν άνθρωπο που ανοίγει μια δεύτερη πηγή ή διαβάζει την επίσημη τεκμηρίωση.

Τι να κάνετε: Αντί να γράψετε: «Ξαναέλεγξέ το.»

Ρωτήστε: «Βρες στοιχεία που αποδεικνύουν ότι η απάντησή σου είναι λάθος.»

4. Παρουσιάζει τέλειες αλλά ανύπαρκτες πηγές.

Αυτό είναι από τα πιο επικίνδυνα λάθη.

Μπορεί να εμφανίσει: συγγραφέα, τίτλο μελέτης, έτος δημοσίευσης, **επιστημονικό περιοδικό και όλα να φαίνονται απολύτως αληθινά. Όμως η μελέτη να είναι ανύπαρκτη.**

Τι να κάνετε: Πάντα να ελέγχετε την πηγή, τον σύνδεσμο, το επιστημονικό περιοδικό, την πραγματική ύπαρξη της μελέτης και ιδίως αν πρόκειται για θέματα υγείας, οικονομικά ή νομικά θέματα.

5. Προσπαθεί να απαντήσει σε πάρα πολλά πράγματα ταυτόχρονα.

Όσο πιο σύνθετο είναι το ερώτημα, τόσο αυξάνεται η πιθανότητα να χαθούν λεπτομέρειες.

Παράδειγμα: «Ανάλυσε την αγορά, σύγκρινε 20 εργαλεία, βρες τιμές, βρες τα δυνατά σημεία, τις αδυναμίες, τις ευκαιρίες και τις απειλές (SWOT), υπολόγισε το ρίσκο και πρότεινε στρατηγική.»

Ακόμη και τα πιο εξελιγμένα μοντέλα δυσκολεύονται όταν πρέπει να εκτελέσουν πολλές απαιτητικές εργασίες σε μία μόνο απάντηση.

Τι να κάνετε: Ανάλυσε το πρόβλημα σε βήματα:

1. Συλλογή δεδομένων,
2. Σύγκριση,
3. Συμπεράσματα,
4. Τελική πρόταση.

Με αυτόν τον τρόπο θα πάρετε πολύ καλύτερα αποτελέσματα.

6. Η απάντηση γίνεται όλο και πιο περίπλοκη χωρίς αποδείξεις.

Μερικές φορές το ChatGPT ξεκινά από μια αδύναμη υπόθεση και χτίζει πάνω της ολόκληρη ανάλυση. Κάθε νέα παράγραφος βασίζεται στην προηγούμενη. Αν η αρχική παραδοχή είναι λάθος, ολόκληρο το οικοδόμημα καταρρέει. Το πρόβλημα είναι ότι όσο προχωρά η συζήτηση, τόσο οι απαντήσεις φαίνονται και πιο πειστικές.

Τι να κάνετε: Ζητήστε ως ερώτηση: «Ποιες είναι οι βασικές υποθέσεις στις οποίες στηρίζεται η απάντησή σου;»

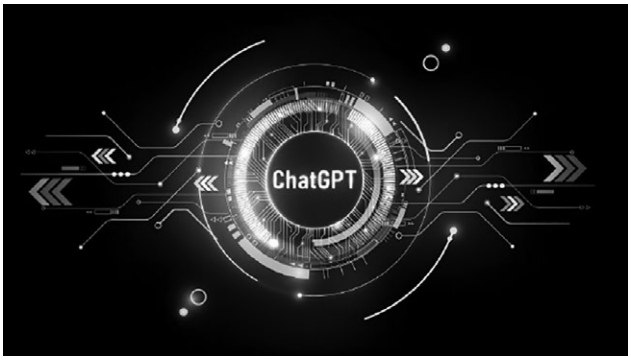
Αν οι υποθέσεις είναι αδύναμες, τότε πιθανότατα είναι αδύναμο και το συμπέρασμα.

7. Απαντά αντί να παραδεχτεί ότι δεν γνωρίζει

Το σημαντικότερο σημάδι.

Ένα αξιόπιστο σύστημα πρέπει να μπορεί να πει: «Δεν γνωρίζω.» ή «Δεν έχω αρκετά δεδομένα.»

Όταν βλέπετε μια λεπτομερή απάντηση σε ένα θέμα που είναι εξαιρετικά εξειδικευμένο, σπάνιο ή πρόσφα-

το, να είστε ιδιαίτερα προσεκτικοί.

Πολλές φορές το μοντέλο απλώς συμπληρώνει τα κενά με το πιο πιθανό μοτίβο που έχει μάθει.

Και το πιο πιθανό δεν είναι πάντα το αληθινό.

Πότε πρέπει οπωσδήποτε να επαληθεύετε την απάντηση

Δεν είναι πάντα απαραίτητος ο έλεγχος για κάθε πληροφορία που λαμβάνουμε από το ChatGPT. Αν όμως αφορά κάποιο θέμα από τα παρακάτω, η επαλήθευση είναι απαραίτητη:

Νομικά θέματα
Φορολογικά ζητήματα
Οικονομικές επενδύσεις
Συμβάσεις και έγγραφα
Επιστημονικές αναφορές
Στατιστικά στοιχεία
Τιμές προϊόντων και υπηρεσιών
Πρόσφατες ειδήσεις και γεγονότα

Όσο μεγαλύτερο είναι το κόστος ενός πιθανού λάθους, τόσο περισσότερος έλεγχος χρειάζεται. Ένας λανθασμένος τίτλος σε μια ανάρτηση μπορεί να μην έχει συνέπειες.

Ένα λανθασμένο οικονομικό ή νομικό συμπέρασμα όμως μπορεί να κοστίσει χρόνο, χρήματα ή ακόμη και ευκαιρίες.

Επίλογος

Το μεγαλύτερο λάθος δεν είναι του ChatGPT.

Η μεγαλύτερη παγίδα δεν είναι ότι η τεχνητή νοημοσύνη κάνει λάθη. Η μεγαλύτερη παγίδα είναι να πιστέψουμε ότι δεν κάνει.

Το ChatGPT δεν είναι μηχανή αλήθειας. Είναι ένα εξαιρετικά ισχυρό εργαλείο πρόβλεψης και σύνθεσης πληροφορίας. Μπορεί να βοηθήσει να δουλεύουμε γρηγορότερα, να μαθαίνουμε περισσότερα και να μπορούμε να παίρνουμε καλύτερες αποφάσεις.

Μπορεί να συνοψίσει εκατοντάδες σελίδες πληροφορίας, να προτείνει ιδέες, να αναλύσει δεδομένα και να βοηθήσει στη λύση προβλημάτων πολύ πιο γρήγορα από ό,τι πριν λίγα χρόνια. Οι πιο αποτελεσματικοί χρήστες της τεχνητής νοημοσύνης δεν είναι εκείνοι που πιστεύουν κάθε λέξη που διαβάζουν. Είναι εκείνοι που χρησιμοποιούν την τεχνητή νοημοσύνη ως συνεργάτη, διατηρώντας παράλληλα την κριτική τους σκέψη.

Όσο πιο σημαντική είναι μια απόφαση, τόσο περισσότερο χρειάζεται επαλήθευση από επίσημες πηγές, τεκμηρίωση και αληθινά δεδομένα. Η σωστή χρήση της τεχνητής νοημοσύνης δεν είναι να την εμπιστευόμαστε τυφλά. Είναι να ξέρουμε, πότε πρέπει να την αμφισβητούμε.

Συχνά δίνεται η εντύπωση ότι η τεχνητή νοημοσύνη έχει όλες τις απαντήσεις. Γράφει γρήγορα, εξηγεί σύνθετα θέματα και μπορεί να εμφανίσει πληροφορίες μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα. Όμως, πίσω από αυτή την εντυπωσιακή ικανότητα υπάρχει μια απλή λογική: τα εργαλεία AI δεν γνωρίζουν τον κόσμο, όπως τον γνωρίζουν οι άνθρωποι.

Προσπαθούν να τον προσεγγίσουν μέσα από πιθανότητες. Και κάποιες φορές, αυτές οι πιθανότητες οδηγούν σε λάθος συμπεράσματα. Όχι επειδή το σύστημα “παραπλανά”, αλλά επειδή συμπληρώνει τα κενά με οτιδήποτε φαίνεται πιο λογικό μέσα στο πλαίσιο της ερώτησης.

Αυτός είναι και ο λόγος που η πραγματική δύναμη της τεχνητής νοημοσύνης είναι στον τρόπο που την χρησιμοποιούμε. Όταν την συνδυάζουμε με σωστές ερωτήσεις (prompts), αξιόπιστες πηγές και προπαντός ανθρώπινη κρίση, το αποτέλεσμα μπορεί να γίνει εξαιρετικά χρήσιμο.

Επομένως, όποιος μαθαίνει να γράφει καλύτερα τις ερωτήσεις προς το εργαλείο, μαθαίνει ουσιαστικά να αξιοποιεί την τεχνητή νοημοσύνη καλύτερα. Και όσο η χρήση των AI εργαλείων συνεχίζει να επεκτείνεται, αυτή η δεξιότητα γίνεται ολοένα και πιο απαραίτητη.

Άλλωστε η ΤΝ δεν χρειάζεται να είναι τέλεια για να είναι πολύτιμη. Μπορεί να μας βοηθήσει να παίρνουμε καλύτερες αποφάσεις. Αρκεί να γνωρίζουμε πότε να την εμπιστευτούμε και πότε να ελέγξουμε με περισσότερη προσοχή την απάντηση.

Στο τέλος, η τελική ευθύνη για την ορθότητα των αποφάσεων παραμένει πάντα στον άνθρωπο που βρίσκεται πίσω από το πληκτρολόγιο. ■

Η κ. Χρύσα Κυριαζή είναι πτυχιούχος της Σχολής Θετικών Επιστημών & Τεχνολογίας, στην «Πληροφορική» του Ελληνικού Ανοιχτού Πανεπιστημίου. Υπηρετεί στη Διεύθυνση Διοικήσεως και Σταδιοδρομίας Στρατιωτικού Προσωπικού στο Γενικό Επιτελείο Ναυτικού (ΓΕΝ/Β3) στο τμήμα της Μηχανογράφησης, με τα καθήκοντα της προγραμματίστριας με εικοσαετή και πλέον εμπειρία. Έχει άριστη γνώση της Αγγλικής και της Γερμανικής γλώσσας.

10+1 ερωτήσεις για τα Προσωπικά Δεδομένα

Της **Ελένης Μπαλασοπούλου,** Υπεύθυνη Προστασίας Δεδομένων - Αρχή Διαφάνειας

Πόσες φορές έχετε υπογράψει ένα μακροσκελές κείμενο με «ψιλά γράμματα» απλώς για να εκδώσετε μια κάρτα μέλους σε ένα κατάστημα ή να ανοίξετε έναν τραπεζικό λογαριασμό; Πόσες φορές έχετε επιλέξει «Αποδοχή όλων» στα αναδυόμενα παράθυρα δικτυακών τόπων, προκειμένου να αποκτήσετε πρόσβαση στο περιεχόμενο των ιστοσελίδων; Πόσοι έχετε διαβάσει τους όρους χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης που χρησιμοποιείτε και τους έχετε αποδεχθεί συνειδητά; Τι σημαίνουν αυτές οι ενέργειες και πώς σχετίζονται όλα αυτά με τα προσωπικά μας δεδομένα;

Στη σημερινή εποχή, η όποια αλληλεπίδρασή με το διαδίκτυο (π.χ. περιήγηση σε ιστοσελίδες, πραγματοποίηση ηλεκτρονικών αγορών, δημιουργία προφίλ σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, χρήση εργαλείων τεχνητής νοημοσύνης), αλλά και η συνδιαλλαγή με εταιρείες, τράπεζες, δημόσιες υπηρεσίες προϋποθέτει την επεξεργασία των προσωπικών μας δεδομένων. Τι είναι τα προσωπικά δεδομένα; Γιατί είναι τόσο σημαντικά; Και γιατί πρέπει να τα προστατεύουμε;

Η προστασία των προσωπικών δεδομένων αποτελεί ένα θεμελιώδες, συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αναγνωρίζοντας την οικονομική τους αξία για τις επιχειρήσεις, αλλά και τους κινδύνους που επιφέρει η δυνατότητα μαζικής επεξεργασίας πληροφοριών με τη χρήση της πληροφορικής, έθεσε συγκεκριμένες προϋποθέσεις και αυστηρό νομοθετικό πλαίσιο για τη σύννομη επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των πολιτών της. Το αυστηρό αυτό νομοθετικό πλαίσιο ονομάζεται Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, γνωστός παγκοσμίως ως GDPR (General Data Protection Regulation), ο οποίος τέθηκε σε πλήρη εφαρμογή στις 25 Μαΐου 2018.

Ακολουθούν 11 απλές ερωτήσεις και απαντήσεις για την εξοικείωσή σας με τα παραπάνω πολύ σημαντικά, για την καθημερινότητά σας και την προστασία της ιδιωτικής σας ζωής, ζητήματα.

1. Τι είναι ακριβώς τα προσωπικά δεδομένα;

Προσωπικό δεδομένο είναι **κάθε πληροφορία που αφορά ένα ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο**. Με απλά λόγια, είναι οποιοδήποτε στοιχείο μπορεί, είτε μόνο του είτε συνδυαστικά με άλλα, να αποκαλύψει την ταυτότητά σας.

• **Άμεση ταυτοποίηση:** Είναι τα στοιχεία που υποδεικνύουν αμέσως ποιος είστε, χωρίς περαιτέρω έρευνα. Για παράδειγμα, το ονοματεπώνυμό σας, ο Αριθμός Φορολογικού Μητρώου (ΑΦΜ), ο Αριθμός Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΑΜΚΑ), ο αριθμός του δελτίου ταυτότητας ή του διαβατηρίου σας, η διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (email) εφόσον εμπεριέχει το ονοματεπώνυμό σας.

• **Έμμεση ταυτοποίηση:** Πρόκειται για πληροφορίες που από μόνες τους δεν οδηγούν σε άμεση ταυτοποίηση, αλλά αν συνδυαστούν μεταξύ τους ή με άλλες βάσεις δεδομένων, μπορούν να οδηγήσουν στην ταυτοποίησή σας. Παραδείγματα τέτοιων δεδομένων είναι η διεύθυνση IP του υπολογιστή ή του κινητού τηλεφώνου σας, τα δεδομένα γεωγραφικής τοποθεσίας (GPS), αλλά και ένας συνδυασμός χαρακτηριστικών όπως: *«άνδρας, 53 ετών, ιατρός, που κατοικεί σε συγκεκριμένη περιοχή»*.

2. Υπάρχουν κατηγορίες δεδομένων που απαιτούν αυξημένη προστασία;

Ναι, ο GDPR αναγνωρίζει συγκεκριμένες κατηγορίες δεδομένων που απαγορεύει την επεξεργασία τους, εκτός εάν συντρέχουν συγκεκριμένες εξαιρέσεις (όπως για παράδειγμα, η ρητή συγκατάθεση του ατόμου, λόγοι δημοσίου συμφέροντος στον τομέα της υγείας ή η παροχή ιατρικής φροντίδας). Τα δεδομένα αυτά ανήκουν στις **ειδικές κατηγορίες δεδομένων**, γνωστά και ως «ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα».

Δεδομένα που ανήκουν στις ειδικές κατηγορίες είναι:

• Φυλετική ή εθνική καταγωγή.

• Πολιτικά φρονήματα, θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις.

• Συμμετοχή σε συνδικαλιστικές οργανώσεις.

• Γενετικά δεδομένα (π.χ. DNA).

• Βιομετρικά δεδομένα (π.χ. δακτυλικά αποτυπώματα, αναγνώριση ίριδας ή γεωμετρία προσώπου).

• Δεδομένα που αφορούν την υγεία (ιατρικό ιστορικό, διαγνώσεις, φαρμακευτική αγωγή, νοσηλείες).

Δεδομένα που αφορούν τη σεξουαλική ζωή ή τον γενετήσιο προσανατολισμό του ατόμου.

Σημείωση: Τα δεδομένα που αφορούν **ποινικές καταδίκες και αδικήματα** δεν περιλαμβάνονται αυστηρά στις ειδικές κατηγορίες, αλλά η επεξεργασία τους επιτρέπεται μόνο υπό αυστηρές προϋποθέσεις.

3. Τι σημαίνει στην πράξη «επεξεργασία» προσωπικών δεδομένων;

Επεξεργασία είναι οποιαδήποτε ενέργεια πραγματοποιείται στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

Τέτοια ενέργεια μπορεί να είναι η συλλογή, καταχώριση, οργάνωση, αποθήκευση, χρήση, κοινολόγηση, ανάκτηση, αλλά ακόμη και η διαγραφή ή καταστροφή δεδομένων.

4. Ποιο είναι το «ψηφιακό σας αποτύπωμα» και γιατί πρέπει να σας νοιάζει;

Είναι το σύνολο των ιχνών που αφήνετε πίσω σας κάθε φορά που χρησιμοποιείτε το διαδίκτυο. Το ψηφιακό αποτύπωμα διακρίνεται σε δύο κατηγορίες:

- **Ενεργό ψηφιακό αποτύπωμα:** Περιλαμβάνει τις πληροφορίες που επιλέγετε εσείς οι ίδιοι να κοινοποιήσετε σκόπιμα, όπως δημοσιεύσεις, φωτογραφίες και σχόλιά σας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, emails που στέλνετε, αξιολογήσεις που γράφετε για προϊόντα κ.ά.
- **Παθητικό ψηφιακό αποτύπωμα:** Περιλαμβάνει τα δεδομένα που συλλέγονται για εσάς χωρίς απαραίτητα να το αντιλαμβάνεστε την ώρα της πλοήγησης, όπως διεύθυνση IP της σύνδεσής σας, το είδος της συσκευής και του φυλλομετρητή (browser) που χρησιμοποιείτε, η γεωγραφική σας θέση, η διάρκεια παραμονής σας σε μια ιστοσελίδα και οι σύνδεσμοι (links) στους οποίους κάνετε κλικ.

Το ψηφιακό σας αποτύπωμα διαμορφώνει το «ψηφιακό σας προφίλ», το οποίο χρησιμοποιούν οι εταιρείες για να κατανοήσουν τις συνήθειες και τις προτιμήσεις σας και να προβάλουν στοχευμένες διαφημίσεις ή και να χειραγωγήσουν τις επιλογές σας. Επιπλέον, είναι σημαντικό να θυμάστε ότι οτιδήποτε ανεβαίνει στο διαδίκτυο είναι εξαιρετικά δύσκολο να διαγραφεί εντελώς, καθώς μπορεί να αποθηκευτεί, να αναπαραχθεί ή να αρχειοθετηθεί από τρίτους μέσα σε ελάχιστα δευτερόλεπτα.

5. Τι είναι τα Cookies που συναντάμε σε κάθε ιστοσελίδα;

Τα cookies είναι πολύ μικρά αρχεία κειμένου που αποστέλλονται από έναν ιστότοπο και αποθηκεύονται στον φυλλομετρητή (browser) της ηλεκτρονικής σας συσκευής. Κάθε φορά που επιστρέφετε στον ίδιο ιστότοπο, ο φυλλομετρητής στέλνει αυτά τα αρχεία πίσω, επιτρέποντας στον ιστότοπο να «θυμάται» τη συσκευή σας και τις επιλογές σας (π.χ. τη γλώσσα προτίμησης ή το καλάθι αγορών). Όμως ορισμένα από αυτά (cookies τρίτων) παρακολουθούν τη συμπεριφορά σας για την προβολή στοχευμένων διαφημίσεων.

Να θυμάστε ότι, βάσει της ευρωπαϊκής νομοθεσίας, οι ιστοσελίδες υποχρεούνται να ζητούν την ενεργή και σαφή συγκατάθεσή σας πριν τοποθετήσουν στη συσκευή σας οποιαδήποτε άλλα cookies πέρα από τα απολύτως τεχνικά απαραίτητα.

6. Ποιος παρακολουθεί τη συμμόρφωση με τον GDPR στην Ελλάδα;

Η αρμόδια εποπτική αρχή στη χώρα μας για την εφαρμογή του GDPR και της γενικότερης νομοθεσίας για την προστασία προσωπικών δεδομένων και την ιδιωτικότητα, είναι η **Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔ)**. Πρόκειται για μια συνταγματικά κατοχυρωμένη Ανεξάρτητη Δημόσια Αρχή, η οποία διενεργεί ελέγχους σε εταιρείες και δημόσιους φορείς σε σχέση με τη συμμόρφωση με τη νομοθεσία για τα προσωπικά δεδομένα, εξετάζει καταγγελίες πολιτών, εκδίδει οδηγίες και επιβάλλει πρόστιμα σε περιπτώσεις παραβιάσεων. Χρήσιμες πληροφορίες για θέματα ιδιωτικότητας και προστασίας δεδομένων μπορείτε να βρείτε στην ιστοσελίδα της (www.dpa.gr).

7. Ποια είναι τα δικαιώματα που σας παρέχει ο GDPR;

Ο GDPR αναγνωρίζει στους πολίτες μια σειρά από ισχυρά δικαιώματα έναντι όσων επεξεργάζονται τα δεδομένα τους, όπως:

1. **Δικαίωμα Ενημέρωσης και Πρόσβασης:** Έχετε το δικαίωμα να γνωρίζετε αν ένας οργανισμός κατέχει δεδομένα σας, ποια είναι αυτά, για ποιον σκοπό τα επεξεργάζεται, με ποιους τα μοιράζεται και για πόσο διάστημα τα τηρεί. Μπορείτε να ζητήσετε δωρεάν ένα αντίγραφο αυτών των δεδομένων.
2. **Δικαίωμα Διόρθωσης:** Αν διαπιστώσετε ότι τα στοιχεία σας είναι ανακριβή, ελλιπή ή παρωχημένα (π.χ. αλλαγή διεύθυνσης, νέος αριθμός ταυτότητας ή τηλεφώνου), μπορείτε να ζητήσετε τη διόρθωσή τους.
3. **Δικαίωμα Διαγραφής:** Μπορείτε να ζητήσετε τη διαγραφή των προσωπικών σας δεδομένων υπό προϋποθέσεις. Επισημαίνεται ότι το δικαίωμα αυτό δεν είναι απόλυτο, καθώς ένας φορέας μπορεί να αρνηθεί τη διαγραφή αν υποχρεούται από άλλο νόμο να διατηρήσει τα στοιχεία (π.χ. φορολογικές υποχρεώσεις).
4. **Δικαίωμα Περιορισμού της Επεξεργασίας:** Έχετε το δικαίωμα να ζητήσετε το «πάγωμα» της χρήσης των δεδομένων σας, χωρίς να διαγραφούν, αν για παράδειγμα αμφισβητείτε τη νομιμότητα της επεξεργασίας.
5. **Δικαίωμα Φορητότητας:** Μπορείτε να ζητήσετε την μεταφορά των δεδομένων σας σε έναν άλλο πάροχο (π.χ. μεταφορά του ιστορικού σας κατά την αλλαγή εταιρείας κινητής τηλεφωνίας), όταν τα δεδομένα τηρούνται σε δομημένο, κοινώς χρησιμοποιούμενο και αναγνώσιμο από μηχανήματα μορφότυπο.
6. **Δικαίωμα Εναντίωσης:** Μπορείτε ανά πάσα στιγμή

να προβάλετε αντιρρήσεις στην επεξεργασία των δεδομένων σας, ειδικά όταν αυτή γίνεται για σκοπούς απευθείας εμπορικής προώθησης (direct marketing) ή στο πλαίσιο της εκπλήρωσης καθήκοντος προς το δημόσιο συμφέρον.

7. **Δικαίωμα προστασίας από Αυτοματοποιημένη Λήψη Αποφάσεων (συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ):** Έχετε το δικαίωμα να μην υποβάλλεστε σε μια απόφαση που λαμβάνεται **αποκλειστικά** με αυτοματοποιημένο τρόπο (μέσω αλγορίθμων ή συστημάτων AI), όταν η απόφαση αυτή παράγει έννομα αποτελέσματα για εσάς ή σας επηρεάζει σημαντικά (π.χ. αυτόματη απόρριψη μιας αίτησης δανείου ή αυτόματη αξιολόγηση βιογραφικών κατά την πρόσληψη). Σε αυτές τις περιπτώσεις, έχετε δικαίωμα να ζητήσετε ανθρώπινη παρέμβαση.

8. Πώς μπορούν να παραβιαστούν τα δεδομένα σας;

Οι κίνδυνοι για την ασφάλεια των δεδομένων σας μπορεί να προέρχονται από:

• **Phishing (Ηλεκτρονικό Ψάρεμα):** Απάτες μέσω email ή μηνυμάτων που σας πείθουν να δώσετε τους κωδικούς σας.

• **Κακόβουλο Λογισμικό (Malware & Ransomware):** Ιοί που υποκλέπτουν στοιχεία από τη συσκευή σας.

• **Αδύναμους ή Επαναλαμβανόμενους Κωδικούς:** Η χρήση απλών κωδικών ή η χρήση του ίδιου κωδικού σε πολλές διαφορετικές ιστοσελίδες.

• **Περιστατικά Διαρροής Δεδομένων (Data Breaches):** Περιστατικά ασφαλείας όπου κακόβουλοι τρίτοι εισβάλλουν στις βάσεις δεδομένων μεγάλων οργανισμών ή εταιρειών και υποκλέπτουν στοιχεία εκατομμυρίων χρηστών.

9. Πώς μπορείτε να δημιουργήσετε έναν ισχυρό κωδικό πρόσβασης;

Ένας ισχυρός κωδικός πρόσβασης θα πρέπει:

Να αποτελείται από **τουλάχιστον 12 χαρακτήρες**. Όσο μεγαλύτερος είναι ο κωδικός, τόσο πιο δύσκολο είναι να παραβιαστεί μέσω δοκιμών.

Να περιέχει **ποικιλία χαρακτήρων**. Ενδεικτικά, συνδυάστε κεφαλαία και μικρά γράμματα, αριθμούς και σύμβολα (π.χ. @, #, !).

Να **αποφεύγετε την επιλογή προφανών στοιχείων**, π.χ. ημερομηνία γέννησης, 123456, password.

Να χρησιμοποιείτε **διαφορετικό κωδικό** για κάθε λογαριασμό.

10. Τι είναι ο Έλεγχος Ταυτότητας Δύο Παραγόντων (2FA);

Ο Ελεγχος Ταυτότητας Δύο Παραγόντων (Two-Factor Authentication - 2FA) είναι ένας μηχανισμός που προσθέτει ένα επιπλέον επίπεδο ασφαλείας στους λογαριασμούς σας. Όταν συνδέεστε σε έναν λογαριασμό, εκτός από τον κωδικό πρόσβασης, απαιτείται και ένας δεύτερος παράγοντας, π.χ. ένας μοναδικός κωδικός που αποστέλλεται με SMS στο κινητό σας ή δημιουργείται από μια ειδική εφαρμογή (authenticator app).

11. Ποια είναι τα 5 βήματα για την καθημερινή σας ασφάλεια;

Ακολουθούν τα 5 βασικά βήματα που πρέπει να εντάξετε στην καθημερινότητά σας για την προστασία σας στον ψηφιακό κόσμο:

1. **Σκεφτείτε πριν δημοσιεύσετε:** Μοιραστείτε λιγότερες προσωπικές πληροφορίες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.
2. **Ελέγξτε τις ρυθμίσεις ιδιωτικότητας:** Επιλέξτε, μέσω των ρυθμίσεων των εφαρμογών, να κάνετε τους λογαριασμούς σας ιδιωτικούς (private), ώστε το περιεχόμενο που ανεβάζετε να είναι ορατό μόνο σε άτομα που γνωρίζετε και εμπιστεύεστε.
3. **Ενεργοποιήστε όπου υποστηρίζεται το 2FA:** Προστατέψτε τους σημαντικούς λογαριασμούς σας (email, social media, τραπεζικές εφαρμογές) με την ενεργοποίηση του ελέγχου δύο παραγόντων.
4. **Αποφύγετε τα δημόσια και ελεύθερα δίκτυα Wi-Fi:** Τα ανοιχτά δίκτυα Wi-Fi σε δημόσιους χώρους δεν είναι ασφαλή. Αποφύγετε να συνδέεστε στις τραπεζικές σας εφαρμογές ή να πραγματοποιείτε ηλεκτρονικές αγορές όταν είστε συνδεδεμένοι σε τέτοια δίκτυα.
5. **Διατηρείτε τις συσκευές σας πάντα ενημερωμένες:** Είναι σημαντικό να προβαίνετε σε ενημερώσεις λογισμικού (updates) στις ηλεκτρονικές σας συσκευές, καθώς μέσω των ενημερώσεων αυτών διορθώνονται κρίσιμα κενά ασφαλείας. Ενεργοποιήστε τις αυτόματες ενημερώσεις. ■

Η κ. Ελένη Μπαλασοπούλου είναι Πτυχιούχος Οργάνωσης & Διοίκησης Επιχειρήσεων, M.Sc. στη Χρηματοοικονομική & Τραπεζική Διοικητική, M.Sc. στη Διασφάλιση Ποιότητας και Υπεύθυνη Προστασίας Δεδομένων (DPO), Εθνική Αρχή Διαφάνειας.

Το θαύμα του νερού

Πώς το Ισραήλ μετέτρεψε την έρημο σε μία από τις πιο παραγωγικές γεωργικά χώρες του κόσμου.

Του **Γεωργίου Βρέκου,** Γεωπόνου

Μια χώρα χωρίς νερό, μια γεωργία-πρότυπο

Το Ισραήλ είναι μια χώρα όπου πάνω από το μισό έδαφος καλύπτεται από έρημο, οι βροχοπτώσεις είναι ελάχιστες και εποχιακές, και οι φυσικοί υδάτινοι πόροι ήταν ανέκαθεν ανεπαρκείς για τις ανάγκες πληθυσμού και παραγωγής. Παρ' όλα αυτά, η χώρα κατάφερε όχι απλώς να καλύψει τις ανάγκες της σε νερό, αλλά να αναπτύξει μία από τις πλέον προηγμένες και παραγωγικές γεωργίες στον πλανήτη, εξάγοντας ταυτόχρονα τεχνογνωσία νερού σε δεκάδες χώρες. Η ιστορία αυτή δεν είναι τυχαία, είναι αποτέλεσμα μιας συστηματικής, δεκαετιών, εθνικής στρατηγικής που συνδύασε τεχνολογική καινοτομία, αυστηρή διαχείριση πόρων και πολιτική βούληση.

Η αφετηρία, η στραγγαλισμένη γεωργία γεννά την ανάγκη για εφεύρεση

Η ιστορία ξεκινά ουσιαστικά στη δεκαετία του 1950-'60, όταν το νεοσύστατο κράτος του Ισραήλ κλήθηκε να θρέψει έναν ραγδαία αυξανόμενο πληθυσμό με ελάχιστους υδάτινους πόρους. Η απάντηση ήρθε από την εφεύρεση της στάγδην άρδευσης (drip irrigation), μιας μεθόδου που παραδίδει το νερό απευθείας στη ρίζα του φυτού, σταγόνα-σταγόνα, αντί να το σπαταλά με κατάκλιση ή καταιονισμό. Η τεχνολογία αυτή, που αναπτύχθηκε από Ισραηλινούς μηχανικούς και εμπορευματοποιήθηκε από εταιρείες όπως η Netafim, πέτυχε απόδοση χρήσης νερού έως και 90%, μειώνοντας παράλληλα την κατανάλωση νερού και λιπασμάτων και αυξάνοντας σημαντικά τις αποδόσεις των καλλιεργειών. Σήμερα, οι απόγονοι αυτής της τεχνολογίας, αυτοματοποιημένα συστήματα στάγδην άρδευσης με αισθητήρες υγρασίας, ελεγχόμενες βαλβίδες και υπολογιστικό έλεγχο, τροφοδοτούν καλλιέργειες σε δεκάδες χώρες, από την Ιταλία και την Τουρκία έως την Ινδία, συμβάλλοντας στη διατροφή εκατοντάδων εκατομμυρίων ανθρώπων παγκοσμίως.

Το δεύτερο άλμα, η αφαλάτωση ως εθνική στρατηγική επιλογή

Η στάγδην άρδευση έλυσε το πρόβλημα της αποδοτικότητας, όχι όμως το πρόβλημα της επάρκειας. Το Ισραήλ στράφηκε αποφασιστικά στην αφαλάτωση θαλασσινού νερού ως στρατηγική επιλογή εθνικής ασφάλειας, αξιοποιώντας παράλληλα την ανακάλυψη φυσικού αερίου στα χωρικά του ύδατα, που εξασφάλισε φθηνή ενέργεια για τη λειτουργία των μονάδων αφαλάτωσης. Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια κατασκευάστηκαν κατά μήκος της μεσογειακής ακτής πέντε τεράστιες μονάδες αφαλάτωσης αντίστροφης όσμωσης, με συνολική δυναμικότητα περίπου 585 εκατομμύρια κυβικά μέτρα νερού ετησίως. Το αποτέλεσμα είναι εντυπωσιακό: η αφαλατωμένη πηγή καλύπτει σήμερα περίπου το 85% της αστικής κατανάλωσης νερού και περίπου το 40% της συνολικής εθνικής κατανάλωσης. Παράλληλα, η ισραηλινή τεχνολογική πρόοδος κατάφερε να μειώσει το κόστος αφαλάτωσης στο περίπου ένα τρίτο σε σχέση με τα επίπεδα της δεκαετίας του 1990, καθιστώντας τη μέθοδο οικονομικά βιώσιμη σε κλίμακα εθνικής υποδομής, κάτι που επέτρεψε στο Ισραήλ να αποκτήσει πλεόνασμα νερού και μάλιστα να εξάγει νερό σε γειτονικές χώρες, όπως η Ιορδανία.

Τον τρίτο πυλώνα, η ανακύκλωση λυμάτων σε πρωτόγνωρη κλίμακα

Ίσως το λιγότερο γνωστό, αλλά εξίσου κρίσιμο κομμάτι της ισραηλινής στρατηγικής, είναι η ανακύκλωση αστικών λυμάτων για γεωργική χρήση. Το Ισραήλ ανακυκλώνει σήμερα ένα ποσοστό των οικιακών λυμάτων του που κυμαίνεται, ανάλογα με την πηγή και το έτος αναφοράς, μεταξύ 85% και 90%, το υψηλότερο ποσοστό παγκοσμίως, πολύ πάνω από τη δεύτερη χώρα στη σχετική κατάταξη. Το επεξεργασμένο νερό, μέσω προηγμένων συστημάτων επεξεργασίας και υπόγειας διήθησης που εγγυώνται υψηλά πρότυπα ποιότητας, διοχετεύεται σχεδόν αποκλειστικά στη γεωργία, απελευθερώνοντας πόσιμο νερό για αστική χρήση. Ο εθνικός φορέας διαχείρισης υδάτων, η κρατική εταιρεία Mekorot, λειτουργεί ως ο συντονιστικός κόμβος αυτού του συστήματος, ενώ παράλληλα εξάγει τεχνογνωσία και συμβουλευτι-

κές υπηρεσίες σε χώρες που αντιμετωπίζουν παρόμοιες προκλήσεις.

2026, από τις υποδομές στα δεδομένα

Η ισραηλινή στρατηγική δεν σταμάτησε στις υποδομές· εξελίχθηκε σε ένα ολοκληρωμένο, δεδομενοκεντρικό οικοσύστημα. Το 2025 η κυβέρνηση δρομολόγησε εθνική υποδομή γεωργικών δεδομένων, με κρατική επένδυση περίπου 44 εκατομμυρίων σεκέλ, η οποία συγκεντρώνει σε πραγματικό χρόνο πληροφορίες για την κατάσταση του εδάφους, τις κλιματικές συνθήκες, την υγεία των καλλιεργειών και τις μετακινήσεις παρασίτων. Πάνω σε αυτή τη βάση, οι σημερινοί Ισραηλινοί παραγωγοί χρησιμοποιούν συστήματα έξυπνης άρδευσης βασισμένα σε τεχνητή νοημοσύνη, τα οποία αναλύουν προγνώσεις καιρού, επίπεδα υγρασίας εδάφους και στάδια ανάπτυξης των καλλιεργειών, πετυχαίνοντας εξοικονόμηση νερού της τάξης του 15-30% με ταυτόχρονη αύξηση των αποδόσεων κατά 10-25%. Drones και απομακρυσμένοι αισθητήρες επιτρέπουν την ανίχνευση καταπόνησης φυτών, ανισορροπιών υγρασίας και ασθενειών πριν αυτές γίνουν ορατές με γυμνό μάτι, μια στρατηγική που μετατρέπει τη γεωργία ακριβείας από πολυτέλεια σε βασικό εργαλείο επιβίωσης σε ένα υδατικά στρεσαρισμένο περιβάλλον.

Το μοντέλο ως εξαγώγιμο προϊόν

Το πιο ενδιαφέρον στοιχείο της ισραηλινής περίπτωσης είναι ότι η ίδια η λύση στο πρόβλημα μετατράπηκε σε οικονομικό κλάδο. Εταιρείες υδατικής τεχνολογίας, από τη Netafim στην άρδευση έως την IDE Technologies στην αφαλάτωση, έχουν γίνει παγκόσμιοι παίκτες, ενώ νεότερες εταιρείες, όπως η N-Drip, αναπτύσσουν συστήματα στάγδην άρδευσης που λειτουργούν αποκλειστικά με τη βαρύτητα, χωρίς ανάγκη εξωτερικής ενέργειας, μειώνοντας δραστικά το κόστος για αγρότες σε αναπτυσσόμενες χώρες. Το Ισραήλ έχει έτσι μετατραπεί, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, από «startup nation» σε «watertech nation», μια χώρα που εξάγει όχι μόνο προϊόντα αλλά ολόκληρη τη φιλοσοφία διαχείρισης ενός σπάνιου πόρου.

Τι μπορεί να διδαχθεί η Ελλάδα

Η ελληνική περίπτωση, αν και διαφορετική σε κλίμακα και γεωγραφία, έχει πολλά κοινά σημεία με το Ισραήλ πριν από μερικές δεκαετίες: ημίξηρο κλίμα σε μεγάλο μέρος της χώρας, έντονη εποχικότητα βροχοπτώσεων, νησιωτικές περιοχές με σχεδόν μηδενικούς φυσικούς υδάτινους πόρους, και μια γεωργία που σε πολλές περιοχές Κρήτη, Κυκλάδες, Θεσσαλία τα καλοκαίρια, βρίσκεται ήδη σε καθεστώς υδατικής πίεσης. Οι ελληνικές αρχές αναγνωρίζουν πλέον ρητά την αποτελεσματικότερη διαχείριση των υδάτινων πόρων ως ένα από τα κρίσιμα μέτωπα της αγροτικής πολιτικής για τα επόμενα χρόνια, παράλληλα με την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας των εξαγωγών.

Το ισραηλινό παράδειγμα δείχνει τρεις συγκεκριμένους δρόμους που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν περισσότερο στην Ελλάδα. Πρώτον, η επέκταση της στάγδην άρδευσης σε καλλιέργειες όπου ακόμη κυριαρχεί η κατάκλιση, ιδίως σε δενδρώδεις καλλιέργειες (ελιά, εσπεριδοειδή) και σε νησιωτικές περιοχές με οξύ πρόβλημα λειψυδρίας. Δεύτερον, η σοβαρή επένδυση σε μονάδες αφαλάτωσης μικρής και μεσαίας κλίμακας για νησιά και παράκτιες περιοχές, όπου το κόστος ενέργειας θα μπορούσε να καλυφθεί εν μέρει από φωτοβολταϊκά, δεδομένης της ηλιοφάνειας της χώρας. Τρίτον, η συστηματικότερη ανακύκλωση επεξεργασμένων αστικών λυμάτων για γεωργική χρήση, μια πρακτική που εφαρμόζεται ήδη αποσπασματικά στην Ελλάδα αλλά κάθε άλλο παρά στην κλίμακα του ισραηλινού μοντέλου.

Το συμπέρασμα που προκύπτει από το ισραηλινό παράδειγμα δεν είναι απλώς τεχνολογικό, αλλά και πολιτικό: η αντιμετώπιση της λειψυδρίας ως ζήτημα εθνικής στρατηγικής σημασίας, με μακρόπνοο σχεδιασμό και σταθερή χρηματοδότηση επί δεκαετίες, μπορεί να μετατρέψει έναν διαρθρωτικό περιορισμό σε ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Για μια χώρα όπως η Ελλάδα, με ισχυρή αγροτική παράδοση αλλά και αυξανόμενη έκθεση στην κλιματική αλλαγή, το μάθημα αυτό αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη βαρύτητα. ■

Ο κ. Γεώργιος Βρέκος, Γεωπόνος – Φυτοπαθολόγος (MSc) με εξειδίκευση στη Μοριακή Βιολογία. Διαθέτω πολύτιμη επαγγελματική εμπειρία στη φαρμακευτική βιομηχανία σαν Στέλεχος Πωλήσεων Φαρμάκων με ισχυρό επιστημονικό υπόβαθρο. Συνδυάζω τη βαθιά κατανόηση των βιολογικών μηχανισμών και της φαρμακευτικής αγοράς με αποδεδειγμένη ικανότητα στην ανάπτυξη πελατολογίου και την επίτευξη εμπορικών στόχων. Εξειδικεύομαι στην επιστημονικά τεκμηριωμένη προώθηση προϊόντων (scientific selling) και στη χτίσιμο σχέσεων εμπιστοσύνης με επαγγελματίες υγείας.

Η Περιοχή του Ελαιώνα

Του **Κωνσταντίνου Βαρβαρέσου** Αντιναύαρχου ε.α. ΠΝ

Στα δυτικά των Αθηνών εκτεινόταν το ωραίο δάσος του Αθηναϊκού Ελαιώνα, με τα αιωνόβια ελαιόδεντρά του. Τα οποία τα αποκαλούσαν και ως τα αρχαιότερα «Αθηναϊκά Μνημεία». Η περιοχή μεταξύ του Φαληρικού και του Πειραϊκού Αλιπέδου που απλωνόταν σε όλη την κοιλάδα του Κηφισού, είχε μήκος περί τα 15 χιλιόμετρα, -πάνω από το Μαρούσι και την Κηφισιά μέχρι των υπερειών του Πεντελικού- και σε πλάτος έφθανε περί τα 2 χιλιόμετρα, ανάλογα τις περιοχές.

Αυτή η κοιλάδα των Αθηνών πού ήταν φυτεμένη με ελαιόδεντρα, την ονόμαζαν «**Λόγγο»**. Είχε ιδιαίτερα πυκνή βλάστηση από αργυρόφυλλα δένδρα κατά μήκος της αριστερής όχθης του Κηφισού ποταμού, στην περιοχή της Κολοκυνθού και του Ρέντη, που αποτελούσε τον κύριο «**Αθηναϊκό Ελαιώνα»**. Ήκμαζε ο Ελαιώνας κατά τα Βυζαντινά χρόνια, αλλά και στην περίοδο της τουρκοκρατίας, με τα έσοδα από τις εξαγωγές ελαίου και με δώρα ελαίου και μελιού από τον Υμηττό στο Σουλτάνικο Χαρέμι, πέτυχαν οι Αθηναίοι ειδικά και σημαντικά προνόμια για την πόλη τους. Ο αριθμός των ελαιόδεντρων το 1873 έφθανε τα 145.000 με τάση φθίνουσα στο μέλλον, λόγω κοπών και πώλησής των με την οκά (1,282 κιλά), για τις θερμάστρες και τους κλίβανους των Αθηναίων.

Στην Αθήνα στην περιοχή του Αγίου Σωτηράκη, του Αγίου Δανιήλ (Προφήτη Δανιήλ) και πέριξ αυτών**,** υπήρχαν ελαιόδεντρα με περίμετρο κορμού της τάξεως των 4,50 έως 8,50 μέτρων και βάσεως μέχρι 15 μέτρων, αλλά και μικρότερα με περίμετρο βάσεως μεγαλύτερα των 6 μέτρων και άλλα με ελικοειδές σχήμα. Στην Ιερά Οδό πλησίον στον Άγιο Σάββα υπήρχε ικανός αριθμός αρχαίων ελαιόδεντρων.

Από μετρήσεις που έγιναν τον Δεκέμβριο του 1907 προέκυψαν τα ακόλουθα στοιχεία: σε ύψος 0,30 μέτρων η περίμετρο ήταν 7,40 μέτρα και σε ύψος 1,50 μέτρων ήταν 5,30 μέτρα. Δύο άλλων ελαιόδεντρων ο κορμός λίγο πιο ψηλά από την βάση, είχε περίμετρο της τάξεως των 5,50 μέτρων και σε ύψος 0,50 μέτρων περίμετρο των 4,70 μέτρων και άλλο ελαιόδεντρο περίμετρο 4,85 μέτρα σε ύψος 0,40 μέτρων από τη βάση του. Η επιστήμη δέχεται ότι ελαιόδεντρα με περίμετρο στη βάση περί τα 6 μέτρα, έχουν ηλικία δύο και πλέον χιλιετιών και άλλα με περίμετρο βάσης 7 μέτρα, φυτεύτηκαν πολύ πριν την εποχή του Περικλέους[1].

Διάφοροι ιστορικοί και επιστήμονες περιγράφουν τα ελαιόδεντρα της Αττικής, ο **Κόιντος Κούρτιος Ρούφο**ς, τα αναφέρει ως αρχαία μνημεία της Αττικής, ο **Λέψιος**, αναφέρει ότι έχουν ηλικία αιώνων, ο **K. Heller** τα αποκαλεί «…αυτά τα αιωνόβια δένδρα…» στην περί αυτών μονογραφία του, «…αρχαία της δημιουργίας μνημεία…», ο Schmidt ομιλεί περί της ωραιότητας του Αθηναϊκού Ελαιώνα.

Γράφει ο **Ζυγομαλάς** το 1581 προς τον **Κρούσιο** «το έλαιον του Ελαιώνα με τις πολλές χιλιάδες αποτελούμενο ελαιόδεντρα... οι δε Αθηναίοι λαμβάνουν πολλά χρήματα από τις εξαγωγές του ελαίου…».

Ο **Bove** «… αλλά οι ημέτερες στην Αττική είναι πολύ παχύτερες, εάν με αυτά υπολογίσουμε την ηλικία τους, τα ζώντα αυτά μνημεία είναι αρχαιότερα των αρχαίων Ελληνικών χρόνων[2], ο **Alois Hauser** (1841-1896) αυστριακός αρχαιοδίφης σε εκδρομή στις 16/3/1862 προς Ελευσίνα, περιγράφει… ελαιόδεντρα μέσω των οποίων εξέρχεται κάποιος από την Αθήνα, σχηματίζουν όμορφες συστάδες δένδρων με κορμούς πολύ παχείς που ανήκουν σε γέρικα δένδρα, γύρω θυμάρι, ανεμώνες[3], τέλος ο βιολόγος/βοτανολόγος **Τέονντορ Χέρμαν φον Χελδράιχ** (1822-1902) στο έργο του για την χλωρίδα της Αττικής, περιγράφει «…παντού στην Αττική συναντάς μεγάλες ελιές… Οι ελιές αυτές είναι αρχαιότατες…».

Η μεγάλη έκταση του **Ελαιώνα** ανήκε σε πολλούς άρχοντες των Αθηνών, όπου υπήρχε το παλαιό έθιμο για την ασφάλεια της τιμής των θυγατέρων τους, έκτιζαν μέσα στα κτήματά τους μικρούς ναούς. Το μεγάλο πλήθος των ναών στον Ελαιώνα οφείλεται στο έθιμο αυτό, ελάμβαναν μαζί με το όνομα του Αγίου και το όνομα του ιδιοκτήτη του κτήματος (παρωνύμια) π.χ. **Άγιος Δημήτριος Καβαλλάρης** (ιδιοκτήτης)**, Άγιος Νικόλαος ο Χωστός** και **Άγιος Νικόλαος ο Φτωχός** (τα παρωνύμια είναι συνήθη και στην υπόλοιπη Ελλάδα).

Έτσι ο Ελαιώνας απέκτησε τα Βυζαντινά Μνημεία, τα Εκκλησάκια πού κτίστηκαν από τον 14ον μέχρι και τον 18ον αιώνα. Ενδεικτικά στην περιοχή του **Ελαιώνα** και στην **Ακαδημία Πλάτωνα** ή **Καθήμια** υπήρχαν τα παρακάτω εκκλησάκια:

α) **Άγιος Νικόλαος του Χωστού** στα **Καθήμια** παρά τον Κηφισό, Βασιλική Μονόκλιτος καμαροσκέπαστη με διαστάσεις 5,95x8,60 μέτρα, με αψίδα ημιεξαγωνική, στον τρούλο φέρει μικρά παράθυρα και το ιερό στεγάζεται σε ημικυλινδρική κάμαρα, κτισμένος τον 16ον-17ον αιώνα, πάνω σε παλαιότερο ναό. Βρίσκεται στην οδό Αίμωνος.

β) **Άγιος Τρύφων Άστρυφος,** προστάτης των γεωρ-

γών. Βασιλική Μονόκλητος καμαροσκέπαστη με αψίδα ημιεξαγωνική, με πλάτος 9,60 μέτρων κτισμένη από την οικογένεια **Δημητρέλη** τον 18ον αιώνα, που επεκτάθηκε προς τα δυτικά. Αναφέρεται η περιοχή σε **Προικοσύμφωνο** του **1766**.

γ) **Άγιος Δανιήλ**, Παλαιός ναός μικρά Βασιλική Μονόκλητος, στη συνέχεια γκρεμίστηκε και κτίστηκε νέος μεγαλύτερος Ναός.

δ) **Άγιος Γεώργιος**, στο Β΄ Νεκροταφείο ως νεκρικό παρεκκλήσιο της οικογενείας του **Ηγεμόνα Ουγγροβλαχίας Ιωάννου Καρατζά**, όπως φαίνεται από την ύπαρξη των νεκρικών επιτύμβιων πλακών, Βασιλική Μονόκλιτος θολοσκεπής με διαστάσεις 4,85x8,40 μέτρων, με αψίδα ημικυκλική και φέρει δύο τυφλές αψίδες κατά τις μακριές πλευρές της.

Στην περιοχή του Ελαιώνα και Βόρεια της **Ιεράς Οδού** υπήρχαν τα παρακάτω εκκλησάκια:

α) **Παναγιά Μουστοπίδαινα**, στη μνήμη της Ζωοδόχου Πηγής, κτισμένη από τον ιδιοκτήτη του κτήματος τον Μουσταπίδα, τον 18ον αιώνα, αναφέρεται από τον Δ. Καμπούρογλου[4] ότι το 1788, ο Ηγούμενος Παρθένιος της Μονής Δαφνίου ζευγάρωνε τα χωράφια του Ελαιώνα, της Παναγιάς Μουσταπίδαινας... και σημειώνει ότι η ιδιοκτήτριά του είναι η Μακαρίτισσα Μπίτσα (Πηγαδίτσα δηλαδή) Μουσταπίδαινα.

β) **Άγιος Δημήτρης και Γεώργιος,** βρίσκεται πέντε λεπτά ανατολικά από τον Δασορείτη. Είναι μικρά θολοσκεπής, Βασιλική με ημιεξαγωνική αψίδα ιερού, με διαστάσεις 4,95x7,95 μέτρων.

γ) **Παναγιά Σωτηράκη**, κτισμένη από τον ιδιοκτήτη του κτήματος στην Τουρκοκρατία τον Σωτηράκη Καπινάρη. Στην πολιορκία των Αθηνών από τον Κιουταχή (1826/1827) η περιοχή πυρπολήθηκε, από τα εκατό ελαιόδεντρα είχαν μείνει 14, τα οποία η Βαρβάρα Συμεών Νικολέτου τα κληροδοτεί στον Μπάσκινη. Στην συνέχεια και μεταγενέστερα τα κτήματα περιήλθαν στους Ιωάννη και Χρήστο Ρίπη. Είναι μικρή Μονόκλιτος καμαροσκέπαστη, Βασιλική με νάρθηκα θολωτό που προεξέχει πρός τα νότια και έχει διαστάσεις 6,30x7,90 μέτρων. Αναφέρεται σε Προσύμφωνο του **1768**. Σήμερα βρίσκεται στην οδό Θεσσαλίας στην περιοχή Μαρκόνι.

δ) **Άγιος Δημήτρης Καβαλλάρης ή Δασορείτης**, μικρή Μονόκλιτος Βασιλική με χαμηλές καμάρες, Αψίδα ιερού ημιεξαγωνική και διαστάσεις 5,07x8,68 μέτρων. Φέρει τοιχογραφίες του 18ου αιώνα της γνωστής Αριστοκρατικής Αθηναϊκής οικογένειας **Καβαλλάρη**, κτισμένος ο ναός τον 16ον-17ον αιώνα.

ε) **Άγιος Σάββας**, στην περιοχή της **Γερακίνας ή Φράγκαινας** (περιοχή του Δήμου Αθηναίων επί της Ιεράς Οδού). Κτισμένη πάνω σε ερείπια αρχαίου Ναού της Θεάς Δήμητρας και σε γεωργική περιοχή, με λαχανόκηπους, στάβλους με αγελάδες, χαμόσπιτα, υποστατικά και κεραμοποιείων. Βασιλική Μονόκλιτος με διαστάσεις 6,30x13,10 μέτρων, με χαμηλή καμάρα, Αψίδα ιερού ημικυκλική και στα νότια φέρει εντοιχισμένα αρχαία και βυζαντινά γλυπτά. Αναφέρεται σε Προσύμφωνα του 1734,1770,1782 και 1818.

Στην περιοχή του Βοτανικού και στο Βοτανικό Κήπο στη συνέχεια και σήμερα Γεωπονικό Πανεπιστήμιο, υπήρχε επί Τουρκοκρατίας και σήμερα η **Βρύση του Χασεκή**, επίσης ο **Πύργος του Χασεκή** μέσα στον Βοτανικό Κήπο. Η οικία του Βοεβόδα των Αθηνών Χασεκή, πού ήταν φρούριο με κινητή γέφυρα, πολεμίστρες και σιδερένια πύλη για να αντέχει τις επιθέσεις, όπως περιγράφεται από τον **Bartholdy** το **1803** που επισκέφτηκε την Αθήνα. Κατεδαφίστηκε ο Πύργος και στα εναπομείναντα θεμέλιά του διαστάσεων 19,60x26,50 μέτρων, έγινε μία δίχωρη Κινστέρνα πού υπάρχει και σήμερα στο χώρο του Πανεπιστημίου.

Επίσης υπήρχε και το **Υδραγωγείο του Χασεκή** πού διοχέτευε στον Βοτανικό Κήπο από την δεξιά πλευρά του Κηφισού, τα νερά του ποταμού που έβγαιναν στη θέση Γλυκότρυπα, πλησίον στον υδρόμυλο του Δ. Κορομηλά. Το υδραγωγείο αυτό άρδευε εκτός από τον Βοτανικό Κήπο και άλλους στην περιοχή των Σεπολίων, από τον Άγιο Δημήτριο μέχρι τον Άγιο Γεώργιο, τα ύδατα του υδραγωγείου μετά την απελευθέρωση από τους Οθωμανούς, ανήκαν στον Δήμο και τα παραχωρούσε για άρδευση του Ελαιώνα.

Μετά την εγκατάσταση προσφύγων από το 1922 στο δυτικό τμήμα του Λεκανοπεδίου, αρχίζει η σταδιακή συρρίκνωση της γεωργικής γης που περιλάμβανε και τις χιλιάδες ελιές του αρχαίου Ελαιώνα. Ελλείψει των ελαιόδεντρων γίνεται και η απομάκρυνση από την περιοχή του Ελαιώνα, των ελαιοτριβείων και των σαπωνοποιείων. Η αστικοποίηση του τοπίου ολοκληρώνεται μετά το 1950, με την εγκατάσταση βιομηχανιών οι οποίες επιβάρυναν το περιβάλλον. Ο ιστορικός Ελαίων ανήκει στην ιστορία... ■

Βιβλιογραφία :

1. «Το Κλίμα της Αττικής» του Δ. Αιγινήτου, Αθήνα 1908 μέρος Β΄, σελίδα 90.
2. A. Mommsen Griechische Jahreszeiten, σελίδα 572 H.V 1877-Pflanzen der Attischen Ebene.
3. «Κεραμεικός» της Ελένης Μπάνου-Λεωνίδας-Κ. Μπουρνιάς. Κοινωφελές Ιδρυμα Ι.Σ. Λάτση 2014, σελίδα 2.
4. «Δαφνί» του Δ. Καμπούρογλου, στην σελίδα 55.

Η πνευματική κληρονομιά ενός παγκόσμιου Χριστιανικού Μνημείου

Του **Μητροπολίτου Ν. Ιωνίας, Φιλαδελφείας, Ηρακλείου και Χαλκηδόνος Γαβριήλ**

Η Ιερά Μονή της Αγίας Αικατερίνης του Όρους Σινά αποτελεί ένα από τα λαμπρότερα μνημεία του χριστιανισμού και συγχρόνως έναν από τους σημαντικότερους πνευματικούς και πολιτιστικούς θησαυρούς της ανθρωπότητας. Βρίσκεται στον ιερό τόπο όπου, σύμφωνα με τη βιβλική παράδοση, ο Θεός παρέδωσε τις Δέκα Εντολές στον Μωυσή και φανέρωσε την παρουσία Του μέσα στην ανθρώπινη ιστορία. Αιώνες τώρα προσελκύει προσκυνητές από κάθε γωνιά της γης, οι οποίοι ανηφορίζουν προς την αγία κορυφή του Σινά, αναζητώντας τη σιωπή, την προσευχή, αλλά και την εμπειρία της θείας παρουσίας.

Ήδη από τον 4ο αιώνα μ.Χ., μετά το Διάταγμα των Μεδιολάνων το 313 μ.Χ. και την επικράτηση της χριστιανικής πίστεως στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, αναπτύχθηκε ένας σπουδαίος πολιτισμός, που στηρίχθηκε στη θεολογία της Εκκλησίας, στην πατερική παράδοση και στο μοναχικό ιδεώδες. Μέσα στη μεγάλη αυτή βυζαντινή κληρονομιά, η Ιερά Μονή του Σινά κατέχει εξέχουσα θέση, καθώς παραμένει μέχρι σήμερα ένα ζωντανό μνημείο δεκαπέντε και πλέον αιώνων αδιάκοπης μοναστικής παρουσίας.

Η διεθνής κοινότητα έχει αναγνωρίσει τη μοναδική αυτή αξία της Μονής, η οποία έχει ενταχθεί στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, γεγονός που επιβεβαιώνει την σημαντική θρησκευτική, ιστορική και πολιτιστική σημασία του τόπου και υπενθυμίζει την ευθύνη όλων για την διαφύλαξη του αυθεντικού χαρακτήρα της.

Μέσα στις σύγχρονες προκλήσεις, είναι αναγκαίο να υπογραμμίσουμε τρία θεμελιώδη στοιχεία, τα οποία οφείλουν να διαφυλαχθούν στην Ιερά Μονή του Σινά.

1. Η διατήρηση του ελληνορθόδοξου χαρακτήρα της

Η Ιερά Μονή του Σινά δεν είναι ένα απλό ιστορικό μνημείο, αλλά ένας ακοίμητος εκκλησιαστικός οργανισμός, που εξακολουθεί να ακτινοβολεί την ορθόδοξη μαρτυρία και την διαχρονική παρουσία της Εκκλησίας μέσα στην ιστορία. Οι πατέρες της Μονής, υπό την πνευματική πάντοτε καθοδήγηση του Αρχιεπισκόπου Σινά, Φαράν και Ραϊθώ, διαφυλάσσουν αδιάλειπτα την ελληνορθόδοξη παράδοση, τη λειτουργική ζωή και την πνευματική ταυτότητα του τόπου. Η Ιερά Μονή αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα κέντρα της ελληνικής πνευματικής και πολιτιστικής παρουσίας στην Ανατολή, διατηρώντας αναλλοίωτη την ελληνική γλώσσα, τα ανεκτίμητα ελληνικά χειρόγραφα και τη ζωντανή σύνδεσή της με την βυζαντινή παράδοση.

2. Η προστασία της ειρηνικής συνύπαρξης

Η περιοχή του Σινά αποτελεί ένα σπάνιο παράδειγμα συνεργασίας και αμοιβαίου σεβασμού μεταξύ Χριστιανών και Μουσουλμάνων. Ιδιαίτερη, μάλιστα, θέση στην μακραίωνη αυτή σχέση κατέχουν οι Βεδουίνοι της περιοχής, οι οποίοι επί αιώνες ζουν και στηρίζονται από την Ιερά Μονή. Έτσι, η ειρηνική συνύπαρξη δεν αποτελεί απλά ένα θεωρητικό ιδανικό, αλλά μία αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα. Το Σινά εκπέμπει προς ολόκληρο τον κόσμο το μήνυμα ότι ο διάλογος, ο σεβασμός και η συνεργασία μπορούν να οικοδομήσουν γέφυρες ειρήνης μεταξύ των λαών και των θρησκειών, αφού όπως διδάσκει ο Χριστός μας, «*Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοί υἱοί Θεοῦ κληθήσονται*» (Ματθ. 5,9).

3. Η διαφύλαξη της πνευματικής της κληρονομιάς

Η Ιερά Μονή της Αγίας Αικατερίνης αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πνευματικούς φάρους της χριστιανικής οικουμένης. Επί δεκαπέντε αιώνες, η αδιάκοπη προσευχή, η ασκητική ζωή των μοναχών και η καθημερινή τέλεση της θείας λατρείας μετατρέπουν τον ιερό αυτό τόπο σε ένα ζωντανό εργαστήριο αγιότητας και πνευματικής μαρτυρίας. Η παρουσία δε του ιερού λειψάνου της Αγίας Αικατερίνης, η οποία αποτελεί την προστάτιδα της Μονής, ενισχύει ακόμη περισσότερο τον πνευματικό χαρακτήρα του χώρου και υπενθυμίζει τη διαχρονική κλήση του ανθρώπου προς τη θέωση και τη συνάντηση με τον Θεό.

Χιλιάδες προσκυνητές από κάθε γωνιά της γης επισκέπτονται το Σινά όχι μόνο για να γνωρίσουν ένα ιστορικό μνημείο, αλλά κυρίως για να βιώσουν την πνευματική εμπειρία ενός τόπου, όπου εξακολουθεί να αντηχεί ο λόγος του Κυρίου: «*τό φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει*» (Ιω. 1,5).

Η Ιερά Μονή του Σινά παραμένει έως σήμερα ένα διαχρονικό σύμβολο πίστεως, πολιτισμού και ειρήνης. Συνεπώς, ιδιαίτερη σημασία έχει η διατήρηση του ιστορικού status quo, το οποίο επί αιώνες έχει γίνει σεβαστό από όλους και έχει εξασφαλίσει την ομαλή λειτουργία της Μονής και την εκπλήρωση της αποστολής της. Η διαφύλαξη του καθεστώτος αυτού αποτελεί όχι μόνο σεβασμό προς την ιστορία, αλλά και εγγύηση για το μέλλον ενός μοναδικού παγκόσμιου μνημείου. ■

Πρωταγόρας ο Αβδηρίτης (Ιδρυτής της Σοφιστικής)

✞Του **Δημητρίου Γεωργαντά** Υποναύαρχου ε.α. ΠΝ

«Πάντων χρημάτων μέτρον άνθρωπος»
Πρωταγόρας (περί 490 – περί 410 π.Χ.)

Νεανικότητα

Ο Πρωταγόρας (ετυμολογικά: πρώτος αγορητής) γεννήθηκε στα Άβδηρα της Θράκης περί το 490 π.Χ. και πέθανε περί το 410 π.Χ. Κατά τον Διογένη Λαέρτιο (180-240 μ.Χ.) ήταν γιος του Αρτέμωνα ή του Μαίανδρου και μαθητής του Δημόκριτου. Ο Φιλόστρατος Αθηναίος (160-244 μ.Χ.) καταθέτει ότι μορφώθηκε και στους Πέρσες μάγους - σοφούς, οι οποίοι ως συνοδοί του Ξέρξη ήρθαν στα Άβδηρα, όπου ο Ξέρξης φιλοξενήθηκε στο σπίτι του πλούσιου πατέρα του. Ο Ξέρξης, έδωσε εντολή να μορφωθεί ο νεαρός Αβδηρίτης ως Πέρσης. Κατά τους Διογένη Λαέρτιο και Αθήναιο Ναυκρατίτη (170-223 μ.Χ.), ο ωραιότατος νεαρός Πρωταγόρας ήταν φορμοφόρος – αχθοφόρος και επινόησε την αχθοφορική τύλη (σαμάρι). Αναφέρουν δε ότι βλέποντάς τον ο Δημόκριτος «ξύλα δεδεκώς», τον συμπάθησε, έχρησε μαθητή του και έστειλε σε γειτονικό χωριό ως «γραμματιστή – διδάσκαλο».

Βασικά είναι άγνωστα, η νεανική ζωή, μόρφωση και αγωγή του. Το όνομα του πατέρα του δεν είναι βέβαιο, ενώ της μητέρας του είναι άγνωστο. Εκ φύσεως ήταν οξύνους και έτυχε ικανής μόρφωσης στα Άβδηρα και μάλιστα σε περίοδο που η πατρίδα του ήταν κάτω από την περσική επικυριαρχία ή μόλις είχε απαλλαγεί από αυτήν. Στα Άβδηρα την εποχή εκείνη, πέρα από την οικονομική ευμάρεια, υπήρχαν αξιότατοι - έμπειροι σοφοί διδάσκαλοι, ώστε να τον καταρτίσουν και αργότερα τον Δημόκριτο, με επίζηλη σοφία και γνώση.

Ωριμότητα - Διδάσκαλος του Πανελληνίου

Τριάντα (30) ετών άρχισε το διδακτικό του έργο, μαγεύοντας με την ομιλία του. Στην αρχή της σταδιοδρομίας του φαίνεται ότι είχε τον Δημόκριτο ως μαθητή. Περιήλθε και δίδαξε επί 40 χρόνια σε όλη την Ελλάδα, «Καίτοι πολλά γε τα έτη ήδη ειμί εν τη τέχνη» και αναδείχθηκε «σοφιστής... παιδεύσεως και αρετής διδάσκαλος» του Πανελληνίου. Επηρέασε πολύπλευρα την ελληνική σκέψη, όπως ομολογεί, με πνεύμα κακεντρέχειας και φθόνου ο Πλάτων στα έργα του «Μένων», «Πρωταγόρας», «Κρατύλος», «Θεαίτητος», «Σοφιστής», «Ευθύδημος» και άλλα.

Η διδακτική δραστηριότητα, ρητορική δεινότητα, πολυμάθεια και η Πρωταγόρεια φιλοσοφία εξαπλώθηκαν και στη Μεγάλη Ελλάδα της Κάτω Ιταλίας - Σικελίας. Πρόσφερε τη διδακτική, ρητορική και πολιτική του τέχνη αντί αδρότατης ανταμοιβής σε διαλεκτούς πλούσιους - φιλόδοξους νέους και απέκτησε πλούτη και φήμη, ώστε να αναφέρεται στον «Πρωταγόρα» ότι σε πλουτισμό ξεπέρασε ακόμη και τον Φειδία και άλλους δέκα μαζί ανδριαντοποιούς. Την Αθήνα επισκέπτονταν συχνά επί μακρό και ήταν διάσημος, όπως και σε άλλες πόλεις. Στην Αθήνα συνδέθηκε με τον Περικλή (494-429 π.Χ.), ο οποίος του ανέθεσε το 444 π.Χ. την σύνταξη των νόμων – πολιτεύματος των Θουρίων, αποικίας της Αθήνας στην Ιταλία και υπήρξε σύμβουλος και διδάσκαλος των παιδιών του Πάραλου – Ξάνθιππου.

Στους μεγάλους θαυμαστές του επιφανούς Αβδηρίτη συγκαταλέγεται ο τραγικός ποιητής Ευριπίδης ο Σαλαμίνιος (480-406 π.Χ.), στην οικία του οποίου πολλάκις φιλοξενήθηκε, πρωτοδιάβασε το έργο του «περί Θεών» και έδινε διαλέξεις. Γνώρισε τον Σωκράτη, ο οποίος τον σέβονταν και τον εκτιμούσε, και με τον οποίο είχε πολλές συνομιλίες. Ο Πλάτων στον περίφημο διάλογο «Πρωταγόρας», αλλά και στα υπόλοιπα έργα του, έδωσε το πορτρέτο του μεγαλειώδους σοφιστή, ασκώντας κριτική ή απορρίπτοντάς τις φιλοσοφικές του θέσεις. Φίλος του υπήρξε και ο πλουσιότερος προστάτης των γραμμάτων στην Αθήνα, Καλλίας . Επιζητούσαν την συναναστροφή του πολλοί πολιτικοί, ιστορικοί και καλλιτέχνες. Κατά γενική ομολογία, υπήρξε ο διδάσκαλος όλης της πνευματικής και πολιτικής Αθήνας και μάλιστα στον κολοφώνα της πνευματικής λάμψης της. Εκτιμάτο πολύ από τους συγχρόνους του Αθηναίους ως σεβαστός και σοβαρός αντίπαλος και αποκαλούνταν από Ησύχιο (5ος αιώνας μ.Χ.), «Λόγος» και από Διογένη Λαέρτιο, «Σοφία». Ο Σωκράτης στο αριστούργημα «Πρωταγόρας» τον αποκαλεί «σοφότατον». Ο εμπειριστής φιλόσοφος μετριοφρονώντας, ανταπαντά λέγοντας: «... και ομολογώ τε σοφιστής είναι και παιδεύειν ανθρώπους».

Ο Αβδηρίτης στοχαστής ήταν αγνωστικιστής. Δίδασκε ότι η αλήθεια είναι σχετική, διότι τα πάντα εξελίσσονται διαρκώς. Αποτέλεσμα της ακατάπαυστης ροής είναι η αλήθεια να διαμορφώνεται ανάλογα με τις σχέσεις μας με τα αντικείμενα. Ο άνθρωπος στην αυτοσυνειδησία του μένει σταθερός, αλλά η πραγματι-

κότητα όχι. Σταθερή αλήθεια δεν υπάρχει και ούτε κριτήριό της. Δίδασκε ότι «... για κάθε επιχείρημα υπάρχει ένα αντεπιχείρημα» και «... για κάθε ζήτημα μπορούν να διατυπωθούν δύο αντεπιχειρήματα». Υποστήριξε με το έργο του «Περί της εν αρχή καταστάσεως», ότι ο πολιτισμός προέκυψε από ανάγκη του ανθρώπου για επίτευξη καλύτερων συνθηκών ζωής. Διεσώθη ο μύθος του για Προμηθέα - Επιμηθέα, που ανήκει στον ευρύτερο κύκλο της πρώτης κατάστασης του ανθρώπου.

Όσον αφορά το θρησκευτικό ζήτημα, στο «Περί θεών» αρνήθηκε αντικειμενική ύπαρξη του θείου, λόγω απουσίας σαφών αποδείξεων. Απέφυγε να λάβει θέση, υποστηρίζοντας: «Περί μεν θεών ουκ έχω ειδέναι ούθ΄ ως εισίν ούθ΄ ως ουκ εισίν, πολλά γαρ τα κωλήματα ειδέναι ή τ΄ αδηλότης και βραχύς ων ο βίος του ανθρώπου».

Σπουδαιότατος στην παιδαγωγική ικανότητα και στις μεθόδους διδασκαλίας του. Διατείνονταν ότι η μάθηση απαιτεί φυσική ικανότητα και άσκηση. Υποστήριζε, «Φύσεως και ασκήσεως διδασκαλία δείναι ... Από νεότητος δε αρξαμένους δει μανθάνειν». Τάσσονταν υπέρ της γενικής μόρφωσης των παιδιών για απόκτηση γνώσεων και ανάπτυξη της προσωπικότητας. Ασχολήθηκε με τα γλωσσικά ζητήματα σε βάθος και σχολαστικότητα, γιατί πίστευε ότι η γλώσσα δημιουργήθηκε από τους ανθρώπους. Σημαντική ήταν η συμβολή του στη θεμελίωση της γραμματικής (τρία γένη, χρόνοι των ρημάτων, εγκλίσεις).

Ανάμεσα στους πολυπληθείς μαθητές του, οι σοφιστές – διδάσκαλοι του πανελληνίου Πρόδικος ο Κείος (470-μετά 399 π.Χ.), Ιππίας ο Ηλείος (443-μετά 399 π.Χ.), Αντιφών ο Ραμνούσιος (480-410 π.Χ.), Αρίστιππος ο Κυρηναίος (434-355 π.Χ.), Αντίμοιρος Μένδης (5ος αιώνας – 4ος αιώνας π.Χ.) και άλλοι. Εξακολούθησαν το έργο του διδασκάλου τους και η λάμψη της φιλοσοφικής σκέψης του, ήταν αισθητή στην Αθήνα αιώνες μετά το θάνατό του.

Πρωταγόρεια Φιλοσοφία και Θεολογική Σκέψη

Ο αισθησιοκράτης σοφιστής πολεμήθηκε, κατακρίθηκε, καταδικάστηκε και εκδιώχθηκε για τις φιλοσοφικές – θεολογικές του διδασκαλίες. Δεν διασώθηκε στην ολότητά του κανένα από τα έργα του, αλλά μόνο οι τίτλοι βιβλίων του, όπως τα «Αλήθεια ή Καταβάλλοντες», «Περί του μη όντος» και «Περί θεών». Από όσα διασώζονται από διάφορους συγγραφείς (δοξογράφους) και κυρίως τον Πλάτωνα στον «Κρατύλο» και «Θεαίτητο», προσεγγίζεται μερικώς η φιλοσοφία - θεολογία του παμμέγιστου Αβδηρίτη, που νάρκωνε με τη γοητεία - ομορφιά των λόγων του.

Η πεμπτουσία της φιλοσοφικής διδασκαλίας του

Ο Πρωταγόρας στο κέντρο μαζί με τον Δημόκριτο, Μουσείο Ερμιτάζ

συνοψίζεται στη γνωστή φράση του «Θεαίτητου», «πάντων χρημάτων μέτρον εστίν άνθρωπος, των μεν όντων ως εστίν, των δε ουκ όντων ως ουκ έστιν». Κατά τον Αριστοτέλη στα «Μετά τα φυσικά» με τη φράση αυτή ο σοφότατος Αβδηρίτης αρνείται ότι υπάρχει μία γενική, αντικειμενική, καθολική αλήθεια και δέχεται ότι υπάρχουν τόσες αλήθειες όσοι και οι συγκεκριμένοι άνθρωποι. Τα πάντα είναι υποκειμενικά και σχετικά. Η αλήθεια είναι ατομική – σχετική και εφήμερη και όχι γενική – καθολική, διαχρονική και απόλυτη.

Κατά τον Ευσέβιο Καισάρειας (265-340 μ.Χ.) ο πάνσοφος Αβδηρίτης στηρίχθηκε κυρίως στις αισθήσεις κάθε συγκεκριμένης στιγμής του κάθε ανθρώπου. Δεν αντικειμενοποιεί τη γνώση ως σταθερή, ενιαία και αμετάβλητη, αλλά τη θεωρεί υποκειμενική, σχετική και ευμετάβλητη. Στενή ήταν η πνευματική συγγένειά του με τον «σκοτεινό» φιλόσοφο Ηράκλειτο. Δεν προχώρησε όμως πέρα από τα αισθήματα στο χώρο της νό-

ησης και του λόγου όπως ο Ηράκλειτος, ο οποίος επιχείρησε την υπέρβαση των αισθήσεων θεωρώντας το «λόγο» ως σταθερό, αιώνιο και αμετάβλητο. Επίσης, ο ασύγκριτος Αβδηρίτης σοφός ισχυρίστηκε ότι το αντικείμενο της γνώσης δεν είναι ένα και σταθερό, αλλά πολλά και απειρόμορφα, καθώς και σχετικό.

Όσον αφορά τη θεολογία και τον ηθικό τομέα της ζωής αρνήθηκε την αντικειμενική ύπαρξη του θείου, λέγοντας στον «Θεαίτητο», ότι δεν γνωρίζει αν υπάρχει. Αρνήθηκε την ύπαρξη της ψυχής, πιστεύοντας ότι αυτή είναι μόνο συναίσθημα. Πίστευε στις παραδοσιακές αρετές της δικαιοσύνης, σωφροσύνης, οσιότητας, σοφίας και της ανδρείας. Εκτιμούσε το δίκαιο και τις ηθικές αρχές. Καταδίκαζε την αδικία, όχι λόγω αντικειμενικών αξιών, αλλά εξαιτίας ανθρωπίνων ενστίκτων και εμπειρικών επιχειρημάτων. Για τον γίγαντα της σοφιστικής η ηθική, η αιδώς και το δίκαιο είναι στοιχεία της εσωτερικής δομής του ανθρώπου, χωρίς καθολική – πανανθρώπινη έκφραση και παραδοχή. Τα στοιχεία όπως το δίκαιο, η πολιτειακή τάξη, τα ήθη και οι παραδεκτές ηθικές αρχές δεν έχουν απόλυτη ισχύ, αλλά παραμένουν πάντοτε σχετικά, περιοριζόμενα σε χώρο, χρόνο και άτομα. Διακήρυσσε, κατά τον Ιωάννη Στοβαίο (3ος αιώνας π.Χ.): «Μηδέν είναι μήτε τέχνην άνευ μελέτης μήτε μελέτην άνευ τέχνης». Ο Πλάτωνας στους διαλόγους του εξετάζει διεξοδικά τις Πρωταγόρειες φιλοσοφικές – θεολογικές απόψεις, κυρίως στα έργα του «Πρωταγόρας», «Θεαίτητος» και «Μένων».

Έργα

Ο «επιστήμονας των σοφών», ο θεϊκός Πρωταγόρας, διακρίθηκε και για την πλούσια συγγραφική του δραστηριότητα. Ατυχώς για την ανθρωπότητα δεν διασώθηκαν τα λαμπρά δείγματα της τέχνης τού διακεκριμένου Αβδηρίτη. Η υψηλή αξία του μαρτυρείται από την σκληρή πολεμική του Πλάτωνα, όπου αντικρούει τη φιλοσοφία του και παρουσιάζει περισσότερο τα τρωτά του σημεία. Μόνο οι τίτλοι μερικών βιβλίων του και ελάχιστα αποσπάσματά τους θυμίζουν τον γίγαντα της σοφιστικής. Ο Διογένης Λαέρτιος αναφέρει ότι σώζονταν την εποχή του (3ος αιώνας π.Χ.) δεκατρία έργα του, ήτοι «Τέχνη εριστική», «Περί πάλης», «Περί των μαθημάτων», «Περί πολιτείας», «Περί φιλοτιμίας», «Περί αρετών», «Περί της εν αρχή καταστάσεως», «Περί των εν Άδου», «Περί των ουκ ορθώς τοις ανθρώποις πρασσομένων», «Προστακτικός», «Δίκη υπέρ μισθού», «Αντιλογιών α – β». Ο Αριστόξενος Ταραντίνος (360-300 π.Χ.) ισχυρίζεται ότι όσα καταμαρτυρεί ο Πλάτων στην «Πολιτεία» τα είχε καταγράψει ο Πρωταγόρας στα «Αντιλογικά».

Θάνατος

Όλη η δημόσια ζωή του εμπνευσμένου Αβδηρίτη σοφιστή επί 40 χρόνια ήταν πλήρης τιμών, χρημάτων, δόξας και θαυμασμού. Το τέλος του, δυστυχώς, ήταν άδοξο και άτιμο. Σημαντικό ρόλο έπαιξε ο φθόνος, η αντιζηλία και η μισαλλοδοξία των συγχρόνων του Αθηναίων διανοητών που τον καιροσκοπούσαν - συκοφαντούσαν. Αφορμή δόθηκε με το έργο του «Περί Θεών», όπου έκανε κριτική στο θέμα της ύπαρξης ή μη των αρχαίων θεών. Ήταν οι δύσκολοι καιροί του τέλους του Πελοποννησιακού πολέμου, όπου οι Αθηναίοι, παρασυρμένοι από φιλοπόλεμους - φιλόδοξους αλλά ανίδεους δημαγωγούς πολιτικούς – στρατηγούς οδηγούνταν σε συνεχείς ήττες στις συγκρούσεις τους με τους Σπαρτιάτες. Ο παντογνώστης Αβδηρίτης φιλόσοφος θεωρήθηκε εξιλαστήριο θύμα - αποδιοπομπαίος τράγος, και υπέστη διωγμούς κάθε λογής, καθώς ανήκε στον κύκλο των ολιγαρχικών και το κυριότερο η παγκόσμια ακτινοβολία του δεν ήταν ανεκτή από την ελίτ του πνευματικού κόσμου της Αθήνας.

Κατά τον Διογένη Λαέρτιο, μετά από συκοφαντία κάποιου Πυθόδωρου, κατηγορήθηκε στην εκκλησία του δήμου για αθεΐα, ασέβεια και διαφθορά των νέων (όπως πριν από αυτόν ο Αναξαγόρας και μετά από αυτόν ο Σωκράτης) και καταδικάστηκε σε εξοστρακισμό από την Αθήνα και τις κτήσεις της (και τη γενέτειρά του, Άβδηρα!). Ο ανυπέρβλητος Αβδηρίτης φιλόσοφος επέβη σε πλοίο με προορισμό τη Σικελία, καταδιωκόμενος από Αθηναϊκές τριήρεις. Το μικρό πλοίο όμως ναυάγησε, σύμφωνα με τον Ηγήσιππο, κοντά στη Σέριφο και ο μελίφρων Αβδηρίτης βρήκε άδοξο τέλος, «Καίπερ τηλικώτος ων τόσο μεγάλος στα χρόνια». Παρόλη την καταδίκη και το κάψιμο των βιβλίων του στην αγορά της Αθήνας, το έργο και η προσφορά του απαράμιλλου Αβδηρίτη «πολύ-επιστήμονα» στην εξέλιξη του ανθρώπινου πνεύματος, εκτιμήθηκε από τους σύγχρονούς του και τους μεταγενέστερους, όπως ομολογούσε ο Πλάτων στο «Μένων», ώστε μέχρι και σήμερα «ευδοκιμών ουδέν πέπαυται». ■

Βιβλιογραφία

1. Atkinson, S., (επ), (2014, Μετάφραση Μικέδης, Μ., Η Φιλοσοφία με απλά λόγια, Αθήνα: Κλειδάριθμος
2. Γεωργαντζής, Π., (2016), Η πνευματική ακτινοβολία των αρχαίων Αβδηριτών, Ξάνθη: Σπανίδης.
3. Πλάτων Πρωταγόρας, (2009), Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Σπυρόπουλος, Η, Θεσσαλονίκη: Ζήτρος.
4. Πλάτων Φαίδων - Πρωταγόρας, (2004), Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Παπανούτσος, Ευ & Τατάκης, Β, Αθήνα: Ζαχαρόπουλος.

«Ο Πρωταγόρας στο κέντρο μαζί με τον Δημόκριτο, Μουσείο Ερμιτάζ» φωτό ειλημμένη στις 14_7_2020 από το: https://el.wikipedia.org/wiki/ /Πρωταγόρας

Όταν το μέγεθος γίνεται ανησυχία: Μια σύγχρονη ματιά στην ανδρική σεξουαλική αυτοεικόνα

Του **Ευάγγελου Σπυρόπουλου** Χειρουργού Ουρολόγου, Υποναύαρχου (ΥΙ) ε.α. ΠΝ

Εισαγωγή

Η ανησυχία ενός άνδρα για το μέγεθος του πέους του είναι ένα φαινόμενο πολύ πιο συνηθισμένο απ' όσο νομίζουμε. Δεν αφορά μόνο την εμφάνιση, αλλά συνδέεται βαθιά με την αυτοεκτίμηση, τη σεξουαλική ταυτότητα και τον τρόπο που ο ίδιος αντιλαμβάνεται τον εαυτό του μέσα στις σχέσεις. Παρότι η κοινωνία έχει εξελιχθεί, η αρρενωπότητα εξακολουθεί συχνά να ταυτίζεται —λανθασμένα— με το μέγεθος του πέους, κάτι που μπορεί να προκαλέσει άγχος και ανασφάλεια ακόμη και σε άνδρες με φυσιολογικές διαστάσεις.

Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, η επιρροή των μέσων ενημέρωσης, της ποπ κουλτούρας και κυρίως της πορνογραφίας έχει δημιουργήσει μια εξιδανικευμένη εικόνα για το πώς «πρέπει» να είναι το ανδρικό σώμα. Οι άνδρες συγκρίνουν τον εαυτό τους με πρότυπα που είναι εξαιρετικά σπάνια ή εντελώς μη ρεαλιστικά, και συχνά νιώθουν ανεπαρκείς. Ωστόσο, η επιστήμη δείχνει ότι οι περισσότερες ανησυχίες αυτού του είδους δεν σχετίζονται με πραγματικό πρόβλημα, αλλά με την εικόνα σώματος και τις προσωπικές ανασφάλειες.

Σε αυτό το κείμενο παρουσιάζονται με απλό και κατανοητό τρόπο οι σύγχρονες θεωρήσεις γύρω από το μέγεθος του πέους, οι ρεαλιστικές διαστάσεις, οι ψυχολογικοί παράγοντες, οι διαθέσιμες θεραπείες και οι λόγοι για τους οποίους οι ειδικοί αντιμετωπίζουν το θέμα με προσοχή.

1. Γιατί τόσοι άνδρες ανησυχούν για το μέγεθός τους;

1.1 Ο ρόλος των κοινωνικών προτύπων

Στην ιστορία και σε πολλές κουλτούρες, ο φαλλός συμβόλιζε δύναμη και ανδρισμό. Σήμερα, η συσχέτιση αυτή έχει ενισχυθεί από εικόνες υπερμεγέθων γεννητικών οργάνων στη βιομηχανία της πορνογραφίας. Οι πορνογραφικές παραγωγές επιλέγουν άνδρες με ιδιαίτερα μεγάλα πέη, δημιουργώντας μια ψευδή εικόνα για το «φυσιολογικό». Αυτό καθιστά πολλούς άνδρες να αισθάνονται ότι μειονεκτούν, ακόμη κι αν βρίσκονται μέσα στον φυσιολογικό μέσο όρο.

1.2 Λανθασμένες συγκρίσεις από μικρή ηλικία

Πολλοί άνδρες θυμούνται σχόλια ή πειράγματα στην εφηβεία, όταν ακόμα το σώμα τους ήταν σε ανάπτυξη. Ένα αρνητικό σχόλιο μπορεί να δημιουργήσει μια μόνιμη, αρνητική πεποίθηση που παραμένει και στην ενήλικη ζωή. Όσο ο άνδρας μεγαλώνει, η πεποίθηση αυτή συχνά ενισχύεται από άγχος, αποτυχίες ή έλλειψη αυτοπεποίθησης.

1.3 Η διαφορά στην αντρική και γυναικεία αντίληψη

Οι έρευνες δείχνουν κάτι πολύ ενδιαφέρον: οι περισσότερες γυναίκες είναι απόλυτα ικανοποιημένες με το μέγεθος του πέους του συντρόφου τους, ενώ οι άνδρες τείνουν να υπερεκτιμούν το πόσο «σημαντικό» θεωρείται. Με άλλα λόγια, η ανησυχία συχνά δεν αντικατοπτρίζει τις πραγματικές προσδοκίες των συντρόφων.

2. Τι θεωρείται φυσιολογικό μέγεθος;

Οι στατιστικές μετρήσεις μεγάλων επιστημονικών μελετών έχουν δείξει ότι:

Το μέσο **μήκος σε στύση** είναι περίπου **13–14 εκατοστά**.

Η **περίμετρος** σε στύση είναι περίπου **11–12 εκατοστά**.

Οι περισσότερες φυσιολογικές διαστάσεις κυμαίνονται μέσα σε ένα μεγάλο εύρος, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι υπάρχει «σωστό» ή «λάθος» μέγεθος.

Παρά τα στοιχεία αυτά, πολλοί άνδρες εξακολουθούν να πιστεύουν ότι βρίσκονται «κάτω του μέσου όρου», ακόμη κι αν οι μετρήσεις τους είναι εντελώς φυσιολογικές. Έτσι γεννιέται η λεγόμενη «διαταραχή αντίληψης», ο άνδρας νιώθει μικρός, παρότι δεν είναι.

3. Πότε το πέος μπορεί να είναι πραγματικά μικρό;

Υπάρχουν τρεις βασικές κατηγορίες:

3.1 Ψευδής εντύπωση μικρού πέους

Συχνά το πέος φαίνεται μικρότερο όταν:

- υπάρχει πολύ λιπώδης ιστός στην κοιλιά ή στην ηβική χώρα,
- υπάρχει χαλαρό δέρμα στην περιοχή,
- το πέος μπαίνει προς τα μέσα λόγω ανατομίας.

Σε αυτές τις περιπτώσεις, το πέος έχει φυσιολογικό μέγεθος, αλλά δεν φαίνεται.

3.2 Πραγματική μικροφαλλία

Πολύ σπάνια, ένας άνδρας μπορεί να έχει πραγματικά μικρό πέος λόγω:

- ορμονικών διαταραχών στην παιδική ηλικία,
- γενετικών συνδρόμων,
- αναπτυξιακών ανωμαλιών.

Οι περιπτώσεις αυτές απαιτούν εξειδικευμένη ενδοκρινολογική και ουρολογική αντιμετώπιση.

3.3 Επίκτητη μείωση μεγέθους

Το πέος μπορεί να μικρύνει λόγω:

- της νόσου Peyronie,

• τραυματισμών,
• χειρουργικών επεμβάσεων στη λεκάνη ή στην περιοχή του προστάτη.

Αυτές είναι πραγματικές ιατρικές ενδείξεις για θεραπεία.

4. Ψυχολογική διάσταση και πεϊκή δυσμορφοφοβία

Η πιο συχνή αιτία που ένας άνδρας πιστεύει ότι έχει μικρό πέος είναι ψυχολογική. Η λεγόμενη **πεϊκή δυσμορφοφοβία** είναι μια κατάσταση όπου το άτομο είναι πεπεισμένο ότι το πέος του είναι ανεπαρκές, ακόμη κι αν οι διαστάσεις του είναι απόλυτα φυσιολογικές.

Οι άνδρες με αυτή την κατάσταση μπορεί:
• να αποφεύγουν σχέσεις,
• να φοβούνται την ερωτική επαφή,
• να πιστεύουν ότι θα απογοητεύσουν τον σύντροφο τους,
• να νιώθουν ντροπή, άγχος ή χαμηλή αυτοεκτίμηση.

Σε αυτές τις περιπτώσεις, η ψυχολογική υποστήριξη είναι θεμελιώδης και μπορεί να έχει πολύ καλύτερα αποτελέσματα από οποιαδήποτε αισθητική παρέμβαση.

5. Πώς γίνεται η σωστή ιατρική αξιολόγηση

Όταν ένας άνδρας ζητά βοήθεια για το μέγεθος του πέους του, ο σωστός τρόπος προσέγγισης δεν είναι μια απλή μέτρηση. Περιλαμβάνει:
• λεπτομερές ιστορικό (σεξουαλικό, αναπτυξιακό, ιατρικό),
• αντικειμενική κλινική εξέταση,
• τυποποιημένες μετρήσεις (σε χαλάρωση, σε στύση ή σε έλξη),
• έλεγχο για πιθανές παθήσεις,
• συζήτηση για το τι θέλει ο ασθενής και γιατί,
• εκτίμηση των προσδοκιών,
• και όπου χρειάζεται, ψυχολογική αξιολόγηση.

Στόχος δεν είναι μόνο η διάγνωση, αλλά και η κατανόηση, του πώς ο άνδρας αντιλαμβάνεται τον εαυτό του και τι τον οδήγησε στην αναζήτηση βοήθειας.

6. Τι θεραπείες υπάρχουν και τι πραγματικά προσφέρουν

6.1 Μη επεμβατικές μέθοδοι

Συσκευές έλξης και κενού μπορούν να δώσουν:
• μικρή αύξηση μήκους,
• με τακτική και παρατεταμένη χρήση,
• με μέτρια αποτελέσματα.

Δεν αποτελούν λύση για άμεση ή θεαματική αλλαγή, αλλά μπορούν να βοηθήσουν σε επιλεγμένες περιπτώσεις.

6.2 Ελάχιστα επεμβατικές θεραπείες

Η συνηθέστερη μέθοδος σήμερα είναι η **έγχυση υαλουρονικού οξέος** για αύξηση της περιμέτρου.

Πλεονεκτήματα:
• τοπική αναισθησία,
• άμεσο αποτέλεσμα,
• μικρός χρόνος αποθεραπείας,
• σχετικά ασφαλές.

Μειονέκτημα: το αποτέλεσμα δεν είναι μόνιμο και χρειάζεται επανάληψη.

6.3 Χειρουργικές επεμβάσεις

Περιλαμβάνουν τεχνικές:
• επιμήκυνσης με διατομή συνδέσμων,
• επεμβάσεων για το «θαμμένο» πέος,
• μοσχεύματα για αύξηση πάχους,
• επανορθωτικές επεμβάσεις σε παθήσεις.

Αυτές οι επεμβάσεις:
• έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα επιπλοκών,
• δεν εγγυώνται θεαματικά αποτελέσματα,
• απαιτούν σημαντική αποθεραπεία.

Για άνδρες με φυσιολογικό πέος και ψυχολογική δυσφορία, δεν αποτελούν πρώτη επιλογή.

7. Γιατί δεν υπάρχουν επίσημες οδηγίες ακόμη

Παρά την αυξανόμενη ζήτηση, η επιστημονική κοινότητα δεν έχει εκδώσει επίσημες οδηγίες για αισθητικές επεμβάσεις πέους. Ο λόγος είναι ότι:
• οι μελέτες είναι λίγες,
• τα αποτελέσματα συχνά διαφέρουν,
• δεν υπάρχουν μακροχρόνια δεδομένα,
• κάθε περίπτωση είναι ιδιαίτερη.

Γι' αυτό οι επεμβάσεις αυτές θεωρούνται εν μέρει πειραματικές και εφαρμόζονται με προσοχή μόνο σε εξειδικευμένα κέντρα.

8. Συμπέρασμα

Η ανησυχία για το μέγεθος του πέους είναι ένα σύνθετο, βαθιά ανθρώπινο ζήτημα που συχνά επηρεάζει την ποιότητα ζωής ενός άνδρα, ακόμη και όταν το ίδιο το πέος είναι φυσιολογικό. Η λύση δεν βρίσκεται πάντα σε επεμβάσεις ή αισθητικές πράξεις, αλλά σε μια ολιστική προσέγγιση που περιλαμβάνει σωστή ενημέρωση, ιατρική αξιολόγηση και, όταν χρειάζεται, ψυχολογική υποστήριξη.

Οι ειδικοί συμφωνούν ότι:
• η πλειονότητα των ανησυχιών δεν βασίζεται σε πραγματική παθολογία,
• η αποδοχή του εαυτού είναι συχνά πιο αποτελεσματική από τις επεμβάσεις,
• και κάθε θεραπεία πρέπει να αποφασίζεται με προσοχή, ρεαλισμό και πλήρη ενημέρωση.

Τα επόμενα χρόνια αναμένονται περισσότερα στοιχεία από μελέτες, ώστε να καθιερωθούν ασφαλείς και αποτελεσματικές πρακτικές. Μέχρι τότε, η εξατομικευμένη, επιστημονική και ανθρώπινη προσέγγιση παραμένει η καλύτερη λύση. ■

Παραθερίσαντες Αξιωματικοί ε.α. και Ορφανικά Μέλη στα παραθεριστικά κέντρα ΠΝ

Προϊστάμενος Παραθερισμού και Μηχανογράφησης Ε.Α.Α.Ν.

Ανθυποπλοίαρχος (Ε) Δημήτριος Φώτου ΠΝ

1η ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΘΑΝ:
ΑΠΟ 15/05/2026 ΕΩΣ 27/05/2026

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΒΑΜΠΟΡΑΚΗ Ι. Χ/ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΥ
ΚΕΛΛΑΡΗΣ Χ. ΥΠ/ΧΟΣ
ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΧΑΣΙΩΤΗ Μ. Χ/ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΥ
ΤΣΟΛΕΚΑΣ ΜΑΡΚΟΣ ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΜΑΡΙΝΟΥ ΕΙΡΗΝΗ Χ/ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΥ
ΞΕΝΟΣ Ν. ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΜΑΡΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡ. Χ/ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΥ
ΤΣΑΜΠΗΣ Δ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε)
ΒΛΑΧΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΑΛΙΚΑΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Δ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΦΥΣΕΚΙΔΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΨΥΧΟΓΙΟΣ Β. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΚΑΝΤΖΟΣ Γ. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε)
ΚΟΛΙΟΣ Μ. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε)
ΠΕΤΡΑΚΑΚΗΣ Π. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε)
ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΗΣ ΣΤΑΥΡ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΘΕΟΔ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΜΑΝΩΛΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ

2η ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΘΑΝ:
ΑΠΟ 29/05/2026 ΕΩΣ 10/06/2026

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΒΑΜΠΟΡΑΚΗ Ι. Χ/ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΥ
ΚΕΤΣΗ Α. Χ/ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΥ
ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΧΑΣΙΩΤΗ Μ. Χ/ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΥ
ΠΕΤΡΟΥΛΙΑΣ Β. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΓΟΝΑΤΑΣ Σ. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΣΑΓΟΣ Γ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΝΤΑΤΣΟΥΛΗΣ Α. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΘΕΡΙΑΝΟΣ Γ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΝΟΣ Δ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΦΑΚΙΤΣΑΣ Ι. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΨΙΑΧΑΣ Φ. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ
ΤΖΕΒΕΛΕΚΟΣ Κ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Δ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΔΟΥΚΙΑΝΟΣ Δ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΓΑΤΣΑΣ Γ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΓΑΒΑΛΑΣ Ε. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΓΕΡΑΚΙΝΗ Α. Χ/ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΥ (Ε) ΠΝ
ΜΑΡΟΥΔΗΣ Γ. ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ
ΜΙΧΑΛΑΚΟΣ Ν. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΔΡΥΓΟΥΤΗΣ Δ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΣΤΑΜΑΤΑΚΗΣ Ε. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ Κ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΖΗΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ Γ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΓΑΛΑΝΟΣ Θ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΣΑΡΡΗΣ Ν. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΓΚΑΣ Δ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΒΛΑΧΟΣ Δ. ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ
ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΠΑΣΧΟΣ Μ. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ
ΝΟΜΙΚΟΣ Α. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΤΕΚΤΟΝΙΔΗΣ Κ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΤΣΟΛΕΚΑΣ ΜΑΡΚΟΣ ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΖΙΩΡΗΣ Ν. ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ
ΜΠΑΜΠΑΚΟΣ Δ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΒΑΣΙΛΟΜΑΝΩΛΑΚΗΣ Α. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΚΑΡΑΚΟΤΣΙΔΗ Π. Χ/ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΥ (Ε)
ΦΥΣΕΚΙΔΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΚΥΡΙΑΚΟΣ Π. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΒΡΑΔΗΣ Γ. ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΡΕΚΛΕΙΤΗΣ Σ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ Ι. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ
ΤΣΑΜΠΗΣ Δ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΚΟΛΙΟΣ Μ. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ
ΖΑΧΟΣ Α. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΥ Α. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ

3η ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΘΑΝ:
ΑΠΟ 12/06/2026 ΕΩΣ 24/06/2026

ΓΡΑΤΣΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΒΑΡΕΛΑ ΑΡΓΥΡΩ Χ/ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΥ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥΔΗ Τ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΕΤΡΟΥ ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ ΠΝ ε.α.
ΜΑΚΡΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ Κ. Χ/ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΥ
ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΣΤΑΜΑΤΑΚΗΣ Ε. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.

ΔΟΥΚΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΓΙΑΚΟΥΜΗΣ Α. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΡΙΝΤΖΙΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΥΝΗΓΑΛΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΔΕΡΝΙΚΑΣ Κ. ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΡΙΔΗΣ Φ ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΑΡΑΝΔΡΕ.α.Σ Κ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΕΡΑΜΑΤΖΗΣ Α ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΡΟΥΝΤΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΟΥΡΟΜΙΧΑΚΗΣ Κ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΔΗΜΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΠΙΠΕΡΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΑΝΑΒΑΡΙΩΤΗΣ Κ. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.

4η ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΘΑΝ:
από (26-06-2026 έως 08-07-2026)

ΑΚΥΛΑΣ Ν. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΤΣΑΡΝΑΣ Θ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΜΑΚΡΗΣ Κ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Ι. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΤΣΙΝΤΑΒΗΣ Ε. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΣΟΥΒΑΛΤΖΗΣ Δ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΔΑΡΙΒΕΡΗΣ Δ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΙΩΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ Α. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΚΟΤΡΩΝΗΣ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΑΡΜΑΡΑΣ Γ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Μ. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Γ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΒΑΣΔΟΚΑ Δ. ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΦΡΑΓΚΟΣ Κ. ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΕΤΡΟΥ Π. ΠΛΟΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΖΑΜΠΑΡΤΑΣ Μ. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΜΑΡΑΓΚΑΚΗΣ Σ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΟΥΛΕΤΟΣ Ν. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΤΣΙΜΠΡΗΣ Γ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΕΤΡΟΥΛΙΑΣ Β. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.

5η ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
από (10-07-2026 έως 22-07-2026)

ΣΑΜΑΡΑΣ Ι. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΝΙΤΤΑΣ Κ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ Δ. ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΟΥΡΟΥΠΗΣ Ι. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΟΥΡΚΟΥΛΗΣ Δ. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΔΕΔΑΚΗΣ Δ. ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ Δ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΣΤΡΑΤΑΚΗΣ Μ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΘΗΡΑΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΜΕΛΕΤΙΑΔΗΣ Α. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΑΡΑΒΛΙΔΗΣ Γ. ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ Κ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ Δ. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΣΠΑΤΑΛΑΣ Π. ΑΝΘΥΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΒΙΔΑΚΗΣ Ι. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΤΖΑΝΝΕΤΟΣ Δ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΑΡΑΚΟΥ Β. ΔΗΜΗΤΡΑ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΠΟΥΛΗΜΕΝΟΣ Δ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ Α. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΑΧΑΙΡΑΣ Ε. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΡΕΝΙΕΡΗ Δ. Χ/ΠΛΟΙΑΡΧΟΥ ΠΝ
ΚΑΝΤΑΣ Ι. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.

6η ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
από (24-07-2026 έως 05-08-2026)

ΠΑΡΟΥΤΟΓΛΟΥ Φ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ Π. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΤΣΑΝΤΙΛΑΣ Α. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΗΛΙΤΣΗΣ Ι. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΖΑΓΟΡΙΑΝΑΚΟΣ Α. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΑΡΓΥΡΟΥΔΗΣ Σ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΣΥΚΙΩΤΗΣ Γ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΛΑΜΠΡΟΥ Ι. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΣ Ο. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΟΥΛΗΜΕΝΟΥ Μ. Χ/ΠΛΩΤΑΡΧΗ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΑΡΡΑΣ Γ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΥΡΙΑΚΟΥ Κ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ Π. ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΑΤΣΙΟΥΛΑΣ Κ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ Σ. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΜΑΡΙΝΗΣ Ι. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΛΕΟΥΣΗΣ Γ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΠΟΥΛΑΚΗΣ Ι. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΑΠΑΠΑΝΟΥ Α. ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΒΑΡΔΟΝΙΚΟΛΑΚΗΣ Ε. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΦΑΚΙΟΛΑΣ Δ ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ ΠΝ ε.α.

7η ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
από (07-08-2026 έως 19-08-2026)

ΚΡΥΟΝΕΡΙΤΗΣ Ν. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΦΕΙΔΑ Α. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΠΗΤΡΟΣ Σ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΠΕΚΙΑΡΗΣ Ν. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Μ) ΠΝ ε.α.
ΚΑΤΣΑΝΤΑΣ Β. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΒΑΪΛΑΣ Ι. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΦΟΥΡΙΚΗΣ Ε. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ Ι. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΑΛΑΜΑΣ Α. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.

ΤΣΑΝΤΟΣ Κ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΟΝΔΑΡΟΣ Η. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΟΣΤΡΙΒΑΣ Ι. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΔΑΟΥΚΑΚΗΣ Ξ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ
ΠΑΡΙΣΗΣ Γ. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΦΟΥΝΤΟΥΚΙΔΗΣ Ε. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΠΑΠΟΥΤΣΟΓΛΟΥ Γ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΣΑΚΟΒΙΤΣ Ε. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΛΑΜΠΙΡΗΣ Φ. ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ Ε.α.
ΡΑΠΑΤΖΙΚΟΣ Π. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Α. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.

8η ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
από (21-08-2026 έως 02-09-2026)

ΓΕΡΟΥΚΗΣ Θ. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΚΕΛΛΑ-ΠΑΛΑΤΣΙΔΗ Γ. Χ/ΠΛΩΤΑΡΧΗ ΠΝ ε.α.
ΚΑΤΙΜΕΡΤΖΟΓΛΟΥ Χ . ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΛΑΖΑΡΟΥ Ι. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΠΕΡΒΑΙΝΑΣ Σ. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΘΟΔΩΡΑΚΗΣ Γ. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ Α. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΣ-ΠΕΡΡΗΣ Κ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΤΖΙΤΖΗΣ Ε. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΣΑΟΥΛΙΑΣ Θ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΤΣΙΩΡΗΣ Γ. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ Ε. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΠΟΓΙΑΝΝΟΣ Α. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΟΥ Π. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΡΩΜΑΝΟΣ Δ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ (Μ) ΠΝ ε.α.
ΚΟΛΩΝΙΑΣ Η. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ Ε ΠΝ ε.α.
ΧΑΣΑΠΗΣ Π. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΜΠΟΥΝΤΑΛΑΣ Λ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΣΤΑΥΡΙΤΗΣ Π. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΑΥΓΟΥΛΑΣ Ι. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΑΓΓΕΛΗΣ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΑΡΑΒΑΤΑΣ Α. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.

9η ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
από (04-09-2026 έως 16-09-2026)

ΔΙΚΑΙΟΣ Δ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΜΗΤΑΚΟΥ-ΜΗΤΑΚΑΚΗ Χ. Χ/ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΥ ΠΝ ε.α.
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ Γ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΣΟΥΡΗΣ Ε. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΕΞΑΡΧΟΥ ΑΙΚΑΤ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΠΟΘΗΤΟΣ Α. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ Κ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΛΑΖΑΡΑΚΟΣ Γ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΤΑΓΚΟΥΛΗΣ Β. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ Ι. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ Α. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΠΟΥΛΟΣ Χ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΓΙΑΝΤΑΜΙΔΗΣ Χ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΑΓΙΑΤΖΙΔΗΣ Κ. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΤΣΟΥΚΑΛΟΣ Θ. ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΑΣΣΑΛΙΑΣ Ε. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΝΙΚΟΛΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ Χ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΣΙΝΑΝΟΓΛΟΥ Π. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Α . Χ/ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΥ
ΚΑΝΤΟΥΝΑΚΗ Σ. Χ/ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΥ ΠΝ ε.α.
ΣΩΤΗΡΙΟΥ Γ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΦΛΩΚΑΣ Κ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΔΟΥΜΕΝΗΣ Ν. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ Ε. Χ/ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΥ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΤΣΩΝΗΣ Β. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ Ν. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΚΥΡΙΖΑΚΗΣ Χ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΤΣΕΛΕΠΗΣ Β. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΥΡΙΔΗΣ Γ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΝΤΕΓΙΑΝΝΗΣ Χ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ Χ. Χ/ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΥ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΠΕΛΛΟΣ Δ. ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ Β. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΓΚΟΓΚΟΣ Ν. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΜΠΕΚΙΑΡΗ Α. Χ/ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΥ
ΣΦΟΥΓΓΑΡΗΣ Ε. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΚΑΖΑΖΗΣ Α. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΣΤΕΦΑ Π. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΝΤΖΟΥΒΑΡΑΣ Ν. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.

10η ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
από (04-09-2026 έως 16-09-2026)

ΣΤΟΥΠΑΘΗΣ Σ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΜΕΡΙΑΝΟΥ Φ. Τ/ΠΛΩΤΑΡΧΟΥ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΤΡΙΚΑΛΙΤΟΥ Β. Χ/ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΥ ΠΝ ε.α.
ΠΑΝΤΑΖΗΣ Κ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ Χ. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΚΟΛΟΝΤΟΥΡΟΣ Π. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΠΟΙΜΕΝΙΔΗΣ Χ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΑΞΕΡΗ Μ. Χ/ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΥ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΡΟΔΑΚΙΔΗΣ Α. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΛΑΟΥΛΑΚΟΣ Δ. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΚΟΥΜΕΝΤΑΚΗΣ Ν. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΛΑΜΠΙΡΗΣ Μ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΔΕΛΧΑΣ Κ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΕΤΡΑΚΑΚΗΣ Π. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΠΡΕΜΠΟΣ Γ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΕΡΠΕΡΑΣ Α. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣΠΝ ε.α.
ΚΟΤΣΑΝΗΣ Γ. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.

ΠΑΤΕΡΟΓΙΑΝΝΑΚΗ Μ. Χ/ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΥ ΠΝ ε.α.
ΟΒΣΑΝΙΑΝ Π. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΑΝΤΑΣ Δ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΤΖΙΒΑΝΗΣ Χ. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΠΕΡΟΥΚΑΣ Α. ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΛΕΛΗΣ Χ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΨΑΡΡΑΣ Χ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΧΙΟΝΗΣ Ν. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΛΙΑΠΗΣ Γ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΡΑΪΚΟΣ Κ. ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΣΤΕΡΓΙΟΥ Ε. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΚΑΛΦΑΣ Ι. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΦΙΣΕΝΤΖΟΥ Κ. Χ/ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΥ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΡΙΝΕΑΣ Ι. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΧΑΤΖΗΙΩΑΝΝΙΔΗΣ Ι. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣΠΝ ε.α.
ΙΤΣΚΟΣ Ε. ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΛΟΥΪΖΟΣ Σ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΑΡΟΥΔΗΣ Γ. ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΤΑΓΓΑΛΙΔΗΣ Κ. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΤΖΑΝΟΣ Κ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΤΣΟΝΑΚΗΣ Σ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ Π. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΣΟΛΩΜΟΣ Δ. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΓΚΑΝΑΔΑΚΗΣ Σ. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΓΕΡΟΝΤΙΔΗΣ Α. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΤΣΑΜΠΗΣ Δ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ Π. Χ/ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΥ ΠΝ ε.α.
ΑΔΑΜΗΣ Δ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΖΑΦΕΙΡΗ Β. Χ/ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΥ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗ Α. Χ/ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΥ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΦΑΚΙΡΗΣ ΣΠ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Σ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΕΡΑΜΑΤΖΗΣ Α. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΟΝΤΟΣ Γ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΕΤΡΟΜΥΛΩΝΑΚΗΣ ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΓΚΕΛΗΣ Ε. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΤΡΑΧΑΛΑΚΗΣ Μ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΣΚΥΛΟΓΙΑΝΝΗΣ Σ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ Μ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΒΑΡΒΕΡΗΣ Π. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΒΙΘΥΝΟΣ Δ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΑΓΑΠΗΤΟΣ Π. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΜΠΙΛΗΣ ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΓΑΛΑΝΟΣ Θ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΑΡΓΥΡΗΣ Ν. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΑΓΓΙΝΑ Ε. ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΣΕΓΡΕΔΟΣ Π. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΡΕΒΕΝΙΟΥ Λ. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΜΑΝΙΑΤΗΣ Γ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΑΝΕΤΑΣ Κ. ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Δ. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣΠΝ ε.α.
ΜΑΚΡΥΠΙΔΗΣ Θ. ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΥ Σ. ΑΝΘΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΑΓΟΥΛΑΣ Ι. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΚΑΝΤΑΣ Ι. ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΜΕΡΙΑΝΟΣ Σ. ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ Κ.-Γ. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΛΑΣΠΙΤΑΣ Δ. ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΤΟΥΝΚΙΑΡΟΓΛΟΥ Β. ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΟΥΛΙΕΖΟΣ Δ. ΑΡΧΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ ε.α.
ΚΑΛΟΥΜΕΝΟΣ Μ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ Ζ. Χ/ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΥ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΚΟΥΚΟΥΛΗΣ Ν. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΜΠΑΜΠΑΝΙΩΤΗΣ Σ. ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΤΕΚΤΟΝΙΔΗΣ Κ. ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ (Ε) ΠΝ ε.α.
ΛΑΜΠΙΡΗΣ Φ. ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ (Ε) ΠΝ ε.α.

ΚΕ ΠΟΡΟΣ: ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΙ 2026

α. 5η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (28-06-2026 έως 07-07-2026)
Ανθυπασπιστής Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΠΝ ε.α.
6η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (08-07-2026 έως 17-07-2026
Ανθυπασπιστής Π. ΑΓΡΙΑΝΙΤΗΣ ΠΝ ε.α.
7η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (18-07-2026 έως 27-07-2026)
Ανθυπασπιστής Σ. ΛΑΜΠΡΙΝΙΔΗΣ ΠΝ ε.α.
8η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (28-07-2026 έως 06-08-2026)
Ανθυπασπιστής Α. ΚΟΡΝΙΛΑΚΗ ΠΝ ε.α.
9η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (07-08-2026 έως 16-08-2026)
Ανθυπασπιστής Α. ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ ΠΝ ε.α.
10η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (17-8-2026 έως 26-08-2026)
Πλοίαρχος Λ. Κρέμος ΠΝ ε.α.
11η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (27-08-2026 έως 05-09-2026)
Ανθυπασπιστής Σ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ε.α.

ΝΑΣΚΕ: 1η ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2026 από (19-05-2026 έως 28-05-2026)

Σαρβάνη Ευμορφία Πλωτάρχης (Ε) ε.α.
Αγγελέτος Γεώργιος Υποπλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ
Χειμαριός Πέτρος Σημαιοφόρος (Ε) ε.α. ΠΝ

ΝΑΣΚΕ: ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2026 από (29-05-2026 έως 07-06-2026)

Σταθόπουλος Βασίλειος Υποναύαρχος ε.α.
Αγοράς Ιωάννης Υποπλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ
Πλοίαρχος (Ε) Λάνης Ευάγγελος ε.α. ΠΝ

ΝΑΣΚΕ: ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2026 από (08-06-2026 έως 17-06-2026)

Ηλιόπουλος Κωνσταντίνος Υποναύαρχος ε.α.

ΠΛΑΚΑ ΛΗΜΝΟΥ: ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΙ 2026

3η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (03-06-2026 έως 12-06-2026)
Σημαιοφόρος (Ε) ε.α. Μ. ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ ΠΝ
6η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (30-06-2026 έως 09-07-2026)

Πλωτάρχης (Ε) ε.α. ΚΟΥΤΣΟΠΟΔΙΩΤΟΥ Χ ΠΝ
7η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (09-07-2026 έως 18-07-2026)
Αρχιπλοίαρχος ε.α. Χ.ΝΕΟΝΑΚΗ ΠΝ
8η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (18-07-2026 έως 27-07-2026)
Ανθυποπλοίαρχος (Ε) ΣΓΟΥΝΤΖΟΣ Λ. ΠΝ
9η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (27-07-2026 έως 05-08-2026)
Αρχιπλοίαρχος (Μ) ε.α. Α. ΚΟΥΝΕΛΗΣ ΠΝ
10η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (05-08-2026 έως 14-08-2026)
Αντιναύαρχος ε.α. ΚΟΡΑΚΑΚΗΣ Ι. ΠΝ
11η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (17-08-2026 έως 26-08-2026)
Αντιναύαρχος ε.α. Α. ΚΡΙΜΙΩΤΗΣ ΠΝ
12η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (26-08-2026 έως 04-09-2026)
Πλωτάρχης (Ε) ε.α. Π. ΚΩΣΤΟΡΡΙΖΟΣ ΠΝ
13η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (04-09-2026 έως 13-09-2026)
Πλοίαρχος (Ε) ε.α. Β. ΡΗΓΑΣ ΠΝ

ΦΑΡΟΣ ΔΟΥΚΑΤΟ ΛΕΥΚΑΔΟΣ:
ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΙ 2026

5η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (21-06-2026 έως 30-06-2026)
Πλοίαρχος ε.α (Ε) Δ. ΚΟΚΚΟΤΗΣ ΠΝ
6η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (30-06-2026 έως 09-07-2026)
Υποπλοίαρχος (Ε) ε.α. Χ. ΒΑΣΙΛΟΓΙΑΝΝΗΣ ΠΝ
7η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (09-07-2026 έως 18-07-2026)
Αρχιπλοίαρχος (Μ) ε.α. Κ. ΠΑΖΙΩΤΗΣ ΠΝ
9η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (27-07-2026 έως 05-08-2026)
Αντιναύαρχος ε.α. Β. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ ΠΝ
10η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (05-08-2026 έως 14-08-2026)
Πλοίαρχος ε.α. Ξηρόκωστας Α. ΠΝ
11η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (17-08-2026 έως 26-08-2026)
Ανθυποπλοίαρχος (Ε) ε.α. Ν. ΚΑΛΔΙΡΗΣ ΠΝ
12η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (26-08-2026 έως 04-09-2026)
Αρχιπλοίαρχος ε.α. Ι. ΣΦΗΝΙΑΔΑΚΗΣ ΠΝ
13η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (04-09-2026 έως 13-09-2026)
Πλοίαρχος ε.α. Π. ΒΑΓΓΕΛΑΤΟΣ ΠΝ
14η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (13-09-2026 έως 22-09-2026)
Χ/Ανθυποπλοίαρχου Δ. ΚΑΛΟΜΟΙΡΗ
15η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (22-09-2026 έως 01-10-2026)
Υποπλοίαρχος (Ε) ε.α. Α. ΜΑΤΘΙΟΠΟΥΛΟΣ ΠΝ

ΦΑΡΟΣ ΚΟΚΚΙΝΟΠΟΥΛΟ ΨΑΡΩΝ:
ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΙ 2026

6η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (30-06-2026 έως 09-07-2026
Σημαιοφόρος (Ε) ε.α. Θ. ΤΖΕΛΑΣ ΠΝ
7η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (09-07-2026 έως 18-07-2026)
Υποπλοίαρχος (Ε) ε.α. Ι. ΝΤΑΝΤΙΔΑΚΗΣ ΠΝ
8η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (18-07-2026 έως 27-07-2026)
Αντιναύαρχος Παπαδόπουλος Χ. ΠΝ
10η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (05-08-2026 έως 14-08-2026)
Πλοίαρχος (ε) ΠΝ ε.α. Τζανής Λ. ΠΝ
11η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (17-08-2026 έως 26-08-2026)
Ανθυποπλοίαρχος (Ε) ε.α. Δ. ΣΙΜΟΣ ΠΝ
12η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (26-08-2026 έως 04-09-2026)
Αντιπλοίαρχος (Ε) ε.α. ΜΟΥΡΑΜΠΕΤΖΗΣ
13η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (04-09-2026 έως 13-09-2026)
Πλωτάρχης (Ε) ε.α. Σ. ΚΟΝΤΟΜΙΧΑΛΟΥ ΠΝ
14η ΠΕΡΙΟΔΟΣ (13-09-2026 έως 22-09-2026)
Υποπλοίαρχος (Ε) ε.α. Α. ΒΥΤΙΝΙΔΗΣ ΠΝ

Χρήσιμες Πληροφορίες

Επειδή πρόκειται να γίνει επανεξέταση των χρήσιμων πληροφοριών σε σχέση με την ύλη του περιοδικού, παρακαλούμε και ενημερώνουμε τα μέλη που ενδιαφέρονται, να μας στείλουν τις πληροφορίες – ανακοινώσεις πιο σύντομες, μέχρι 20 λέξεις. Με περισσότερες από 20 λέξεις δεν θα δημοσιεύονται. Έτσι θα γίνεται πλήρης εκμετάλλευση του χώρου του περιοδικού, αλλά και θα καλύπτονται όλοι οι ενδιαφερόμενοι. Οι «χρήσιμες πληροφορίες» θα δημοσιεύονται εναλλάξ μέχρι τρεις φορές το χρόνο. Για να δημοσιευθούν θα πρέπει να έχουν περιέλθει στην ΕΑΑΝ μέχρι την 19η εκάστου μονού μήνα του ιδίου έτους.

Πωλήσεις ακινήτων

- Πωλείται οικόπεδο 671 τ.μ. άρτιο οικοδομήσιμο με θέα στην Κύμη Ευβοίας. Συντελεστής δόμησης 0,2. Τιμή 45.000€. Τηλ. 6977302969.
- Πωλείται οικόπεδο στον ΟΣΜΑΝ, στον ΑΓΙΟ ΙΩΑΝΝΗ, έκτασης 670 τ.μ., ΟΤ 226 αριθμ. οικοπέδου 2. Τηλέφωνο: 6979497579.

Αποχαιρετισμός στον Αντιναύαρχο Αντώνη Ανδρέου ε.α. ΠΝ

Από τον Αντιναύαρχο Ανδρέα Νομικό ε.α. ΠΝ,
εκ μέρους των συμμαθητών της Τάξης 1959 της ΣΝΔ

Αγαπητοί συγγενείς και φίλοι του Αντώνη Ανδρέου

Βρισκόμαστε σήμερα εδώ, οι Συμμαθητές του Αντώνη της Τάξης 1959 της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων με βαθειά θλίψη, για να αποχαιρετήσουμε έναν ξεχωριστό άνθρωπο, έναν αγαπημένο φίλο, που έζησε 82 χρόνια με αξιοπρέπεια και συνέπεια.

Η είδηση του ξαφνικού χαμού του, μας συγκλόνησε όλους. Ο αποχαιρετισμός ενός αγαπημένου φίλου δεν είναι ποτέ εύκολος. Παρότι γνωρίζουμε ότι η ζωή έχει την δική της πορεία, κανείς δεν ήταν πραγματικά έτοιμος να αποχαιρετήσει έναν άνθρωπο, που μέχρι πρόσφατα διατηρούσε την αξιοπρέπειά του και το χαμόγελό του.

Μαζί με την θλίψη μας ήλθαν και οι αναμνήσεις. Πρίν από 67 χρόνια το 1959 ο Αντώνης πέρασε το κατώφλι της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων κάνοντας την επιλογή, που θα καθόριζε ολόκληρη τη ζωή του. Δεν διάλεξε απλώς ένα επάγγελμα. Διάλεξε μια Αποστολή. Ο Αντώνης ανήκε σε εκείνη την γενιά που έμαθε να υπηρετεί αξίες και όχι προσωπικά συμφέροντα.

Υπηρέτησε στο Πολεμικό Ναυτικό επι 32 συναπτά έτη με αφοσίωση, συνέπεια και υψηλό αίσθημα ευθύνης. Αγάπησε βαθειά τη θάλασσα, τα πλοία και το Πολεμικό Ναυτικό. Για εκείνον ο Αξιωματικός δεν ήταν μόνο τίτλος ή προνόμιο, ήταν ευθύνη, τιμή και καθήκον. Κατά την διάρκεια της σταδιοδρομίας του, υπηρέτησε σε Μάχιμες μονάδες ως Αξιωματικός,Κυβερνήτης και σε επίλεκτες θέσεις του Πολεμικού Ναυτικού στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό.

Όταν η περίσταση το απαίτησε, το 1973, δεν δίστασε να συμμεθέξει στο Κίνημα του Ναυτικού κινούμενος από αγάπη για την Πατρίδα και την Δημοκρατία.

Ως αξιωματικός υπήρξε άριστος. Όσοι υπηρέτησαν μαζί του θυμούνται ότι ήταν ένας αξιωματικός έντιμος δίκαιος, αξιοπρεπής και ανθρώπινος. Άνθρωπος χαμηλών τόνων που δεν επιζητούσε προβολή. Άφηνε τις πράξεις του να μιλούν για εκείνον. Ήξερε να εμπνέει εμιστοσύνη, να στηρίζει τους νεωτέρους του και να προστατεύει το πλήρωμα του πλοίου του. Γι' αυτό και κέρδιζε όχι μόνο το σεβασμό τους αλλά και την αγάπη τους.

Και δίπλα στη σοβαρότητα του χαρακτήρα του, υπήρχε πάντα το χιούμορ του. Ένα χιούμορ διακριτικό και καλοπροαίρετο. Ήξερε να ελαφραίνει τις δύσκολες στιγμές, να σκορπίζει χαμόγελα και να κάνει τους ανθρώπους γύρω του να αισθάνονται καλύτερα. Αυτή ήταν η φυσική του παρουσία: γαλήνια, αισιόδοξη και ανθρώπινη.

Οι άνθρωποι σαν τον Αντώνη δεν αφήνουν πίσω τους μόνο αναμνήσεις. Αφήνουν και ένα μέτρο σύγκρισης για όλους εμάς. Μας θυμίζουν ότι μπορεί κανείς να διανύσει μια ολόκληρη ζωή, με καθαρή συνείδηση, με σεβασμό προς τους άλλους, με αξιοπρέπεια και με πίστη στις αξίες.

Αγαπημένε μας Αντώνη

Στο τελευταίο διάστημα της ζωής σου πάλαιψες με τα προβλήματα της υγείας σου, με υπομονή και στωικότητα. Ήταν τόση η ψυχική σου δύναμη, που δεν μας άφησες να σκεφθούμε πόσο κοντά ήταν η ώρα του αποχωρισμού.

Ευχόμαστε να έφυγες ήρεμα αγαπημένε μας φίλε, τυλιγμένος στις αναμνήσεις που σου χάρησαν, η οικογένειά σου, οι φίλοι σου και η ζωή.

Η οικογένειά σου σήμερα στέκεται δίπλα σου βαθειά συντετριμένη. Η Ρένα σου η συντροφός σου, ο Κωστής και η Ναταλία τα παιδιά σου, η Μικαέλα το νεογέννητο τα εγγόνια σου, έχασαν τον σύντροφο, τον πατέρα και τον παππού τους. Είθε ο Θεός να τους δώσει δύναμη και κουράγιο να αντιμετωπίσουν την θλίψη τους.

Εμείς οι φίλοι σου χάνουμε σήμερα έναν πραγματικό μας φίλο, έναν εξαίρετο συνάδελφο, έναν αξιαγάπητο άνθρωπο. Θα μας λειψουν το χαμογελό σου, τα αστεία σου και η ευχάριστη συμπεριφορά σου στις συναντήσεις μας .Θα μας λήψεις ΕΣΥ.

Σήμερα, μέσα στη θλίψη μας ας κρατήσουμε ζωντανή την εικόνα σου όπως πραγματικά ήταν: με το χαμόγελό σου, με την αγάπη σου για το Ναυτικό, με το ενδιαφέρον σου για τους ανθρώπους, με το αίσθημα δικαιοσύνης που σε διέκρινε και με την αξιοπρέπεια που χαρακτήριζε κάθε πτυχή της ζωής σου.

Με βαθειά θλίψη εμείς οι συμμαθητές σου,μαζί με την οικογένειά σου και τους παριστάμενους συγγενείς και φίλους σου, σε αποχαιρετούμε και σου ευχόμαστε το ταξίδι σου να είναι γαλήνιο και φωτεινό.

Όταν συναντήσεις εκεί ψηλά τους 24 συμμαθητές μας, που και αυτοί πολύ νωρίς μας άφησαν, πές τους ότι δεν τους ξεχάσαμε.

Ήσουν καλός άνθρωπος Αντώνη μου, σε αγάπησαν οι δικοί σου, σε αγάπησαν οι φίλοι σου, σε αγάπησε και ο θεός και σε πήρε κοντά του.

Καλό σου ταξίδι αγαπημένε μας φίλε. Θα σε θυμόμαστε πάντα με αγάπη διατηρώντας σε, ζωντανό στις καρδιές μας.

Αιωνία σου η μνήμη. Ας είναι ελαφρύ το χώμα που θα σε σκεπάσει.

Αυτοί που έφυγαν...

Εκτελούμε το θλιβερό καθήκον της δυσάρεστης περιοδικής ενημέρωσης...

Βαθμός	Ονοματεπώνυμο	Ημέρα θανάτου	Έτος γεννήσεως
Αρχιπλοίαρχος ε.α. ΠΝ	Παναγιώτης Κοτσιάνης	17 Ιουλίου 2026	1938
Αντιναύαρχος ε.α. Π.Ν	Γεώργιος Μπάκος	30 Ιουλίου 2026	1960
Υποπλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Σπυρίδων Μαρίνης	3 Αυγούστου 2026	1936
Πλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Γεώργιος Νικολάου	10 Αυγούστου 2026	1952
Αντιπλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Δημοσθένης Ευθυμίου	13 Αυγούστου 2026	1951
Υποναύαρχος (Ο) ε.α. ΠΝ	Παναγιώτης Μανάκος	14 Αυγούστου 2026	1931
Ανθυποπλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Γεώργιος Αδαμόπουλος	17 Αυγούστου 2026	1944
Πλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Χρήστος Γραμματικόπουλος	17 Αυγούστου 2026	1938
Ανθυποπλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Χρήστος Σαΐτης	23 Αυγούστου 2026	1935
Αντιναύαρχος ε.α. ΠΝ	Αντώνιος Ανδρέου	24 Αυγούστου 2026	1944
Ανθυποπλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Λεωνίδας Παράσχος	28 Αυγούστου 2026	1937
Πλωτάρχης (Ε) ε.α. ΠΝ	Θεόδωρος Βλάχος	1 Σεπτεμβρίου 2026	1936
Ανθυπασπιστής (Τ/Τ) ε.α. ΠΝ	Κυριάκος Κουλουμουνδρής	1 Σεπτεμβρίου 2026	1962
Πλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Γεώργιος Βαμβακινός	2 Σεπτεμβρίου 2026	1960
Πλοίαρχος ε.α. ΠΝ	Κων/νος Ματαράγκας	3 Σεπτεμβρίου 2026	1950
Πλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Κων/νος Γεωργιόπουλος	4 Σεπτεμβρίου 2026	1941
Πλωτάρχης (ΔΥ) ε.α. ΠΝ	Νικόλαος Σκουρλέτης	6 Σεπτεμβρίου 2026	1973
Υποναύαρχος ΛΣ ε.α.	Γεώργιος Σπαρτιώτης	7 Σεπτεμβρίου 2026	1933
Υποναύαρχος ΛΣ ε.α.	Γεώργιος Γρηγοράκος	8 Σεπτεμβρίου 2026	1937
Αντιναύαρχος ε.α. ΠΝ	Πέτρος Καβαλιέρος	8 Σεπτεμβρίου 2026	1939
Ανθυποπλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Κων/νος Μακρής	15 Σεπτεμβρίου 2026	1944
Ανθυποπλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Νικόλαος Σκορδάκης	17 Σεπτεμβρίου 2026	1941
Πλοίαρχος Λ.Σ ε.α	Κων/νος Κουβάτσος	20 Σεπτεμβρίου 2026	1946
Πλωτάρχης (Ε) ε.α. ΠΝ	Νικόλαος Εξαρχόπουλος	20 Σεπτεμβρίου 2026	1963
Αντιναύαρχος ε.α. ΠΝ	Ιωάννης Μανιάτης	4 Σεπτεμβρίου 2026	1935
Πλωτάρχης (Ε) ε.α. ΠΝ	Φίλιππος Βαρδακαστάνης	5 Οκτωβρίου 2026	1945
Πλωτάρχης (Ε) ε.α. ΠΝ	Απόστολος Κουρελάς	6 Οκτωβρίου 2026	1939
Πλωτάρχης ΛΣ ε.α.	Γεώργιος Βαμβακερός	6 Οκτωβρίου 2026	1959

Ετήσιο μνημόσυνο στη μνήμη των νεκρών μελών του πληρώματος του Υ/Β ΠΡΩΤΕΥΣ, στο νησί Οθωνών

Τελετή έναρξης του 7ου Πανελλήνιου Σεμιναρίου Επεμβατικής Καρδιολογίας ΝΝΑ.

Επιμνημόσυνη δέηση για την Ναυμαχία Κατάκολου.

Στιγμιότυπα από την εκδήλωση για τη Ναυμαχία του Κατάκολου

Από την τελετή Ορκωμοσίας των Νέων Δοκίμων Λιμενοφυλάκων Εκπαιδευτικής Σειράς 2026-2027.

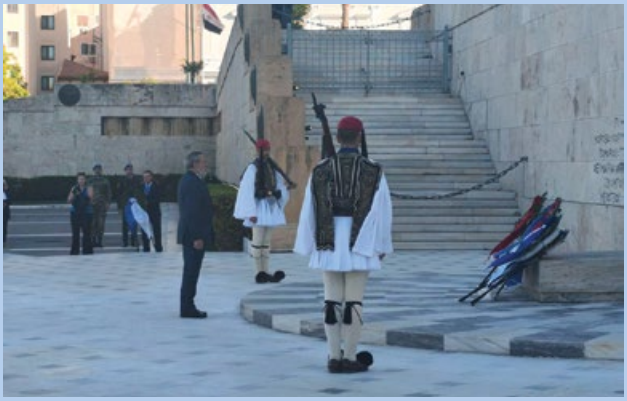

Εκδήλωση της Ε.Α.ΑΛ.Σ. στο Δημοτικό θέατρο Πειραιά για τον ετήσιο εορτασμό Ημέρας Αποστράτων Λ.Σ.

Εορτασμός 11ης Σειρά ΣΜΥΝ.

Κατάθεση στεφάνων στο Μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη για την Επέτειο της Απελευθέρωσης των Αθηνών.

Ετήσιο Μνημόσυνο Παύλου Μελά στη Κηφισιά.

Ένωση Αποστράτων
Αξιωματικών Ναυτικού
ΝΠΔΔ
Ι. Παπαρρηγοπούλου & Π.Π. Γερμανού,
Πλατεία Κλαυθμώνος 105 61 Αθήνα
www.eaan.gr
Τηλ: 210-33.10.430,
210-33.10.431
e-mail: info@eaan.gr

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο
ΚΕΜΠΑ
Αριθμός Άδειας
517/92
ΚΩΔΙΚΟΣ 012037

PRESS POST X+7 PRESS POST

ΕΛΤΑ
Hellenic Post

© Κατσαμπής Βασίλειος Πλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ